

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

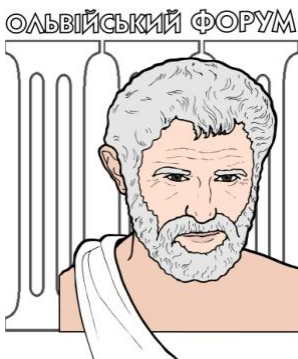
Міжнародна науково-практична
конференція

«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2015:

СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПІЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

ТЕЗИ

Том 1

3–6 червня 2015 р.
Миколаїв, Україна

«Ольвійський форум – 2015: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» : тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – Том 1. – 106 с.

У збірнику містяться матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2015: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» секцій «Політична наука в Україні та зарубіжжі», «Актуальні проблеми міжнародних відносин: глобальний та регіональний аспекти», «Децентралізація влади та місцевого самоврядування в умовах реалізації європейських принципів публічного управління та адміністрування».

© ЧДУ ім. Петра Могили, 2015

Секція «ПОЛІТИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖЖІ»

УДК 329.05 (477)

Ніколаєнко Н. О.,
*Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ: РОЗВИТОК МИКОЛАЇВСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Із проголошенням державної незалежності України та подальшим підтвердженням її на Всеукраїнському референдумі створилася нова політична реальність. Своєрідність моменту полягала в тому, щоб знайти найбільш оптимальний варіант розвитку держави. А для партій – визначити своє місце в суспільних процесах, щоб впливати на них, закладати основи такої діяльності на майбутнє, яка б найкраще відповідала інтересам народу, користуватися підтримкою населення.

Партії як одне з найважливіших досягнень цивілізації продовжують залишатись необхідним інститутом сучасного суспільно-політичного життя. Політичні партії надають можливість індивідам і суспільним групам усвідомити, виразити свої інтереси та домогтися їх реалізації на державному рівні. Вони сприяють мобілізації інтелектуального потенціалу, соціальної енергії та ініціативи всіх суспільних груп.

У березні 1990 р. позачерговий III з'їзд народних депутатів СРСР прийняв рішення про вилучення з Конституції СРСР положення про «керівну роль КПРС». Так було подолано основну перешкоду на шляху до багатопартійності. Не стояла остронь суспільно-політичних процесів у країні і Миколаївщина. Розвиток та становлення політичних партій у нашому краї потрібно розглядати в контексті подібного процесу в Україні. Виникнення на території Миколаївщини політичних партій – процес не особливий, не регіональний. На території області не виникло жодної партії, яка б не була регіональним відділенням відповідної партії всеукраїнського масштабу або виражала суто місцеві, регіональні інтереси.

На початковому етапі виникають формування багатопартійності виникли політизовані політичні організації, що своєю діяльністю підготували умови і дали поштовх процесам творення партійних сил. Однією з перших таких організацій стала Миколаївська крайова організація Народного руху. За допомогою Руху були створені «Дружество» болгарської культури ім. Х. Ботева, Товариство єврейської культури та ін. Руху вдалося домогтися виділення приміщення для товариства «Просвіта». 1992 р. Рух створив Раду національностей на Миколаївщині. У Русі були створені осередки УРП, ДемПУ, ПДВУ, ПЗУ.

21 жовтня 2006 р. в Миколаєві за ініціативою Миколаївської обласної організації Української народної партії відбулося засідання «круглого столу», присвяченого обговоренню потреби об'єднанні національно-демократичних сил. До участі в круглому столі були запрошені обласні організації Народного руху України, партій «Собор», «Реформи і порядок», ГО «Пора», Конгресу українських націоналістів.

На Миколаївщині на початку 90-х рр. створено об'єднання, спілки, асоціації та товариства: «Екологічна асоціація», «Спілка Чорнобиль», «Меморіал», української мови ім. Т. Г. Шевченка, єврейської, німецької, корейської, болгарської культур та ін. Предтечею Партії зелених України на Миколаївщині стало утворення в 1989 р. екологічної асоціації «Зелений світ». Члени асоціації боролися за припинення подальшого будівництва і закриття АЕС, за впровадження екологічних норм функціонування підприємств.

Миколаївська обласна організація Соціалістичної партії України була утворена в жовтні 1991 р. членами забороненої на той час Комуністичної партії.

Найчисленнішою в цей період партією Миколаївщини була обласна організація Комуністичної партії України. 27 лютого 1993 р., коли діяльність Комуністичної партії була відновлена, відбулася обласна партійна конференція. Першим секретарем обкому партії обрано В. Й. Матвеева, який залишається на цій посаді і до сьогодні. Друкованим органом організації є газета «Трудова Миколаївщина».

1993–1994 рр. стають роками активізації партійного життя на Миколаївщині. Від часу проголошення незалежності змінюється партійна палітра в країні і в області, партійні структури, маючи тільки попередні програми без механізмів їх реалізації, стають частиною політичного процесу.

За період 1997–2000 рр. у Миколаївській області зареєстровано партії: Аграрна партія України (реформувалася в Народну партію України), партія «Громада», Християнсько-народний союз, Партія національно-економічного розвитку України, Українська партія справедливості,

Всеукраїнська партія трудящих, Партія регіонального відродження України, Партія «Реформи і Порядок», Партія захисників Вітчизни, Соціал-демократичний союз, Християнсько-народний союз, Демократичний союз, Партія економічного відродження, Партія мусульман України, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Трудова партія України, Партія промисловців та підприємців.

Отже, друга половина 90-х рр. стала певною віхою в утвердженні багатопартійності, але водночас партії були малочисельні, не мали механізмів впливу на вироблення державної політики. У той час на Миколаївщині починають розгортати роботу політичні сили, які й на сучасному етапі державотворення відіграли значну роль у політичному житті області.

У січні 1998 р. офіційно зареєструвалося Миколаївське обласне відділення Партії регіонів. На території Миколаївщини Партія регіонів діє близько 17 років. Миколаївську організацію Партії регіонів у різний час очолювали М. П. Круглов, І. С. Дятлов. У квітні 1995 р. в Миколаєві пройшли установчі збори Миколаївського обласного відділення «СМС «Батьківщина», де головою було обрано Р. Є. Забзалюка. За роки становлення миколаївський осередок ВО «Батьківщина» пройшов шлях від малочисельної організації до впливової, розгалуженої політичної сили.

Однією з потужних політичних сил в області стала Миколаївська організація Народної партії України. У травні 2005 р. зареєструвалася Миколаївська організація партії «Народний союз «Наша Україна». Миколаївський осередок працював у достатньо складній суспільно-політичній ситуації в області.

У червні 2007 р. створено політичну партію «Фронт змін» та зареєстровано миколаївський осередок. У жовтні 2010 р. в Миколаєві кілька тисяч підприємців вийшли на акцію протесту проти Податкового кодексу в редакції Партії регіонів. Акцію підтримали активісти «Фронту змін». 5 серпня 2011 р. утворено Комітет опору диктатурі (КОД) – політичне об'єднання, до складу якого ввійшли парламентські й опозиційні на той час політичні партії «За Україну!», Всеукраїнське об'єднання «Свобода», «Громадянська позиція», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Фронт змін», Партія захисників Вітчизни, Європейська партія України, КУН, Народний рух України, УСДП «Наша Україна», «Народна самооборона», УРП, УНП, «Пора», ПРП, РХП та ін., що підписали Меморандум про узгодження спільних опозиційних дій і недопущення політичних репресій в Україні. У червні 2013 р. з'їзд політичної партії «Фронт змін» одностайно ухвалив рішення про об'єднання з ВО «Батьківщина» шляхом ліквідації та вступу членів «Фронту змін» до ВО «Батьківщина».

Місцеві опозиційні осередки партій «Батьківщина», «Свобода», «Фронт змін», «Демократичний альянс» та ін. стали організаторами миколаївського Майдану 2013–2014 рр., головною вимогою якого була відставка президента України В. Януковича, Кабміну та розпуск Верховної Ради. Опозиційні партії ініціювали створення загонів самооборони та проведення просвітницької роботи в місті й області. Так, активісти миколаївського Майдану, виходили на імprovізовану сцену і ділилися своїми враженнями про побачене в Києві та висловлювали свої думки з приводу ситуації. Після повалення режиму В. Януковича лідери миколаївських організацій опозиційних партій очолили представницьку та виконавчу владу в області.

Отже, миколаївські партійні організації являють собою складову частину політичних партій у всеукраїнському масштабі. Для політичного життя Миколаївщини притаманні всі риси українського політичного життя. Регіональні політичні осередки активно співпрацюють в обласній, міській та районних радах.

УДК 324+342.8

Чупрін Р. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СУЧАСНА СВІТОВА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВІДКРИТИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙНИХ СПИСКІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

Застосування відкритих регіональних партійних списків під час проведення парламентських виборів передбачає створення на території країни двох чи більше багатомандатних виборчих округів, у кожному з яких політичні партії висувають окремі списки кандидатів, а результати голосування виборців можуть у той чи інший спосіб вплинути на те, хто саме з кандидатів у списку партії має одержати мандат.

Вітчизняна політична наука не визначилася з перспективами застосування для проведення парламентських виборів виборчих систем із відкритими регіональними партійними списками. Сучасні дослідження, у тому числі й на рівні дисертацій, обґрунтовують як доцільність запровадження регіональних відкритих, так і закритих партійних списків. Вказується також і на неготовність України на сьогодні до використання відкритих регіональних партійних списків у принципі.

У цьому контексті дослідження світового досвіду застосування обговорюваного виду списків може окреслити коло питань, які мають

бути вирішені до їх практичного використання в Україні. Застосування відкритих регіональних партійних списків характерне для сучасних парламентських виборів Австралії, Бразилії, Демократичної Республіки Конго, Естонії, Індонезії, Кіпру, Латвії, Ліхтенштейну, Люксембургу, Мальти, Нідерландів, Панами, Польщі, Словенії, Суринаму, Фінляндії, Чеської Республіки, Швейцарії, Швеції, Шрі Ланки.

Аналіз світової практики застосування регіональних партійних списків дозволяє уточнити деякі помилкові уявлення щодо них, характерні для вітчизняних політичного та політологічного дискурсів. По-перше, застосування регіональних партійних списків можливе не лише за пропорційної системи партійних списків, але також за пропорційної системи єдиного голосу, що передається, системи блокового голосування та системи блокового голосування за партійні списки. По-друге, регіональні партійні списки не виключають можливості участі у виборах незалежних кандидатів.

Проблеми функціонування виборчої системи, шляхи вирішення яких необхідно передбачити до запровадження відкритих регіональних партійних списків, виходячи зі світової практики, можна розділити на декілька груп.

Проблеми формування виборчих округів: визначення допустимих відхилень магнітуди виборчих округів; регламентування зв'язків між виборчими округами та адміністративно-територіальними одиницями; встановлення термінів та правил перенарізки округів; передбачення шляхів запобігання практиці класичного та ірландського джерімандерінгу.

Проблеми виготовлення та заповнення бюлетенів: розміри бюлетеня за великої кількості партійних списків та великої магнітуди виборчого округу; визначення кількості індивідуальних преференцій, доступних для використання виборцем; пошук оптимальної механіки заповнення бюлетеня; визначення доцільності використання електронних засобів фіксації волевиявлення виборця.

Проблеми підрахунку голосів та переведення голосів у мандати: тривалість підрахунків за умови великої кількості кандидатів та преференцій; доцільність зменшення кількості виборців, що голосують на одній дільниці; зменшення ступеня зрозумілості визначення переможців для пересічних громадян; перспективи автоматизації підрахунків голосів на рівні дільниць; визначення обґрунтованих квот та бар'єрів для розподілу мандатів.

Враховуючи складність та кількість окреслених проблем, можна констатувати, що впровадження відкритих регіональних партійних списків вимагає тривалої підготовки, терміном близько одного електорального циклу.

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Такі важливі компоненти політичного простору, як влада та свобода, індивідуальний та суспільний інтерес, лідерство, політична участь, політико-владна взаємодія, суперечливо переплітаються в контексті демократичних соціально-політичних перетворень.

Демократичний перехід характеризується численними реверсними процесами, складною взаємодією внутрішніх і зовнішніх факторів політичного процесу, які стають причинами політичних ризиків, криз та нестабільності.

Соціально-політичні зміни і взагалі динаміка політичного життя характеризуються як нелінійні, різновекторні процеси.

У процесі політичного розвитку завжди присутні як раціональні та керовані зміни, так і зміни некеровані, латентні, які простежуються на значних історичних відрізках і пройшли тривалий селективний відбір. Використовуючи термінологію теорії катастроф і синергетики, можна схарактеризувати політичний транзитивний розвиток перехідних суспільств як процес зміни станів біфуркацій і флуктуацій із високим рівнем невизначеності.

Американський політолог А. Пшеворський називає демократію системою впорядкованої необмеженості, або організованої невизначеності. Осмислюючи характер і наслідки трансформації в східноєвропейських, а також у пострадянських суспільствах, транзитологи оперують категорією невизначеності, яку вважають системною характеристикою цього процесу.

Під невизначеністю розуміють неможливість точно спрогнозувати оптимальний вектор розвитку складної системи, певну реакцію на багатоваріантність, неоднозначність суспільних процесів.

Невизначеність – це об'єктивна неможливість здобуття абсолютного знання про об'єктивні та суб'єктивні фактори функціонування системи, неоднозначність її параметрів.

Невизначеність ситуації характеризується тим, що вона залежить від багатьох змінних чинників-контрагентів, дії яких неможливо спрогнозувати з прийнятною точністю.

Під невизначеністю в контексті політичних перетворень також розуміється відсутність чітких формальних процедур, які є загальноприйнятими методами ведення справ.

Політичний ризик та невизначеність у період політичних змін є непереборним елементом будь-якого політичного процесу. На користь демократичних перетворень політологом Робертом Далем виокремлено такі основні фактори, що забезпечує демократія: а) позбавлення від тиранії; б) дотримання основних прав і свобод; в) свобода особистості; г) самовизначення; д) моральна автономія; е) можливість розвитку особистості; ж) захист основних інтересів особистості; з) політична рівність; і) прагнення до миру; к) процвітання – країни з демократичним урядом мають більшу, порівняно з недемократичними країнами, тенденцію до процвітання.

Модель демократії як вектор політичних перетворень для кожної країни має бути своєрідною. Тому що демократія не зводиться до матричного уніфікованого набору правил. Економіка країни, культура, історичні події, традиції, політичні в тому числі, визначатимуть модель переходу.

Політичні перетворення мають здійснюватися з максимальним усвідомленням усього ґрунтового, кореневого, глибинного потенціалу країни. Вони передбачають також переосмислення традиційних основ або властивостей життєдіяльності політичних систем та їхніх структур.

Важлива роль у керуванні політичними змінами належить інститутам громадянського суспільства – політичним партіям, громадським організаціям та незалежним мас-медіа.

Практика суспільних, політико-владних комунікацій між цими інститутами дозволить впоратися з багатьма проблемами. Можливість діалогу, спроможність визнати один одного рівноправними учасниками політичного процесу позитивно вплинуть на інституціоналізацію громадянського суспільства, дадуть можливість налагодити взаємозв'язки для співпраці, сформувати взаємовигідні зв'язки, мережі. Тим паче, що інституціолізовані демократичні процеси сприятимуть очищенню політичного простору від клановості та корупційних зв'язків.

Зміна цінностей, мотивацій і моделей соціальної дії досить тісно пов'язана з метою всього процесу соціально-політичних трансформацій.

У політичній практиці існує значна кількість проблем ціннісного характеру, зокрема свого загострення такі питання набувають у періоди політичних перетворень, реформ та різних етапів розвитку політичної сфери суспільства.

Політичну довіру можна розглядати як своєрідний ресурс у врегулюванні політичних криз, подоланні політичної відчуженості, налагодженні системи політичного управління, як основу громадсько-владної взаємодії, джерело сили влади та показник її ефективності.

Однак, надаючи кредит довіри владі, що має на меті реформування політичної системи, суспільство тим самим передає їй усю повноту відповідальності за подальший розвиток країни та власний добробут. Рівень політичної й громадянської активності населення в такій ситуації є важливим фактором.

Окремі форми політичної участі є невід’ємною складовою демократичного функціонування політичної системи. Аргументом цієї позиції є думка дослідника Д. Чемшита про те, що існують необхідні обсяги політичної участі для збереження демократичної визначеності політичної системи. Водночас різка зміна інтенсивності політичної участі як у бік зменшення, так і в бік збільшення впливає на політичну систему. Такі зміни в одних випадках можуть сприяти розвитку політичної системи, коли, наприклад, коректування політичного курсу дозволяє підвищити ефективність функціонування системи. В інших випадках, навпаки, зміна інтенсивності може свідчити про кризу політичної участі зокрема або наближення кризи політичної системи в цілому.

Мінімізувати та локалізувати фактори невизначеності під час політичних перетворень дозволяють наявні в суспільстві різноманітні механізми підтримки інтеграції, а саме: динамічний взаємозв’язок інформації, знань та технологій взаємодії – базові елементи розвитку соціально-політичних процесів та важливі складові у вирішенні практичних проблем держави, регіонів, міст, громадян.

Отже, якщо відштовхуватися від ідеї Д. Істона, що зміни в політичній системі забезпечують її стабільність, і таке узагальнення є одним із принципів функціонування політичної системи, то суперечливості та ризики перетворень неминучі, але вони мають бути враховані та скеровані відповідно до мети функціонування системи.

УДК 321.01:811.161.2’27

Соловійова А. С.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОЛІТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ МОВИ

Сучасна українська політична мова виступає ефективним інструментом, який не лише забезпечує вироблення та передачу політичної інформації, але й виступає творцем політичних ідей. Такі мовні особливості, як неологізми та метафори, являють собою джерело пізнання

світу політичного. Метафори спрощують розуміння політичних дій та процесів, тоді як неологізми дають назву новим явищам та про-цесам, що відбуваються в суспільно-політичному житті суспільства.

Неологізми виникають у процесі актуалізації в суспільній свідомості певних подій, процесів у зв'язку з певними змінами в політичній, економічній та інших сферах. Сучасна українська лексика відображає динамічні процеси, які відбуваються в суспільно-політичній сфері. Наслідок українського варіанту діалогу між владою та суспільством проявляється в тому, що в політичній лексиці сформувалися нові слова та словосполучення, які називаються неологізмами. Цей термін застосовується в історії мови, щоб охарактеризувати збагачення словникового складу в окремі історичні періоди – так, можна говорити про неологізми періоду Вітчизняної війни, періоду перебудови, періоду т. зв. Помаранчевої революції і т. д.

Політичні неологізми, що відображають проблеми, актуальні в певний відрізок часу як для представників політичної еліти, так і простих громадян, можна класифікувати за сферою їх функціонування та вживання; за способом їх створення; за технологією поширення, за оцінками, що в них містяться. Політичний неологізм неодмінно повинен бути концептуально обумовлений і нести певну ідею, закладену в насичену символами форму.

Очевидно, що деякі неологізми виконують певну символічну функцію і діють на колективну підсвідомість, тобто безпосередньо впливають на наші вчинки, що може мати наслідком як прояви групового героїзму, так і загального психозу (параної). Враховуючи розглянуті вище характерні риси та специфічні особливості неологізмів, можна запропонувати наступну типологію неологізмів за походженням:

1. Власне новотвори:

- утворені складанням основ слів для більш короткого або виразного позначення: лєнінонопад, Євромайдан, кнопкодави; Автомайдан;

- утворені від власних назв та імен: тітушки, азірівка, кисельовщина;

- власні імена для новостворюваних предметів або явищ та понять, що не існували раніше і з'явилися разом із відповідними реаліями: Небесна Сотня, диванна сотня, ДНР, ЛНР, Революція гідності, «зелені чоловічки».

2. Слова, що набули нового символічного значення (для досягнення художнього ефекту та посилення емоційного впливу): укроп, колорад, ватник, блок-пост.

3. Словосполучення, що набули нового символічного значення: Будинок Профспілок, візитівка Яроша, АТО, гуманітарний конвой.

4. Індивідуально-авторські політичні неологізми, джерелом яких можуть бути цитати публічних людей: «Няш-Мяш» (прокурор Криму Наталя Полонська), «країна-бензоколонка» (американський політик-республіканець Джон Маккейн), «ввічливі люди» (президент Російської Федерації Володимир Путін).

5. Окремою групою можна вважати спеціальні хештеги, що активно використовувалися в мережах Twitter, Google+, Facebook, Instagram тощо. Найбільш популярними хештегами в українському політичному житті в 2014 р. стали: #євромайдан, #кримнаш, #кримненаш, #russiainvadedukraine, #savedonbasspeople тощо.

Сьогодні українська держава знаходиться на етапі побудови нової системи комунікації між суспільством і владою. Політична мова виступає не тільки інструментом для опису подій та процесів, що відбуваються в державі, але й важливою умовою впливу на політичну ситуацію шляхом формування ціннісних настанов та поведінкових стереотипів. Такі мовні прийоми та явища, як метафора та неологізм, у політичній сфері є відображенням подій та уявлень громадян щодо стану речей у державі та світі. Аналізуючи неологізми, у політичній сфері треба виокремити такі закономірності:

1. Неологізми в політичному просторі держави виникають за умов певних політичних або соціальних перетворень та криз; як реакція на політику або реформи, що не підтримуються частиною суспільства.

2. Особливість використання політичних неологізмів полягає в тому, що вони несуть певну емоційну та культурну цінність. Сьогодні такі неологізми, як #КрымНаш!, «тітушка», «укроп», «бандерівці», «колоради» використовуються як ярлики, тобто є характерними культурними маркерами того регіону, де вони використовуються (Схід – Захід). Результатом використання неологізмів у фазі гострих соціально-політичних перетворень є створення ярликів, підміна понять, розподіл на «своїх» та «чужих», що призводить до загострення суперечностей та розколу суспільства.

3. Період існування та розвитку політичних неологізмів можна представити у вигляді циклу: періоди найвищого розвитку змінюються періодами відносної стабільності. В Україні таку циклічність можна прослідкувати в період з 2004 до 2014 р. Так, 2004 р. запам'ятався українцям перемогою на виборах В. Ющенко, а події на Майдані в період з 22 листопада до 26 грудня йменувалися як «Помаранчева революція». До 2010 р. в Україні спостерігався відносний спокій щодо утворення неологізмів. Поява в 2010 р. неологізмів «тітушки», «кнопкодави», «попередники» тощо зумовлена перемогою на виборах президента України В. Януковича. Упродовж 2013–2014 рр. більшість

неологізмів («автомайдан», «ватник», «диктаторські закони», «євромайдан», «небесна сотня», «революція гідності» та ін.) з'явилися в ході масштабних протестів та антитерористичної операції на Сході України.

УДК 323.2

Колесніченко Н. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЬСТВА: СУТЬ, ПРИЧИНИ, ТИПОЛОГІЯ, НАСЛІДКИ

Політична сфера пронизана боротьбою за владу, і в ході цієї боротьби політичне насильство використовується як ефективний метод захоплення та утримання влади. У зв'язку з цим виникає необхідність розкриття суті явища політичне насильство.

Політичне насильство означає, що об'єктом цього різновиду насильства є представники влади (режиму) або ті, хто виступає проти них (дисиденти).

Політичне насильство – це ідеологічно обумовлена та матеріально забезпечена діяльність класів, націй, соціальних груп та соціальних інститутів, що реалізують їхні цілі, спрямована на використання засобів примусу з метою завоювання, одержання та реалізації державної влади, досягнення політичного панування на міжнародній арені, управління соціальними процесами в класових інтересах.

Під політичним насильством також розуміють придушення або примусове обмеження свободи волі соціального суб'єкта, що зумовлене діями соціальних сил: ті, що прагнуть до політичної влади; ті, що її здійснюють; ті, що встановлюють певний соціально-політичний ідеал.

О. Піджаков дає визначення політичного насильства як «фізичного примусу, що використовується як засіб нав'язування волі суб'єкта з метою оволодіння владою, перш за все державною, її використання, розподілу та захисту».

Отже, саме державна влада є метою, а боротьба за неї з використанням політичного насильства – засобом досягнення цієї мети.

Наукові точки зору щодо зіставлення політичного насилля з агресією, силою та терором мають під собою аргументовані підстави для існування. Саме ж застосування політичного насилля являє собою один із найефективніших методів боротьби за владу, адже окрім політичної

сфери, одночасно торкається й інших: духовної, психологічної, релігійної, соціальної, економічної, ідеологічної.

Причини застосування політичного насильства можуть бути різними: політичними, економічними, соціальними, релігійними і навіть ідеологічними. У ролі політичних причин слід розглядати: відсутність влади, недостатність владних ресурсів та повноважень або прагнення утримати владу в руках лідера чи політичної еліти, боротьбу за сфери впливу, прагнення ліквідувати опозицію, боротьбу за незалежність у силу відсутності національного суверенітету та ін. Економічними причинами можуть бути недостатність або обмеженість матеріальних ресурсів, грошей, території, корисних копалин, усунення конкуренції серед монополій і т. д. Соціальними причинами застосування політичного насильства є порушення громадянських прав та низький рівень життя (бідність, невилата заробітної плати, скорочення державою соціальних гарантій і програм). У відповідь на політичне насильство уряд приймає заходи для розгону демонстрантів та наведення порядку, що тільки загострює напружену соціальну ситуацію в суспільстві.

С. Хантінгтон припустив, що причини політичного насильства містяться в невідповідності рівня політичного розвитку темпам зростання політичної активності. Коли темпи зростання політичної активності перевершують існуючий рівень політичного розвитку, то наслідком стає політичне насильство і нестабільність. Зростання політичної активності, у свою чергу, пояснюється соціально-економічними факторами: підвищенням освітнього рівня населення, економічним зростанням, збільшенням соціальної мобільності і посиленням ролі засобів масової інформації.

Політичне насильство може бути породжене невдалими формами державності, що призводить до трансформації державних інститутів, особливо силових структур та судової системи, повністю або частково паралізуючи управління, здійснення правопорядку, породжуючи ситуацію цілковитого хаосу та беззаконня.

З економічної точки зору, причини політичного насильства коріняться в прагненні окремих індивідів і груп до збагачення і паралельному прагненні вирішити низку проблем, що викликають суспільне невдоволення і перешкоджають досягненню матеріального благополуччя мирним шляхом. Повалення режиму за допомогою насильства відкриває перед дисидентами перспективи матеріального збагачення через продаж природних ресурсів та розподіл іноземної фінансової допомоги. Навіть у ході боротьби з режимом, яка може закінчитися провалом, дисиденти здатні здобувати матеріальні вигоди. До основних проблем, що викликають невдоволення і що заважає матеріальному

благополуччю, належать утиски на етнічному та релігійному ґрунті, політичні виключення та існування системи розподілу доходів, що породжує економічну нерівність.

Релігійними причинами є відхилення від чистоти віросповідання або приниження релігійних цінностей одного народу іншим. Ідеологічні причини – це прагнення до боротьби з тероризмом, прагнення боротися за національну ідею, символи та ін.

Розглянемо деякі типології політичного насильства.

Д. Галтунг виділяв пряме і структурне політичне насильство:

- пряме насильство має не тільки точний адресат, але й чітко визначене джерело насильства;

- структурне насильство тісно пов'язане з соціальною системою, і, як результат, можлива навіть ліквідація існуючого політичного ладу.

Як показує історичний досвід, кожна країна відчувала і переживала наслідки прямого і структурного політичного насильства. З боку застосування його народом Д. Галтунг поділяє його на:

- заворушення (спонтанні, неорганізовані народні страйки, бунти, повстання);

- змови (державні перевороти, заколоти, тероризм);

- внутрішні війни (партизанські війни або революції).

І. Ліпатов виділяє насильство за такими критеріями:

- за суб'єктом (державне і опозиційне);

- за об'єктом (внутрішньодержавне і міждержавне);

- за засобами (збройне, правове, економічне, ідеологічне);

- за цілями (революційне і реакційне);

- за результатами (конструктивне і деструктивне).

За спрямованістю і глибиною соціальних наслідків політичне насильство поділяється на:

- реформістське;

- радикальне (у тому числі революційне, контрреволюційне та реакційне);

- консервативне.

Політичне насильство являє собою традиційну модель глобальної політико-правової поведінки. Необхідно вказати, що суб'єктом (ініціатором) такого жорстокого методу вирішення політичних питань можуть виступати не тільки посадові особи, соціальна група або народ у цілому, але й політичні інститути, легітимізуючи за собою право використання насильства. При цьому об'єкт, по відношенню до якого було застосовано насильство, несе неабиякі збитки, починаючи від психологічного розладу і закінчуючи втратою життя, революціями, війнами.

Крім цього, насильство має негативні наслідки суто політичного характеру, що стосуються політичної системи, політичного процесу і політичного курсу. Насильство знижує якість виконання політичною системою своїх функцій:

- політичної соціалізації (безперервні заворушення, перевороти і громадянські війни будуть поступово перетворювати насильство у свідомості молоді в легітимний, прийнятний, звичайний спосіб артикуляції інтересів);

- політичного рекрутування (політичне насильство змушує режим віддавати пріоритет менш демократичним способам рекрутування еліт);

- політичної комунікації (в умовах політичного насильства режим починає цікавитися тільки інформацією одного роду, наприклад про заворушення, які розгортаються, ігноруючи при цьому інші важливі для суспільства інформаційні повідомлення).

Насильство порушує нормальний перебіг політичного процесу. Політичний процес являє собою одну з форм політичної активності, необхідних для вироблення і реалізації політичних рішень. Політичне насильство заважає здійсненню політичного курсу, що відбувається у формі регулювання поведінки, вилучення ресурсів, розподілу благ і послуг між різними групами населення.

Отже, особливістю політичного насильства (відкритого чи латентного) як феномену є застосування сили та примусу для реалізації владної волі або спротиву їй. Політичне насильство, без сумніву, є гальмом для розвитку держави і суспільства в цілому.

УДК 323.1(477)

Чаплінська Т. М.,

*Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Нація – надскладна категорія в теорії та історії політичної науки. Велика кількість дослідників цієї проблематики до істотних ознак нації відносять спільну територію, культуру, мову, економічні заявки, психологічні, фізіологічні особливості, самоідентифікаційні характеристики. На сьогодні нація визначається як політична спільнота, яка об'єднує всіх громадян держави незалежно від етнічного, соціального походження, культурно-мовних та інших особливостей. Спільна дер-

жавна мова, символи, лояльність до держави та її законів, інтереси і надії на майбутнє стають новітніми сутнісними характеристиками нації, створюють синонімічні доповнення – «нація-держава», «національна ідея», «політична нація».

«Чистих» націй у світі майже не існує, оскільки нація не може перебувати в ізольованому просторі, а процес політичних, економічних, культурних відносин із сусідніми націями передбачає взаємну асиміляцію. Проте це не заперечує етнічної основи існування нації. Ідеологія націоналізму ХХ ст. базувалася на етнічному трактуванні нації, що знайшов своє коротке вираження в Шевченковому вислові: «Нація – це кровно-духовна спільнота мертвих, живих і ненароджених». Його політична програма полягала у захисті інтересів саме етнічних українців на їх одвічній землі і в виробленні держави саме для них, а не для тих етнічних меншин, що були в тому числі й представниками панівних метропольних націй і тримали етнічних українців у поневоленні – росіян і жидів у Східній та Південній Україні чи поляків, жидів, мадярів і румунів – у Західній Україні...». Ідеї М. І. Міхновського та особливо промова, а згодом і брошура «Самостійна Україна», крім обґрунтування права українського народу на власну державу, закладає і деякі ідеї етнічного принципу її організації.

З точки зору етнічного підходу, концепція нації не пов'язується з концепцією громадянства, а виступає як етнічно-культурна, мовна кровно-духовна спільнота. У цьому контексті національна ідея розуміється як «синтетичний погляд на свою національну (етнічну) спільноту як на єдиний, розгорнутий у соціальному часі й соціалізованому просторі континуум і водночас як суб'єкт всезагального історичного процесу». Існуюче на сьогодні визначення політичної нації є цілком суперечливим до етнічного трактування. Воно зводиться до «невизнання кровно-духовної основи нації та зарахування до її складу всіх формальних громадян, що замешкують на території національної держави». Політична нація є спільнотою, що тим чи іншим способом вирішила між собою питання розподілу влади, а проблема формування політичної нації є насамперед проблемою становлення певної організації розподілу влади та владних повноважень між людьми. Засадничим сенсом національної ідеї є політична ідея державного самоствердження та суспільної консолідації української спільноти – народу, нації – на етнокультурній основі. В Україні суб'єктом права на самовизначення виступає не нація, яка дала назву країні, а народ у цілому, тобто не етнічна спільність, а поліетнічне громадянське суспільство.

МАНІПУЛЯТИВНІ МОЖЛИВОСТІ КАНАЛІВ ТРАНСЛЯЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ

Важливим механізмом маніпуляції суспільною свідомістю є психологічний тиск на особистість. Тому необхідно, щоб вплив на свідомість людей здійснювався постійно, безперервно протягом певного періоду. Відомий французький спеціаліст із пропаганди, автор книги «Пропаганда» Ж. Еллюль наголошував: «Пропаганда повинна буди тривалою і постійною. Постійною – означає, що вона повинна проходити без перерви ..., заповнюючи весь день та всі дні особистості». Тобто впровадження стереотипів та образів має проводитись щоденно та щохвилинно, за допомогою політичної реклами та агітаційної продукції, одночасно впливаючи на різні органи відчуття. Це може бути радіо, телебачення, звукові реклами, газети, журнали, постери, борди, блокноти та інші засоби канцелярії, тобто все те, із чим людина зіштовхується протягом дня, перебуваючи вдома, на роботі, у транспорті та на вулиці.

Одним з основних засобів реалізації та поширення маніпулятивних технологій можна вважати засоби масової інформації, які можуть бути як державними (проведення агітації через державні ЗМІ, і використовуються кандидатами чи силами, що наближені до влади, та намагаються її утримати), так і приватними засобами комунікації, що належать або активно підтримують кандидата (особливістю приватних ЗМІ є те, що вони належать окремій особі чи колу осіб, і головною метою їхньої діяльності є отримання якнайбільшого прибутку, тому більшість ефірного часу отримує той кандидат, який зможе «перебити» фінансовий ресурс опонента).

Найчастіше засоби масової інформації використовуються для формування та поширення необхідного образу й іміджу політика чи певної політичної сили. Тобто залежно від обраного іміджу лідера через політичну рекламу, телепередачі, ток-шоу відбувається поширення та укорінення образу, іміджу політика, політичних партій, лозунгів, ідейно-політичних платформ, перевиборчих кампаній, які, як правило, не завжди відображають дійсність такою, якою вона є насправді, дезінформуючи так суспільство, на яке було спрямоване ідеологічно-психологічний вплив. Цей тип політичного впливу отримав назву «політична реклама».

Політична реклама – це заходи та способи формування думки виборців шляхом подання загалом об’єктивної інформації, що переконує в перевагах певного кандидата чи політичної організації над іншими. Вона складається з об’єктивної і переконливої інформації про певну політичну особу чи організацію та емоційно впливового повідомлення. Тобто політична реклама є прямим елементом політичного маніпулювання, оскільки її головною метою є прямий або опосередкований вплив на емоційно-психологічну складову людської свідомості.

Розрізняють такі канали трансляції політичної реклами: радіо, телебачення, друкована та інтернет-газета, листівки, брошури, карикатури, публічні заходи, зустрічі та виступи. Відповідно до обраного транслятора інформації відрізняються й методи її подачі, але мета їхня залишається незмінною: створення та фіксація образу політичного лідера чи політичної сили та залучення електоральної підтримки. Одним із найважливіших задань політичної реклами є привернення уваги електорату. Французький спеціаліст А. Дейян наголошував: «Реклама повинна привернути увагу, а згодом «спокусити» та завоювати потенційного споживача». Під час створення рекламного продукту політичного характеру спеціалісти використовують загальні знання, закономірності та принципи психології особистості і маси, тобто використовуючи в рекламних продуктах повідомлення, які викликають у споживача, а в нашому випадку – виборця, сильні позитивні або сильні негативні емоції, тобто інформація, що подається в рекламному повідомленні, має викрикувати та привертати увагу громадян.

За каналами сприйняття рекламного повідомлення політична реклама поділяється на аудіальну, візуальну та аудіовізуальну (змішану) рекламу. Візуальна політична реклама – це така рекламна продукція, яка включає в себе листівки, плакати, брошури, календарі, різного роду канцелярські засоби, безпосередньо друковані ЗМІ, елементи одягу (футболки, светри, куртки), парасольки, сумки, пакети та навіть дощовики, тобто все те, що ми можемо сприймати зоровими каналами. Такий вид рекламної продукції має ефективний характер, зокрема через легкий спосіб поширення агітаційного матеріалу, але й має обмежений характер, оскільки потребує прямого зорового контакту респондента та продукції; як тільки зникає хоча б одна із складових, зникає і маніпулятивний вплив на свідомість індивіда – виборця. В Україні, зокрема, такий вид політичної реклами набув чи не найбільшого розповсюдження, оскільки як тільки наближається передвиборчий період, усі міста, вулиці, перетворюються на рекламний щит. Усі можливі місця (стенди, стовпи, загорожі, поштові скриньки громадян, зокрема й громадські та державні установи) використо-

вуються саме під агітаційний матеріал візуального характеру: постери, плакати, брошури, календарі, газети. Тобто всі місця скупчення людей просто «обсипані» продуктами політичної реклами. До того ж активно використовуються і друковані ЗМІ, які несуть більш інформаційний характер впливу на свідомість громадян, зокрема як державні, так і суто політичні друковані газети.

Наступний вид політичної реклами – це аудіореклама. Цей вид рекламної продукції передбачає перш за все радіорекламу та радіопередачі. Однією з переваг цього продукту є можливість сприймання інформації в той час, коли особистість виконує інші дії, наприклад реклама по радіо може бути сприйнята, коли людина очікує транспорт на зупинці, по дорозі на роботу, виконує якісь хатні справи, тобто для сприйняття потоку, не обов'язковим є відривання людини від основної роботи, а інформація все одно виконує свою функцію навіювання. Основною вимогою до цього виду політичної реклами є коротка, змістовна інформація, приємний голос ведучого, який викликає довіру на підсвідомому рівні.

Аудіовізуальна політична реклама – це, зокрема, телевізійна реклама, кінореклама та різного роду політичні телепередачі, ток-шоу, теледебати. Цей канал політичної реклами вважається найбільш ефективним, особливо з огляду на масовість охоплення. Важливим у цьому разі є не лише візуальний потік (інформація: її яскравість, зміст, картинка, фон) та аудіосупровід (фонова музика, звуки, голос та репліки героїв), але й час подачі політичної продукції. Доведено, що найбільш ефективним є той рекламний ролик, який випущений одразу після передачі, фільму, тобто перший рекламний ролик; наступні за ним втрачають аудиторію поступово, тому його вартість на приватних телеканалах найбільш висока. На державних каналах під час передвиборчої кампанії проходить жеребкування серед кандидатів на час віщання. В Україні цей канал політичної реклами використовується кандидатами найчастіше і посідає чи не перше місце в графі видатків на політичну агітацію. Зокрема, найчастіше використовуються приватні телерадіокомпанії, які належать чи-то спонсору політичної сили, чи-то одному з її членів, тому рекламні матеріали та ролики інших політичних сил або не відображені в ефірі, або їхній час досить обмежений.

Для створення політичної реклами необхідно перш за все виділити певну групу впливу, на яку буде спрямований інформаційний потік, та визначити який зміст, що буде вкладений у продукт: чи-то інформаційний (повідомлення), чи-то заклики до прийняття певних політичних рішень та дій. Задля цього перш за все вивчається власне електо-

ральне поле, настрої, бажання, погляди та очікування, а вже володіючи вихідними даними, політичні технологи та спеціалісти з маркетингу використовують усі свої знання з психології особистості та мас, формують необхідні образи, які здатні впливати на підсвідому та свідому складову громадян, створюючи маніпулятивний вплив.

УДК 329.78 (477)

Орленко (Гуцалова) М. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ

Політична участь громадян є одним із найважливіших критеріїв легітимації існуючої системи влади та збереження демократичного режиму. Без широкої участі, відповідно, забезпечення участі громадян у прийнятті політичних рішень неможливо досягнення суспільної згоди, самовідтворення громадянського суспільства.

Питаннями політичної участі громадян, зокрема молоді та молодіжних організацій, цікавляться багато зарубіжних та українських дослідників. Теоретико-методологічні основи дослідження цього явища набули найбільш повного теоретичного аналізу в працях С. Верби, Н. Ная, Дж. Нагеля, М. Каазе, А. Марша. Вітчизняна політична думка представлена такими дослідниками, як Д. Гончаров, О. Мелешкіна, В. Бебик, Л. Левченко, П. Шляхтун та ін. В основному, думки дослідників зводились до спільних питань, чому молода людина бере участь у політиці, які фактори мають вирішальний вплив на вибір форм політичної участі та ін.

Найбільш універсальне визначення політичної участі було запропоноване американським дослідником Дж. Нагелем, який розуміє її як «дії, через які рядові члени будь-якої політичної системи впливають або намагаються впливати на результати діяльності». Тобто участю є реальні дії індивіда в політиці.

Вагомий внесок у визначенні політичної участі на пострадянському просторі здійснив учений Д. Гончаров. Політична участь, на його думку, водночас є інститутом та складним соціокультурним явищем. Він визначає політичну участь перш за все як інструментальну активність, «через яку громадяни намагаються впливати на уряд таким чином, щоб він здійснював бажані для них дії».

Український дослідник В. Бебик вважає, що політична участь може здійснюватися як громадська або непрофесійна політична діяльність. Такої ж думки дотримуються А. Белов і П. Шляхтун, наголошуючи на тому, що пов'язують сферу політичної участі громадян із непрофесійною політичною діяльністю, найпоширенішими формами якої є вибори та референдуми.

Істотне доповнення в розуміння категорії політичної участі додає український дослідник О. Чемшит. Політичну участь дослідник визначає як свідомі дії або відмову від них, які роблять політичні актори (громадяни, молодь, групи інтересів, молодіжні організації, політичні партії тощо) «з метою якнайповнішої реалізації відповідних базових потреб».

Варто зазначити, що на сьогодні в гуманітарних дослідженнях із дефініцією «політична участь» також широко використовуються такі поняття, як «політична поведінка», «політична діяльність», «політична активність» тощо. При цьому їх часто не розмежовують і не визначають взагалі або політичну діяльність розглядають як складову політичної участі. Це свідчить, що сам феномен політичної участі є складним і багатогранним.

Автор дослідження надає власне бачення категорії «політична участь», базуючись на вищезазначених визначеннях цього терміна. Отже, «політична участь» – це дії (насамперед у свідомих формах) окремих громадян або соціальної спільноти громадян з метою їхнього впливу на хід державних справ чи здійснення політичної влади різного рівнів. У свою чергу, «політична участь молодіжних організацій» – це організований процес добровільного залучення молодих громадян, молодіжних організацій до участі в політичному процесі або до співпраці з органами влади з метою реалізації власних інтересів та потреб.

Досліджуючи питання політичної участі молодіжних організацій, необхідно зосередити увагу на її формах. Конкретні форми політичної участі молодіжних організацій розглядаються в працях В. Петухова (починаючи від різних проявів політичного інтересу і закінчуючи реальними способами впливу на владу – участь у виборах і референдумах, мітингах, голодуваннях, у діяльності політичних партій та суспільних організацій, звернень до органів влади тощо).

Специфіка політичної участі молодіжних організацій в Україні полягає не лише в можливості її реалізації через різні організаційні форми, їй іманентно властива риса, що відрізняє участь від інших проявів активності суб'єктів політичних відносин. На відміну від професійної політичної діяльності, яка переважно індивідуалізована, політична участь молодіжних організацій, як правило, здійснюється в колективних формах, серед яких – співучасть.

Отже, питання політичної участі молодіжних організацій є багатовимірним поняттям. У західних демократіях політична участь молодіжних організацій забезпечує реалізацію основної функції політичної системи, а саме: виявлення, формування і вираження інтересів молодих громадян. В Україні, політична участь молоді в основному зводиться до розуміння усвідомлених дій молодого людини з метою повної реалізації своїх власних потреб. Деякі українські вчені дотримуються твердження, що політична участь молодіжних організацій пов'язана з непрофесійною політичною діяльністю. Класичними формами політичної участі є належність молодого особи до будь-якої молодіжної організації, а з розвитком технологій відбувається виокремлення різних форм політичної участі молоді з інтернет-аудиторії. Варто також зазначити, що основні форми політичної участі молодіжних організацій у сучасній Україні залежать від політичного режиму в країні.

УДК 323.21

Ярошенко В. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні політичні трансформації в Україні супроводжуються зовнішньою агресією, внутрішніми соціальними конфліктами та значною мірою визначаються впливом глобальних проблем. Українська держава в таких умовах спроможна вирішувати невідкладні й одночасно важливі внутрішні і зовнішні функції тільки за широкої активної співучасті своїх громадян. У цьому контексті постає актуальним завданням перед українським суспільством і Українською державою *становлення інституту демократичної громадянськості*, що сприятиме консолідації українського суспільства, спрощенню артикуляції інтересів, політичному просвітництву громадян, реформуванням стратегії національної політики щодо політичної соціалізації громадян.

Метою дослідження є визначення концептуальної структури компонентів *громадянськості через її соціальне призначення в складі спільноти*, що виступає носієм ідентичності як джерела індивідуальності та здатності на самоорганізацію в політичному контексті.

Категорія «громадянськість» у різноманітних проявах (свідомість, культура, життєва позиція, інтереси, пріоритети, цінності та ін.) –

багатогранне поняття, у якому віддзеркалюються ключові процеси створення повноцінного громадянського суспільства, активна свідома партнерська співпраця громадян із державою в забезпеченні громадянського миру і громадянської політичної консолідації. Характерною ознакою активізації становлення інституту демократичної громадянськості в Україні протягом 2014–2015 рр. є помітне зростання патріотичних настроїв громадян, активна участь добровольців у захисті національних територій, масовий волонтерський рух, створення нових громадських організацій, громадських рад, поява численних блогерів, громадських інтернет-мереж. Громадянськість – це сукупність політичних, соціальних, психологічних, моральних рис, які виступають однією з найважливіших ознак цивілізованості суспільств і мають як раціональну, так і ірраціональну природу. За своєю суттю процес інституціоналізації громадянськості відтворює колективну реальність, що є відображенням соціально-політичних цінностей, орієнтацій та потреб особистості.

«Якісною ознакою громадянина», на думку В. Цвиха, є «громадянськість». «Громадянин» – це формальний статус особи, який передбачає наділення його певною сукупністю прав та обов'язків, а «громадянськість» – якісна ознака особи, що вказує, чи дотримується вона своїх обов'язків, чи користується наданими правами й наскільки, у якому обсязі. За визначенням В. П. Горбатенка, «громадянськість – готовність і здатність людини, громадянина до активної участі в справах суспільства і держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків; антитеза понять «аполітичність», «абсентеїзм», «соціально-політична індиферентність» і синонім соціально-політичної активності, патріотизму» Громадянськість у політиці проявляється у формі цілеспрямованої діяльності громадян як політичних акторів, що інституціоналізують демократію відповідно до власних інтересів з метою контролю та використання ресурсів влади. До того ж, громадянськість виступає політичним інститутом, що визначає характер сучасної демократизації.

У сучасній політичній науці та інституціональній методології категорія «інститути» має різне трактування: «колективна дія з управління індивідуальним та встановлення зразків взаємодії в соціумі», «обмеження, що встановлені політичними акторами, які структурують політичне, економічне і соціальне взаємопорозуміння в суспільстві».

Якщо виходити з попереднього визначення категорії «інститути», то можна виділити ключові *прояви громадянськості* суб'єктами, які роблять її *політичним інститутом*: *громадянин*, який залучений до суб'єктно-об'єктних політичних взаємовідносин, має політичну ідентичність та політичні права; *виборець*, який раціонально діє згідно зі

своїми політичними мотиваціями, моделями політичної поведінки, на якого спрямовані стратегії і тактики виборчого процесу; *член місцевої громади*, який має право «самостійно вирішувати питання місцевого значення»; *член виборчої комісії*, який забезпечує виборчий процес та діє в межах нормативного законодавства; *кандидат в депутати*, який має пасивне виборче право бути обраним до органів законодавчої влади різного рівня; *правозахисник*, який виступає за відновлення порушених прав постраждалих громадян, керуючись юридичними, морально-етичними нормами і законами; *громадський активіст*, який має авторитет серед інших громадян, представляє узагальнену громадську думку щодо тих чи інших політичних подій та активно проявляє свою позицію в межах визначених законом діях; *блогер*, який користуючись електронними засобами комунікації, висловлює свою оцінку з визначення поточних в тому числі і політичних подій та пропонує свої варіанти вирішення проблем; *журналіст*, який неупереджено висвітлює події, зокрема політичні в ЗМІ, редакційна політика яких спрямована на репродуктивне відображення реальної дійсності; *волонтер*, який окрім виконання обов'язків з основної діяльності, безоплатно виконує необхідні послуги іншим громадянам або державним органам влади; *доброволець*, який за власної ініціативи пропонує свої послуги у вирішенні значущих проблем, зокрема захисту національної безпеки; *ополченець*, який свідомо й активно вступає в ряди організованих народних формувань для захисту правопорядку; *майданівець*, який свідомо, добровільно й активно виступає в протестних масових діях проти антинародної влади.

Базовою категорією наукового пошуку в контексті інституту громадянськості авторка вважає за доцільне використовувати категорію «громадянське суспільство» як структуру, що внаслідок цілеспрямованої діяльності політичних акторів має інституційний статус та офіційно визнані атрибути функціональності (нормативна база, традиції, місце в політичній системі, компоненти). *Громадянськість* як політичний інститут – суб'єкт політичних відносин, що має політико-правовий статус «громадянина», виступає носієм ресурсу якісної дії («добродій»), використання якої має сприяти зміцненню громадянського суспільства та формуванню української політичної нації. У класичній політичній науці прийнято вважати, що суб'єктом політики може виступати кожний, «хто так або інакше, прямо або опосередковано бере участь у політичному житті».

Інститут громадянськості визначається авторкою як цілеспрямована діяльність політичних суб'єктів зі створення ефективного громадянського суспільства та стабільної політичної системи в Україні.

Становлення інституту громадянськості стає можливим тоді, коли етнос перетворюється на націю, тобто коли етнічна спільність трансформується в спільність людей – громадян, здатних до усвідомленого, вільного вибору свого державного самовизначення. Успішним етапом становлення інституту громадянськості є завершення формування політичної нації. Підтвердження цьому є європейський досвід демократичних трансформаційних процесів.

Специфіка громадянськості пов'язана в першу чергу з характеристикою самих індивідів – суб'єктів громадянськості. Їх можна розділити на *об'єктивні*, ті, що успадковані індивідом – етнічні, генеологічні, вітальні, ментальні характеристики, та *суб'єктивні*, які набуті індивідом унаслідок певної політичної соціалізації – політична свідомість, політична культура, електоральні вподобання, патріотизм, громадянський активізм, громадянська позиція. Тож громадянин стає носієм раціональних та ірраціональних характеристик, які обумовлюють якість його громадянськості.

Інституційний підхід надав розуміння громадянськості як політичного інституту.

Громадянин як індивідуальність має сукупність офіційних характеристик, занесених у паспорті: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження, країна громадянства, місце проживання, родинні стосунки, особливі примітки тощо. Доопрацювавши сутність поняття *індивідуальність громадянськості*, яке в нашому дослідженні являє собою сукупність первинних характеристик, що автентичні і становлять складові громадянськості, *індивідуальність громадянськості* є базовою для формування громадянськості її особистості. Її складові: статус громадянина, паспортні дані; ресурси природні (вроджені здібності, здоров'я, вдача) та унікальні особливості (освіченість, талановитість, лідерство); колективізм, що проявляється як специфіка спілкування та організація життєдіяльності з іншими громадянами (самовизнання, політичний клімат, оцінки і ставлення до проблем самоорганізації, використання можливостей для саморозвитку та захисту громадських інтересів, цікавість дозвілля, стиль спілкування і комфортність життя. Індивідуальна громадянськість – базовий компонент *колективної громадянськості*. Із часом колективна спільнота шляхом агрегування та артикуляції інтересів перетворюється в громаду, що стає залученою до державної політики. У контексті колективної громадянськості громада стає найвпливовішим політичним актором, вона часто ініціює, упроваджує, оцінює та коректує національну політику.

Регіональна громада створюється швидше за націю, тому національна стратегія побудована на ній. Отже, авторка визначає таку *концептуальну структуру компонентів громадянськості: світова спільнота – політична нація – нація – ідентичність нації – державна національна політика – регіональна громада – національна регіональна політика – місцеве самоврядування – агрегування та артикуляція політичних інтересів – громада – колективна ідентичність – колективна громадянськість – індивідуальність громадянськості громадянський статус + ресурси індивідуальні + колективність).*

Громадянськість у соціально-політичному аспекті розглядається як спільнота, де створюється колективна діяльність. Колективна діяльність стає регулятором взаємовідносин, системотворчим чинником формування національної ідентичності. Політичний контекст ця колективна діяльність і національна ідентичність набуває в межах дворівневого політичного процесу: використання її стратегічного потенціалу регіональною владою для встановлення легітимного порядку та активне залучення національної ідентичності регіональною громадою для здійснення впливу на процес прийняття політичних рішень регіональною або загальнонаціональною владою.

Культурні (соціокультурні) характеристики колективної громадянськості пов'язані з її об'єктивними особливостями, а стратегічні – із політикою національної ідентичності. Отже, можна припустити, що:

1) стратегічний і соціокультурний потенціал ідентичності громадянськості робить її політичним інститутом і спільнотою одночасно;

2) синтез соціокультурного та стратегічного чинників розвитку громади є необхідною умовою її залучення до сучасної політики в ролі політичного актора;

3) за умов порушення такого синтезу громади будуть використовуватись у політичних іграх, втрачаючи можливість артикуляції та агрегування власних інтересів за повного підкорення регіональної політичної еліти державним органам влади.

Головним *індикатором* розвинутості колективної громадянськості як спільноти є територіальна та національна ідентичність. Територіальна ідентичність відіграє провідну роль у реформуванні місцевого самоврядування, територіальної організації держави та самоорганізації суспільства.

Категорія «ідентичність» є полідисциплінарною та в політичному полі часто використовується для вивчення політичної реальності в

груповому контексті її виявлення. Підставою тому є процес *самоідентифікації індивіда*, що в політичному контексті набуває ознак результату державної політики, бо має регулюватися державою та державними інституціями соціалізації її громадянина. *Державна ідентичність* залежить як від самосвідомості, так і від соціальних, економічних, політичних, культурно-освітніх та правових умов життєдіяльності громадян у державі. Будучи важливим консолідаційним фактором, вона сприяє тому, що людей об'єднує не тільки спільна мова і територія, національність, стать чи вік, культура та історія, але й передусім те, що вони є громадянами однієї держави. Подібний результат досягається за допомогою політизації ідентичностей (територіальної, статевої, професійної, конфесійної, етнічної), носіями яких є індивіди.

Поняття *державної ідентичності* включає в себе вагомий суб'єктивний момент – усвідомлення своєї приналежності до певної спільноти самою людиною (самоідентифікація).

Національна ідентичність – самовизначення через державу-націю, усвідомлення своєї причетності до її мови, культури, автентичної спадщини, цінностей і сучасних показників розвитку – як результат державної політики чи політичних процесів, що мають керуватися державними інститутами (соціалізація індивіда, етнополітика, електоральний процес, формування партійної системи та політичної конкуренції).

У формуванні демократичної громадянськості та політичної нації в Україні першочерговим чинником є наявність національної ідентичності громадян. У створенні державної стратегії її формування слід врахувати, що ототожнення себе з державою-нацією відбувається на п'яти рівнях як цілісне і системне явище. *Інституційний рівень* пов'язаний із різного роду політичними інститутами, які, формуючи державну або муніципальну політику, здійснюють вплив на специфіку самоідентифікації осіб на всіх інших рівнях. У разі конструктивного впливу ідентичність стає конструктивною, у разі деструктивного – деструктивною. Важливим є поширення місцевого патріотизму. *Ідеологічний рівень* – вплив на свідомість громадян привабливими системами політичних цінностей на підтримку в них ірраціональної віри у своє місто, країну. *Інфраструктурний рівень* – самоідентифікація особи з певними матеріальними атрибутами (товарами і продуктами). Стратегічне значення при тому має політика в галузі підтримки виробників та надавачів послуг. *Ментальний рівень* – особа визначає себе як частину нації – найвищий політичний прояв етнічної спільноти. Основою стратегії політичних інститутів має бути апеляція до «рідних»,

зрозумілих цінностей, які б відтворювали конструктивні функції та сприяли самоідентифікації громадян як частини нації. *Повсякденний рівень* – має бути результатом самоідентифікації на чотирьох попередніх. Через «прив'язування» до суспільних, сімейних та індивідуальних практик особа через спрощення передає ці цінності з покоління в покоління.

Соціальне призначення *ідентичності громадянськості* – в усвідомленні громадянами своєї приналежності до місцевої спільноти, до територіальної громади, до національної держави – що і є базовим чинником політичної нації, і саме вона має відтворюватися в контексті національної політики.

Секція
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ
АСПЕКТИ»

УДК 327 (73+729.1) «20»

Богданова Т. Є.,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КУБА – США: КУРС НА ВІДНОВЛЕННЯ
ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

Відносини Вашингтон – Гавана на початку ХХІ ст. можна охарактеризувати як «стабільну нестабільність» та геополітичний спадок «холодної війни». В останні десятиліття цей конфлікт нагадував систему, яка саморегулюється і має власні цикли загострення та спаду напруженості. Сподівання на покращення двосторонніх відносин пов'язували з приходом до влади в США адміністрації Б. Обами 2009 р., однак вони, як і раніше, нагадували «гойдалки»: міні-розрядка змінювалася черговим загостренням «війни заяв» та посиленням жорсткості в позиціях сторін.

Однак у грудні 2013 р. під час похорону Нельсона Манделі сталася символічна подія: двоє лідерів – президент США Барак Обама та Голова Держради Куби Рауль Кастро – потиснули один одному руку. Це стало початком нової ери в американсько-кубинських відносинах після 50 років політичної ворожнечі та економічного ембарго.

Метою роботи є з'ясування змін, які відбулися в американсько-кубинських відносинах протягом останнього року.

16 грудня 2014 р. після телефонної розмови між двома лідерами було оголошено про намір двох країн відновити дипломатичні відносини, перервані в 1961 р.

У своєму виступі перед американськими ЗМІ президент США заявив, що настав час відмовитися від застарілого підходу, який тривалі роки стримував прогрес у просуванні обоюдної інтересів, і нормалізувати відносини між країнами, що дозволило б створити більше можливостей для процвітання обох народів. За словами Б. Обами, історія

двосторонніх взаємин була складною, повною ідеологічних і економічних протиріч. Водночас кубинська громада зробила значний внесок у політику і бізнес, культуру і спорт США, у свою чергу, Сполучені Штати протягом п'ятдесяти років домагалися відновлення демократії та дотримання прав людини на Кубі. Тим не менш, на думку президента США, політика ізоляції не досягла поставлених цілей і давала можливість уряду Куби посилатися на американське ембарго як причину економічної скрути.

Кубинська діаспора в США неоднозначно поставилася до намірів президента Б. Обами налагодити стосунки з кубинським урядом. За даними соціопитувань, молоді американці кубинського походження з радістю сприйняли цю новину, тоді як іммігранти в першому поколінні вважають такий крок поступкою диктаторському режиму.

У свою чергу, голова Державної ради Куби Р. Кастро у зверненні до нації висловив готовність вирішувати всі дискусійні питання шляхом діалогу, на основі взаємної поваги, визнання суверенітету, національної незалежності країни і права кубинського народу на самовизначення. Незважаючи на всі труднощі і необхідність вдосконалення економічної моделі, Куба зберігає вірність ідеалам соціалізму, що забезпечує процвітання і сталий розвиток. Р. Кастро закликав адміністрацію США скасувати економічну, фінансову і торговельну блокаду острова.

Першим практичним кроком на шляху до нормалізації двосторонніх відносин став обмін в'язнями. Кубинська сторона випустила на свободу американського громадянина А. Гросса, засудженого 2001 р. до 15 років тюремного ув'язнення. Крім того, із кубинських тюрем вийдуть понад 50 дисидентів, що вважаються в США політичними в'язнями. У свою чергу, американською адміністрацією були випущені на свободу останні три представники кубинських спецслужб, члени знаменитої «п'ятірки», засуджені 2001 р. за тероризм і шпигунство, які розглядаються урядом Куби і його прихильниками як національні герої.

Наприкінці січня 2015 р. в Гавані відбулися дводенні перемовини між двома державами, центральним питанням яких, за словами заступника держсекретаря США Р. Джейкобсон, були питання прав людини. На початку квітня 2015 р. Держдепартамент США порекомендував президентові Б. Обамі прибрати Кубу зі списку держав, що надають підтримку тероризму. Якщо це станеться, дві держави зможуть відновити посольства на території одна одної. Тоді ж Держсекретар США Джон Керрі зустрівся з кубинським колегою Бруно Родригесом напередодні відкриття VII Саміту Америк у Панамі, у якому вперше – від початку роботи самітів у 1994 р. – взяла участь Куба.

6 травня 2015 р. американська влада оголосила про скасування заборони на поромне сполучення з Кубою, яке було закрито в 1960 р. після запровадження США торгового ембарго щодо Куби. Цей акт є ще одним свідченням прагнення Вашингтона залишити в минулому політику ізоляції Гавани та розпочати нову еру співробітництва.

Отже, на нашу думку, готовність до діалогу не виключає суттєвих розбіжностей, які полягають у різному підході до проблем національного суверенітету, демократії, прав людини і зовнішньої політики. Якими будуть нові ходи в зовнішньополітичній «шаховій партії» Вашингтон – Гавана? Чи зазнає змін тактика «крок уперед – крок назад»? Покаже лише час.

УДК 94(477)

Вовчук Л. А.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДІЯЛЬНІСТЬ АВСТРІЙСЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО КОНСУЛА В ХЕРСОНІ

Упродовж майже двох століть іноземні консули відігравали провідну роль у житті Півдня України. Тому, розглядаючи діяльність австрійських представників у Херсоні, особливу увагу хочеться приділити водночас досить цікавій та таємничій особистості австрійського підданого генерального консула в Херсоні Йогана фон Розаровича, який, за поданням австрійського державного канцлера Каунітца імператору Йозефу II, у 1785 р. був призначений на цю посаду.

Саме за ініціативи Й. Розаровіца в 1785 р. з'явився план утворення в Херсоні не лише звичайного, а вже Генерального консульства Австрії, що пояснюється високою активністю австрійських компаній та важливістю Херсонського порту для Австрії. Оскільки саме там у море впадає Дніпро, який протікає крізь найбагатші регіони країни, а відтак це давало можливість Австрії доставляти всі їхні вироби до Росії, а сільськогосподарську сировинну продукцію – у середземноморські порти, навіть до Анатолії та Персії; у зворотному напрямку імпортувати російські та польські товари, які залежно від обставин, переправлялися до інших європейських країн, що для австрійського прапора було значною перевагою.

Під час дослідження діяльності цього представника виникає досить багато питань. Таємниче ім'я австрійського генерального консула в

Херсоні, Й. Розаровіца (яке має хорватське коріння) згадується лише в декількох сучасних подорожніх звітах та у власне його рукописних звітах у Херсоні, які збереглися в сховищах державного архіву у Відні, де він іменується як «Козаровіц».

Сьогодні існує значна кількість версій щодо походження та власне родинних зв'язків цієї особистості. Так, у деяких джерелах зазначається, що походив Розаровіц від представника вищого віденського суспільства Каринтії – графа Ф. А. Індзагі, першого оптового торговця на Дунаї. Проте в інших простежується його зв'язок із М. А. Говеном. Деякі австрійські дослідники вважають, що він використовував прізвище «Розарович» як псевдонім, що пояснювалося небажанням розповсюджувати своє походження та діяльність, побоюючись, що це могло вплинути на його професійну сферу та авторитет. Тому, заповнюючи автобіографію, він ніколи не зазначав імен своїх батьків.

Після укладення у 1781 р. австро-російського договору Розаровіц певний час перебував у Російській академії наук у Санкт-Петербурзі, де активно займався вивченням міжнародної торгівлі, зокрема пороми Дунаєм і Чорним морем. Тому з першого дня перебування на посаді генерального консула в Херсоні він присвятив себе питанням австрійської торгівлі. Саме завдяки цьому консулу відносини з портовим містом вийшли на новий рівень.

Апогеєм його роботи на посаді генерального консула був візит імператора Йозефа II до Херсона 3/14 травня 1787 р., де він зустрівся з імператрицею Катериною Великою.

У Херсоні діяльність Розаровича не обмежувалась лише виконанням консульських обов'язків, він залишив яскравий слід й в історії розвитку міста. Так, придбавши за 5 верст від Херсона, на маленькій річці Вірьовчині, землі, він звів молочний хутір «Розарівку».

Проте 26 березня 1789 р. Йоган Розарович помирає. Управління відомством лягло на плечі канцлера генконсульства А. Торклера та королівського неаполітанського консула В. де Музенгі.

Королівський дім зберіг добру пам'ять про Й. Розаровича, незважаючи на те, що той помер, залишивши після себе великі борги, які ще роками висіли тягарем для Державної канцелярії. Окрім цього, Імператор Йозеф II розпорядився подбати про його дружину та доньку, що також є свідченням поважного ставлення до цієї особистості та до виконаної ним роботи.

Габро І. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ ЗМІ ТА ДЕРЖАВОЮ В ПОБУДОВІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ

Із розповсюдженням мовлення мас-медіа за останні роки та з розширенням його в майбутньому з'явилися нові вимоги до роботи інформаційних службовців уряду. Телебачення зараз є найважливішим каналом комунікації з громадськістю.

Після Другої світової війни західні союзні країни тимчасово використовували існуючі телерадіокомпанії для того, щоб контролювати політичне та економічне становище в Західній Німеччині. Потім вони заклали основи для громадського телерадіомовлення за зразком моделі Британської «Бі-Бі-Сі». Згодом громадські телерадіокомпанії почали розвиватися на рівні земель у ФРН. Натомість у НДР телерадіомовлення використовувалося для того, щоб повідомляти політику держави та виховувати громадян у дусі соціалізму. Проблематичним для керівництва Східної Німеччини виявився той факт, що в багатьох регіонах НДР можна було приймати західні радіо- і телестанції. Пізніше, наприкінці 1980-х рр., у рамках створення нової структури східнонімецького телерадіомовлення після возз'єднання Німеччини було засновано дві нові східнонімецькі громадські телерадіомовні компанії. Так, метою постанови Народної палати НДР «Про забезпечення свободи слова, інформації та засобів масової інформації» було передусім створити в НДР незалежне від держави громадське телерадіомовлення. Отже, спочатку у ФРН після Другої світової війни, а потім і в об'єднаній Німеччині наприкінці 1980-х рр. було запроваджено громадське телерадіомовлення за аналогом Британського «Бі-Бі-Сі».

Медіа-ландшафт у Німеччині формувався після Другої світової війни під впливом західних союзників. Враховуючи гіркий досвід використання ЗМІ як інструмента пропаганди Третього Рейху, можливість існування державних медіа навіть не розглядалася. У результаті зупинилися на системі суспільно-правових теле- та радіомовників за британським прикладом. Вони фінансуються не з держбюджету, як класичні державні ЗМІ, а напряму суспільством через спеціальний податок (збір).

Робота суспільно-правових ЗМІ фінансується за рахунок спеціального збору. Цей збір у розмірі 17,98 євро на місяць стягується в обов'язковому порядку з кожного німецького домогосподарства і перераховується напряму на спільний рахунок суспільно-правових ЗМІ. Упорядкування коштів та контролем за їх використанням займаються спеціальні наглядові ради, які складаються з представників політики, економіки та культури. Отже, суспільно-правові ЗМІ фінансуються громадянами і є незалежними від державних органів влади.

Використовувати ЗМІ для формування громадської думки в Німеччині можливо, наприклад, через законодавчі широкі права для журналістів.

Адже німецьке законодавство надає особливі права, що тягнуть за собою особливі обов'язки. У Німеччині журналісти мають дещо більше прав, аніж пересічні громадяни. Та це не значить, що їм, наприклад, дозволено перевищувати швидкість, якщо вони поспішають на інтерв'ю. До того ж особливі права передбачають і особливу відповідальність. Перш за все, ідеться про необхідність перевіряти факти. Почасти звільняє від цього обов'язку хіба що вимушена оперативність – якщо, наприклад, газету пора здавати до друку.

Також журналіст має право вимагати від державних органів та установ певну інформацію, яку не відкривають пересічним громадянам. Держава має право відмовити в наданні відомостей лише в тому разі, якщо вони конфіденційні – наприклад, стосуються незавершених судових справ або особи людини, викраденої злочинцями. У разі, якщо чиновник не надав інформацію, журналіст може звернутись до суду. Проте можливість отримувати інформацію від державних органів журналіст може використовувати тільки для роботи. Це означає, що якщо журналістові припала до серця панянка за кермом автомобіля, він не має права звернутись до поліції із запитом про власника відповідних номерних знаків.

Варто відмітити, що німецьке законодавство надає журналістам право не розкривати джерела. Коли в Німеччині проводили облаву на банду байкерів Hell's Angels, підозрюваних у низці серйозних правопорушень, операція провалилась через витік інформації з поліції. Один журналіст знайшов поліцейського, який попередив байкерів, і написав про це текст. Коли прокуратура попросила розкрити прізвище інформатора, редакція відмовила, пославшись на закон. Однак якщо журналіст вважає це потрібним і безпечним, він може розкрити джерело.

Правоохоронці Німеччини не можуть обшукувати приміщення редакції або помешкання журналістів без згоди власників. Телефони

журналістів спецслужбам заборонено прослуховувати, так само, як телефони лікарів і священиків.

Журналісти німецьких видань мають право працювати під прикриттям – не оголошувати свого фаху, якщо є підстави вважати, що інакше їм не здобути необхідної інформації (якщо вона, звісно, є значущою для суспільства). Дискусії щодо справедливості цієї норми тривають весь час. Для того, щоб узяти на себе таку відповідальність, журналістові, що вирішує працювати під прикриттям, варто спершу заробити репутацію.

І особливо цікавим в аспекті формування громадської думки та зовнішньої політики країни відіграє право журналіста висловлювати підозру, яким його також наділяє законодавство. Матеріал, створений із використанням максимально доступної кількості фактів і доказів, називається «статтею з висловленням підозри». У разі, якщо журналіст доведе, що на момент, коли він мусив здавати матеріал, він доклав усіх можливих зусиль для збирання інформації, він не програє суд ображеному фігурантові свого матеріалу.

Всі ці права є каркасом взаємовідносин між ЗМІ та державою в побудові громадської думки та зовнішньої політики Німеччини.

УДК 316.334

Звездова О. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМА ВИНИКНЕННЯ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ У XX–XXI СТОЛІТТЯХ

Сучасні міжнародні відносини характеризуються великою кількістю традиційних та нетрадиційних акторів, серед яких виділяють міжнародні урядові та неурядові організації, транснаціональні корпорації, громадські об'єднання та навіть окремих індивідів. Але суверенна держава була та залишається одним із найбільш впливових суб'єктів на міжнародній арені. Тому не втрачає актуальності питання про механізм появи нових держав та входження їх до світової спільноти.

Одним із найперших документів у міжнародному праві, яке містило визначення поняття «держава», стала Конвенція Монтевідео про права та обов'язки держав 1933 року. У першій статті конвенції зазначалося, що держава є суб'єктом міжнародного права за наявності таких критеріїв:

- постійне населення;
- певна територія;
- уряд;
- здатність вступати у відносини з іншими державами.

Але в процесі розвитку міжнародна система зіткнулась із проблемою виникнення держав, які лише частково відповідають цим критеріям; або не відповідають зовсім, але наполягають на своєму праві на державність; або відповідають повністю, але їхній суверенітет суперечить національним інтересам та збереженню територіальної цілісності інших держав. Такі утворення отримали статус самопроголошених держав, невизнаних держав або де-факто держав.

У ХХ столітті умовно можна виділити декілька етапів так званого оновлення світової спільноти. Перша хвиля утворення невизнаних держав відбулася у 1917–1918 роках у зв'язку з розпадом Російської та Австро-Угорської імперій. Проте політичне майбутнє цих держав формувалося по-різному: одні з них були добровільно чи примусово ліквідовані, а інші дістали міжнародне визнання.

Після кардинальної зміни системи міжнародних відносин, викликаной Другою світовою війною, політична карта світу продовжувала поповнюватися новими членами. Другий етап завершився разом із процесом деколонізації у 1960-х роках, коли незалежність отримала більшість колишніх колоній та підмандатних територій. Державному потенціалу, економічному розвитку або навіть суспільній підтримці новоствореної держави надавалося досить мале значення. Самовизначення засновувалося на національних прагненнях домінантної етнічної чи релігійної групи в певній колонії. Англійський дослідник Мартін Уайт дав цьому явищу назву «мажоритарний принцип», а Алі Мазруї визначив це як «расовий суверенітет». Такий підхід призвів до створення численних слабких квазі-держав, які часто не могли забезпечити свою економічну і політичну стабільність, а свій суверенітет зберігали в основному лише через визнання світовою спільнотою.

Третій етап розпочався в 1990-ті роки разом із завершенням холодної війни та зруйнуванням біполярної системи міжнародних відносин. Події, які стали символами нової епохи – зникнення зі світової політичної карти Радянського Союзу та поява об'єднаної Німеччини – не могли не спричинити нову хвилю боротьби народів за самовизначення. Характерною особливістю цього етапу була демократизація та лібералізація міжнародного життя, що стало додатковим поштовхом у процесі появи нових держав. Але розпад таких багатонаціональних республік, як СРСР та Югославія, супроводжувався значними етнонаціональними та релігійними конфліктами, що не могло не вплинути на

позицію світової спільноти. Фактично принцип непорушності державних кордонів виходить на перший план, переважаючи право народів на самовизначення, що зумовило відмову від визнання нових самопроголошених держав (Нагірний Карабах, Придністров'я, Абхазія та Південна Осетія, Косово тощо) на пострадянському просторі та території колишньої Югославії

Останні події, які можуть значно вплинути на позицію де-факто держав у світі та ознаменувати початок нового етапу, відбулися 2008 року. Це міжнародне визнання Косово і визнання незалежності Абхазії та Південної Осетії Російською Федерацією. Поки що важко сказати, які наслідки будуть мати ці події в перспективі на найближчі 20–30 років, але не викликає сумнівів, що активність невизнаних держав на міжнародній арені значно посилилась.

УДК 327.5:316.776.33

Іовчева А. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА В ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

На сучасному етапі розвитку людства, технологізації виробництва та геополітичної конкуренції одним із найбільш розповсюджених методів досягнення цілей та реалізації національних стратегій стає інформаційне протиборство. Інформаційне протиборство – це суперництво соціальних систем (країн, блоків країн) в інформаційній сфері з приводу впливу на ті чи інші сфери соціальних відносин і встановлення контролю над джерелами стратегічних ресурсів, у результаті якого одна група учасників суперництва отримує переваги, необхідні їм для подальшого розвитку. У період глобалізаційних трансформацій інформаційне протиборство виступає динамічним процесом, який характеризується зростаючим інтересом до оборонного планування та політиці. Поштовхом до активного залучення інформаційного ресурсу під час розгортання та вирішення конфліктних ситуацій у суспільно-політичній сфері стала так звана інформаційна революція з потужним швидким розвитком кіберпростору, мікрокомп'ютерів та інформаційних технологій.

Основою інформаційного протиборства виступають інформаційні ресурси, які утворюють складну інформаційну інфраструктуру, пов'язану

з контролем природних ресурсів, грошових потоків, прийняттям стратегічних соціально-політичних рішень та іншими інформаційно-залежними галузями.

Визначаючи стратегію ведення інформаційного протиборства можна виділити сім основних характеристик:

- низький рівень затрат. На відміну від традиційних військових технологій, розробка методів, заснованих на інформації не вимагає значних фінансових ресурсів або державних дотацій;

- розмиті кордони. Фактично відсутні традиційні відмінності державних та приватних інтересів, географічних кордонів, правлячої еліти та опозиційних груп як таких, які історично визначені. Основна регламентація відбувається в рамках інформаційної інфраструктури;

- визначальна роль у процесі регламентації суспільно-політичних процесів. Інноваційні методи інформаційної діяльності істотно посилюють маніпуляційні процеси, та, у свою чергу, ускладнюють зусилля правлячої еліти зі створення політичної підтримки ініціатив, пов'язаних із безпекою;

- новий стратегічний виклик. Наразі спостерігається фрагментарність прогнозування наслідків інформаційного протиборства, оскільки класичні методи збору та аналізу розвідувальної інформації потребують нагального вдосконалення. Наразі потребує розробки нове поле аналізу, орієнтоване на стратегічне прогнозування інформаційних протиборств;

- тактичні суперечності та проблеми оцінювання. Наразі відсутня система тактики розрізнення між стратегічними інформаційними протиборствами та іншими видами діяльності в кіберпросторі, у тому числі в шпигунстві або нещасних випадків;

- складність створення та підтримки коаліцій. Інформаційний вплив на коаліцію формує вразливість безпекового простору всіх партнерів, даючи опонентам інформаційного протиборства непропорційно стратегічну перевагу.

Тож, як висновок, слід зазначити, що стратегічне інформаційне протиборство – досить нова концепція, яка являє собою нову сукупність проблем, концепцій та методик. Водночас, уваги заслуговує той факт, що основна мета міжнародного співтовариства та національних урядів – виробити та налагодити інформаційну взаємодію без відкритих гострих інформаційних протиборств, які негативно впливають на всі сфери суспільно-політичного життя.

Кульчицька О. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Становлення нової самостійної зовнішньої політики, яка б відповідала національним інтересам держави, було одним із першочергових завдань у розбудові незалежної України. Перед вітчизняною політичною елітою з надзвичайною гостротою постало питання теоретичного осмислення місця держави в сучасній системі міжнародних відносин та напрацювання концептуальних засад її зовнішньої політики.

Декларація про Державний суверенітет України стала тим документом, який відкрив новий етап у діяльності України на міжнародній арені. Напрями зовнішньої політики закріплювалися в Х розділі Декларації, де йшлося про те, що Українська РСР як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні відносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у міжнародних організаціях. Отже, діяльність у таких організаціях, у тому числі і в ООН, визначалися одним із напрямів зовнішньої політики України в 90-х рр. XX ст., а також стала складовою зовнішньополітичного курсу держави в майбутньому.

Важливим документом у становленні незалежної України та формуванні її зовнішньополітичних орієнтирів став Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Вагому роль у його поширенні відіграв Г. Й. Удовенко, який на момент прийняття цього документа обіймав посаду постійного Представника України в ООН (1985–1991 рр.). Наступного після проголошення незалежності України дня, тобто 25 серпня 1991 р., Генеральному секретарю ООН Пересу де Куельяру було направлено Меморандум, у якому повідомлялося про рішення українського парламенту. Одночасно на його адресу надіслано листа з проханням розповсюдити текст Акта про незалежність Української держави як офіційного документа ООН. Усім постійним представництвам, акредитованим в ООН, було передано ноту про рішення українського парламенту.

Голова 45-ї сесії ГА ООН пан Г. Демарко в серпні 1991 р. відвідав з офіційним візитом Київ і був першим серед іноземних діячів, хто привітав проголошення незалежності України. Цей факт символізував

багаторічну співпрацю ООН з Україною та засвідчив безпосереднє визнання її незалежного статусу.

Наступним кроком в ознайомленні світової спільноти з вибором українців, коли понад 90 % учасників референдуму висловились за незалежну Україну, стали події 6 грудня 1991 р. У цей день на ім'я Генерального секретаря ООН надійшов лист від Постійного представника України при ООН Г. Й. Удовенка з проханням розповсюдити цей лист із додатком до нього на Генеральній Асамблеї, тобто фактично мова йшла про включення до порядку денного Генеральної Асамблеї «Звернення парламенту України до парламентарів і народів світу», прийнятого 5 грудня 1991 р.

У документі зазначалось, що Україна буде демократичну, правову державу, першочерговою метою якої є забезпечення прав і свобод людини. А також говорилося, що Україна як одна з держав-засновниць ООН у повній відповідності до цілей і принципів Статуту ООН буде спрямовувати свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі, на активізацію міжнародного співробітництва з вирішення екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем. Зовнішня політика України буде базуватися на загальновизнаних принципах міжнародного права.

Тут же закріплювалися основні зовнішньополітичні принципи незалежної держави.

Підкреслювалось, що Україна як європейська держава готова приєднатися до Гельсінського заключного акту, Паризької хартії та інших документів НБСЄ. Україна закликала парламенти й уряди країни-учасниць НБСЄ підтримати її намір стати безпосередньою і повноправною учасницею загальноєвропейського процесу, брати участь в інших європейських структурах. Робився наголос на тому, що Україна готова встановити з іншими державами дипломатичні відносини і будувати двосторонні відносини з ними на засадах рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи один одного. Наголошувалось, що Україна вважає свою територію неподільною і недоторканою, визнає непорушність існуючих державних кордонів і не має ніяких територіальних претензій до жодної з держав.

Важливою трибуною міжнародного форуму для України залишались сесії Генеральної асамблеї ООН.

Так, голова української делегації на 45-й сесії ГА ООН наголосив, що про Україну в ООН знають як про країну, що протягом усієї історії ООН здійснювала вагомий внесок у сприяння процесу роззброєння, розгляду широкого комплексу економічних, соціальних, гуманітарних проблем, питань боротьби з колоніалізмом, расизмом, апартеїдом, підтримувала боротьбу поневолених народів за своє визволення.

Робота делегації України на 49-й сесії А ООН спрямовувалась на обстоювання національних інтересів власної держави, створення сприятливого зовнішнього середовища для розбудови демократичної правової держави, соціально-економічних і структурних перетворень, духовного розвитку суспільства, зміцнення міжнародної безпеки для забезпечення політичного, соціального і економічного життя держави.

Традиційно активною була участь України в розгляді соціальної і гуманітарної проблематики, зокрема з таких питань, як захист прав національних меншин, реалізація права на самовизначення, забезпечення прав депортованих народів. Приверталась увага до вирішення глобальної гуманітарної проблеми відновлення історичної справедливості щодо осіб, націй і народностей, які були репресовані за роки радянської влади. Делегація порушила справу надання міжнародної фінансової допомоги для повернення кримських татар на їхню історичну батьківщину.

Отже, одним із важливих напрямів зовнішньої політики України в період становлення її незалежності стала робота представників України в ООН, що засвідчило визнання авторитету України на міжнародній арені. А майбутній успіх зовнішньої політики багато в чому буде визначатися результатом оптимального поєднання економічної міцї нації та її високого інтелектуального потенціалу.

УДК 94(47+57+73) «1921/1923»

Погромський В. О.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЗНАЧЕННЯ РАДЯНСЬКИХ ЧОРНОМОРСЬКИХ ПОРТІВ У ЗДІЙСНЕННІ ГУМАНІТАРНОЇ МІСІЇ АРА 1921–1923 рр.

Після Першої світової війни ім'я американського політичного діяча і функціонера Герберта Гувера було досить відомим на теренах Східної та Західної Європи, адже з ним була пов'язана діяльність Американської гуманітарної організації АРА (ARA – *American Relief Administration*), яка в свою чергу асоціювалася з порятунком від страшного лиха – голоду, що мав місце в країнах східної Європи. Також АРА здійснювала заходи щодо порятунку населення на підконтрольних більшовикам територіях колишньої царської Росії. Особливо масштабною була

допомога від АРА в Росії, Україні, Білорусії в період 1921–1923 рр. Обсяг гуманітарних вантажів, що надсилався сюди, був вражаючим, тож без застосування морського транспорту забезпечити постійність та обсяг поставок було неможливо. Головну роль у цьому процесі відіграли морські порти Чорного моря, які в сукупності сформували так званий «Південний морський шлях» поставки вантажів Американської адміністрації допомоги.

Серед найбільш залучених до системи поставок АРА морських гаваней можна вважати Одеський порт, порт м. Севастополь, порт м. Новоросійськ, порт м. Феодосія.

Під час установлення юридичних відносин у справі допомоги голодуючим між радянським урядом та Американською адміністрацією допомоги 20 серпня 1921 р. було укладено договір «Угода уряду РСФРС та Американської адміністрації допомоги АРА про допомогу голодуючим», де в пункті 4 йшлося про умови використання портів під час діяльності АРА: «Після здачі вантажів АРА в Петрограді, Мурманську, Архангельську, Новоросійську або в інших російських портах, щодо яких відбудеться угода, або ж у найближчих відповідних портах суміжних країн, на розсуд АРА, на радянський уряд покладаються всі подальші витрати, як-то: із розвантаження, транспортування і навантаження вантажів у внутрішні бази в районі діяльності АРА, якщо у вищезазначених портах, що взаємно визнані задовільними, виникнуть витрати зі зберігання і простою вантажів, то ці витрати будуть віднесені на рахунок радянського уряду. Радянські представники в цих портах мають бути сповіщені принаймні за п'ять днів про прибуття вантажів, які радянський уряд має брати в порту з борту пароплава».

Вибір чорноморських портів не був випадковим. Їх сполучала непогана мережа залізничних доріг із територіями, ураженими голодом. Існував також північний шлях постачання допомоги – через порти Прибалтики, однак у зимовий період ці порти досить часто були скуті глибоким льодом, що унеможливлювало постачання вантажів. Особливо активно чорноморські порти почали використовуватися після лютого 1922 р. Тож важливість чорноморських портів важко переоцінити. Незважаючи на занепад інфраструктури наприкінці січня 1922 р., поставки американського зерна почалися через Новоросійськ і, меншою мірою, через Феодосію та Одесу.

Прийнято вважати, що діяльність американського військового флоту була завжди досить обмеженою в акваторії Чорного моря. Однак під

час налагодження функціонування діяльності Американської адміністрації допомоги на територіях що контролювались більшовиками, саме американські військові моряки були одними з перших, хто налагоджував контакт АРА з урядовцями більшовиків. За даними американської періодичної преси та виходячи з відомостей, поданих у дослідженні американського професора Роберта Шенка (університет Нового Орлеана), перша місія американських моряків була відправлена з Константинополя за дорученням військового аташе в Туреччині адмірала Марка Брістола.

Рішення про використання чорноморських портів АРА також було на контролі в спеціальних органів. Так, 14 червня 1922 р. Ф. Держинський видав наказ начальнику особового відділу ГПУ Г. Г. Ягоді щодо виконання рішення Наркомату закордонних справ: «надати у розпорядження» представників АРА порти Одеси, Феодосії та Новоросійська для обслуговування пароплавів із вантажами Американської адміністрації допомоги. У тому числі надати дозвіл заходити американським військовим лінкарам у всі радянські порти Чорного моря, виключно з Миколаєвом та Севастополем.

Таким чином, необхідно відзначити, що діяльність морських портів на узбережжі Чорного моря мала важливе значення під час надання допомоги голодуючому населенню молодій «країні рад» з боку закордонних гуманітарних організацій та АРА зокрема. Незважаючи на значні складнощі з організацією процесу вивантаження пароплавів, розорену інфраструктуру портів та прилеглих транспортних комунікацій, саме завдяки діяльності портів вдалося налагодити швидке та безперебійне постачання харчів та гуманітарних товарів в уражені голодом місцевості, налагодити щільну мережу ідалень АРА, що, у свою чергу, допомогло врятувати мільйони людських життів.

УДК 327

Тихоненко І. В.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ Б. БУЗАНА

Регіональна безпека набуває дедалі більшого значення в розгляді сучасної системи міжнародних відносин у результаті поширення феномену безпекового регіоналізму. Зростання ролі безпеки в міждержав-

них відносинах актуалізує застосування теорії регіональних комплексів безпеки (ТРКБ) Б. Бузана як методологічної основи вивчення регіону.

Мета роботи полягає у з'ясуванні основних ознак регіональної безпеки, застосування теорії Б. Бузана для аналізу регіональної безпеки.

У постбіполярний період розвитку міжнародних відносин регіональна безпека стала елементом розвитку національної безпеки кожної держави.

Регіональна безпека може існувати окремо в деяких аспектах, але на неї впливає стан як національної, так і глобальної безпеки, які є основними складовими міжнародної безпеки. Таке розмежування в самій категорії міжнародної безпеки призводить до її вивчення у двох вимірах «вертикальному» (основні загрози та способи протидії їм) і «горизонтальному» (особливості процесів, які відбуваються в конкретних регіонах).

Основні відмінності між регіональною та міжнародною безпекою полягають у таких двох рисах. По-перше, процес підтримки регіональної безпеки можуть здійснювати як спеціально створені для цього організації (у Європі – ОБСЄ), так і об'єднання держав більш універсального характеру (у Латинській Америці – ОАД). По-друге, відмінність у забезпеченні безпеки в різних регіонах світу полягає в неоднаковому ступені залучення великих держав до цього процесу.

Для регіональної безпеки необхідною умовою є усвідомлення спільних інтересів у сфері безпеки принаймні частиною регіональних держав та їхня готовність забезпечувати ці інтереси попри існування розбіжностей та суперечок між собою.

Саме це твердження є підставою для утворення регіонального комплексу безпеки (РКБ) за Б. Бузаном. Основними параметрами для аналізу РКБ є:

- кордони, які відокремлюють один регіон від іншого;
- анархічна структура, тобто регіон має складатися з двох або більше автономних одиниць (держав);
- полярність, яка характеризує поширення сили між основними учасниками регіону;
- соціальна складова, яка визначає сприйняття державами сусідів усередині регіону за шкалою «друг – ворог».

Можна стверджувати, що концепція РКБ фокусує свою увагу на існуванні в регіоні більше ніж двох суб'єктів, полярності між ними та діалогу у форматі «дружба – ворожнеча». Полярність між регіональними державами варіюється від однополярності (уніполярність) до багато-

полярності (мультиполярності) та від дружби до ворожнечі. Такі варіації проходять певну еволюцію від конфліктогенності через режим безпеки до безпекової спільноти.

За теорією Б. Бузана кожний регіон можна розглядати за класичними для всіх держав рівнями взаємодії в межах системи регіональної безпеки:

- рівень внутрішньої ситуації в тій чи іншій державі регіону. Наявність дестабілізаційних факторів усередині країни, які впливають на центральну владу та створюють сприятливе середовище для виникнення в неї страху перед загрозами безпеці;
- відносини у форматі «держава – держава» в регіоні, тобто двосторонні контакти;
- співпраця конкретного регіону із сусідніми регіональними структурами, у результаті якої відбувається процес безпекової залежності;
- роль світових держав у регіоні. Взаємодія між регіональним та глобальним рівнями безпеки.

На основі цих характеристик Б. Бузан виділяє типологію РБК.

Перший тип – стандартний, за яким полярність визначається регіональними державами (силами). Наприклад, Середній Схід, Південна Америка, Південно-Східна Азія.

Другий тип – центральний, який поділяється на три головні форми. Перші дві форми цієї групи характеризуються однополярністю, Третя форма є інституціональною, яка характеризує першість у регіоні не як один силовий центр, а через інтеграційне об'єднання, яке досягло високої безпекової взаємодії (Європейський Союз).

Третій тип – світова держава. Існування біполярного або мультиполярного центру сил у регіоні. Прикладом може слугувати Східна Азія, де силове ядро представлене двома конкурентними державами – Китаєм та Японією.

Четвертий тип – суперкомплекси. Це сильний міжрегіональний рівень безпеки, який динамічно зростає та на якому слабкі держави можуть заручитися допомогою наддержави або світової держави проти держави-ядра регіону. Прикладом слугує Східна та Південна Азія.

Тобто регіональна безпека може існувати окремо в деяких аспектах, але на неї впливає стан як національної, так і глобальної безпеки. Застосування теорії РБК Б. Бузана дозволяє розглянути регіон як систему взаємодії між державами саме в безпековому середовищі, яке і стає передумовою утворення регіональної системи.

РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКА ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ЧЕРЕЗ 75 РОКІВ

У 2014 р. багато істориків, журналістів і політологів звернули увагу на сумні роковини – 75-річчя радянсько-фінської війни. І хоча питання, здається, повинно підніматися здебільшого істориками, найбільше уваги воно привернуло з боку журналістів. Такий підвищений інтерес сучасників до далеких подій пояснюється дуже просто – у перебігу радянсько-фінської війни (1939–1940 рр.) дуже багато спільного з російсько-українською війною 2014–2015 рр. Розглянемо тезово основні моменти, які зближують дві події, що розділені в часі, але подібні у ставленні Москви до найближчих сусідів.

Коли в 1917 р. в Петрограді влада потрапила до рук більшовиків, Фінляндія проголосила державну незалежність та, організувавши (не без допомоги з боку Німеччини) власні збройні сили, спромоглася звільнити свою територію від військових частин Червоної гвардії. У 1930-х рр. Фінляндія проголосила курс на нейтралітет і позаблоковість.

Тим часом у Радянському Союзі багато впливових політиків не могли сприйняти Фінляндію як суверенну державу. Йосип Сталін неодноразово наголошував, що незалежність Фінляндії «було надано» та що Радянський Союз «терпить» незалежну фінську державу тимчасово. Уже з цієї позиції Сталіна 1930-х рр. ми бачимо подібність ставлення з боку Володимира Путіна до української незалежності, для якого «Україна – це історичне непорозуміння» (2008 р.) і сталінська теза про подарунок незалежності більшовиками в 1922 р. чи Російською Федерацією в 1991 р. останнім часом регулярно звучать із вуст російського президента.

Після вересневого поділу Другої Речі Посполитої (1939 р.) окрилений легким успіхом Радянський Союз звернув свою увагу на Фінляндію, вимагаючи від неї територіальних поступок. У вересні – жовтні 1939 р. радянські війська почали зосереджуватися на радянсько-фінському кордоні.

Так трапилося й у путінській Росії: маючи давні територіальні претензії до України, що насамперед виражалися в постійному нагадуванні незаконності передачі Кримської області в 1954 р., Росія вирішила

скористатися ситуацією й анексувати півострів «малою кров'ю», що можна порівняти зі швидким поділом Польщі. Так само, окрилені успіхом, навесні 2014 р. російські війська почали зосереджуватися на східних кордонах України.

29 листопада 1939 р. СРСР розірвав із Фінляндією дипломатичні відносини, а 30-го о 08:00 радянські війська одержали наказ перейти радянсько-фінський кордон і розпочати бойові дії. Офіційно війну ніколи не було оголошено (!). А вже 1 грудня 1939 р. в газеті «Правда» було опубліковано повідомлення, у якому говорилося, що у Фінляндії утворено так званий «Народний уряд» Фінської демократичної республіки, на чолі якого став Отто Куусінен. В історичній літературі уряд Куусінена зазвичай іменується «терийокським», оскільки знаходився він після початку війни в містечку Терийокі (нині – Зеленогорськ). Цей уряд було офіційно визнано лише СРСР, і з ним вже 2 грудня був укладений Договір про взаємодопомогу та дружбу, за яким СРСР отримав усі території та преференції, які вимагав від Фінляндії.

Подібний сценарій ми спостерігали на Донбасі. Спецпідрозділи армії РФ увійшли в окремі міста Донбасу, де сприяли захопленню влади сепаратистами. У результаті відбулося проголошення Луганської та Донецької народних республік, визнання яких Росія вимагає майже рік, і також офіційно війни ніхто не оголошував, що дає підстави стверджувати про відсутність російської армії на території України.

Й у цьому плані досить показовим є замітка з газети «Известия» від 4 грудня 1939 р., де В. Молотов заявляв: «Нет никакого основания для постановки «финского вопроса», ибо СССР не находится в состоянии войны с Финляндией, а **лишь оказывает помощь Народному правительству ФДР**, ведущему борьбу за очищение Финляндии от Рюти, Таннеров и Ко». У наступні дні відбувалися зустрічі Молотова з офіційними представниками Швеції та США, на яких оголошувалося про визнання Народного уряду Фінляндії. Було оголошено, що попередній уряд Фінляндії втік і, отже, країною більше не керує. СРСР заявив у Лізі Націй, що відтепер буде вести переговори тільки з новим урядом. Чи не нагадують зазначені події офіційну позицію РФ щодо перехідного уряду Турчинова – Яценюка, яких охрестили «хунтою»?

Народний уряд Фінляндії було сформовано в СРСР із фінських комуністів. Коли стало ясно, що війна затягується, а фінський народ не підтримує нового уряду, він відійшов у тінь і більше не згадувався в офіційній пресі. Коли в січні почалися радянсько-фінські консультації з питання укладення миру, уряд Куусінена не згадувався. З 25 січня 1940 р. уряд СРСР визнав уряд у Гельсінкі законним урядом Фінляндії.

Якщо у 1939–1940 рр. фіні завдяки переговорам із більшовиками знали, чого хочуть останні, то сьогодні, на жаль, чітко зрозуміти, чого хоче путінська Росія, фактично неможливо. Але головне, що зберегли фіні, втративши Карелію – власну державність.

УДК 327.5 (4)

Хмель А. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

Посилення різнорівневих систем безпеки, особливо європейської безпеки, актуалізується сучасною ситуацією у форматі взаємовідносин Україна – Російська Федерація. Наразі 28 країн Європи є членами ЄС, а інші країни (окрім Російської Федерації, Республіки Білорусь та Швейцарії (яка має низку секторальних угод з ЄС) знаходяться на тому чи іншому етапі інтеграції до ЄС (Молдова, Україна, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Чорногорія, Албанія) або входять до Європейської економічної зони (Норвегія, Ліхтенштейн, Ісландія). Відтак, конфлікт або потенційна небезпека в будь-якій із цих країн можуть вплинути на дестабілізацію ЄС усього регіону.

Тепер звернемося до визначення термінів «виклик» та «загроза». У ролі визначення загрози можна прийняти загальну дефініцію Франца-Хав'єра Кауфмана, який окреслює загрозу як «можливість загострення/виступу одного з негативно оцінюваних явищ». Науковці міжнародно-політологічної науки зазначають про близькість розуміння термінів «виклик» та «загроза». Розрізняють їх так: *«загроза» – це наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам Європи; а «виклик» безпеці – ситуація, яка створює загрозу інтересам держави (регіону) та зумовлює потребу в адекватних діях щодо зниження рівня такої загрози.*

І виклики, і загрози можуть бути явними і неявними, реальними й уявними, внутрішніми (що виникають або давно існують на теренах самої Європи) та зовнішніми (це можуть бути глобальні або регіональні виклики та загрози). Зупинимось на реальних внутрішніх і зовнішніх викликах та загрозах безпеці Європи.

Оскільки «виклик» – це ситуація, що склалася і загрожує безпеці, то, відповідно, беремо не ті ситуації, які виникали колись, а ті, що існують сьогодні. Відтак, виклики сьогодення:

1) криза в Україні. Для ЄС та країн Європи, які поки що до нього не входять, вона є багатогранною, оскільки зачіпає одразу кілька площин. Це й інформаційна площина, і військова, й енергетична, і така, що впливає формування та проведення Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, оскільки не всі країни ЄС дотримуються одного погляду на те, як варто вирішувати цей конфлікт;

2) великий потік нелегальних мігрантів із країн Північної Африки та Близького Сходу до Італії, Іспанії, Греції. Тільки останнім часом (протягом квітня – травня 2015 р.) італійські морські служби врятували життя близько 5 000 мігрантів, які добиралися до кордонів Італії на дерев'яних плотах. Входження мігрантів до Європейського Союзу створює певні матеріальні проблеми, проблеми внутрішньої безпеки (оскільки мігранти є людьми з іншою культурою, релігією, ментально належать до іншої цивілізації), але з точки зору прав людини та моральних цінностей усе правильно;

3) імовірний наступ РФ на країни Балтії та Польщу. Про це йде мова в ЗМІ, але який саме це виклик для Європи – реальний чи уявний – стане зрозуміло з часом;

4) стихійні лиха. Достатньо часто від повеней потерпають Австрія, Чехія і т. д., від сильного торнадо на початку травня постраждала Німеччина. У принципі, усі вони поодиночі не становлять істотного виклику для Європи та ЄС, але кілька лих одночасно можуть вплинути на стабільність у регіоні та стан економіки.

Щодо загроз сьогодення європейській безпеці, то перші дві є класичними, тому зупинятися на поясненні не будемо:

- міжнародний тероризм (прикладом є напад на редакцію «Шарлі Ебдо» та захоплення заручників у Даммартен-ан-Гоель у січні 2015 р.);

- розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки (така загроза завжди дестабілізує ситуацію в країні через можливість її використання, можливого вбивства людей, скоєння терактів).

Більш новітніми загрозами можуть стати як ті, що мають давні корені, так і ті, що мають сучасні причини (внутрішньоєвропейські):

- етнічні конфлікти з бажанням відокремлення певної території (тобто сепаратистські настрої). Такі конфлікти наявні в Іспанії (Каталонія), Великій Британії (Шотландія), Франції (Корсика). Загострення конфліктів виникає в декількох випадках: геополітична зацікавленість держав-сусідів у підтримці окремого етносу (або уявного етносу – у випадку областей на Сході України) або політична чи економічна криза в межах самої держави. Так, економічна криза в ЄС 2008 р. сколихнула чергові вимоги незалежності каталонців та шотландців. Відповідно, референдуми мали відбутися в Шотландії за відокремлення

від Великої Британії (18 вересня 2014 р.) та в Каталонії за відокремлення від Іспанії (9 листопада 2014 р., але центральною владою вони були заборонені). У Шотландії висловилися за залишення у складі Великої Британії, хоча, звичайно, були й незадоволені. Відтак, ця проблема наразі знята. Складність цих конфліктів полягає в тому, що не існує моделей їх вирішення, оскільки для кожного конкретного випадку має бути своя модель;

- криза в ЄС як в інституціональному, так й у фінансово-економічному аспекті, на яку може вплинути велика кількість членів у ЄС, диспропорція в економічному розвитку та політичній стабільності країн-членів. За принципом ланцюгової реакції дестабілізація всередині ЄС може призвести до його розпаду, а розпад ЄС – до дестабілізації Європи як регіону, наслідки чого є непередбачуваними;

- збільшення чисельності та зміцнення мусульманської меншини в країнах Європи (Федеративній Республіці Німеччини, Великій Британії, Франції), що призводить до проблем тероризму;

- наявність «заморожених» і «гарячих» конфліктів у Європі, гібридні війни (війна на Сході України, анексія Криму, Придністровський конфлікт, часткове дипломатичне визнання Косово).

Загрози глобальні, які можуть вплинути на стабільність і безпеку в Європі (зовнішні):

- криза існуючої та невизначеність засад нової системи міжнародної безпеки, невиконання та розмивання системи міжнародних угод у галузі стратегічної стабільності, послаблення ролі міжнародних інститутів, які мали б забезпечувати безпеку у світі або окремому регіоні, що в комплексі з недосконалою системою міжнародного права уможливило безкарне застосування сили на міжнародній арені для реалізації власних інтересів;

- енергетична залежність окремих країн, що викликає посилення конкуренції за доступ до природних ресурсів, установлення контролю за маршрутами їх постачання;

- інтенсифікація процесів мілітаризації окремих держав і регіонів, збільшення кількості держав, які намагаються заволодіти зброєю масового ураження та засобами її доставки;

- велика кількість конфліктів у країнах світу та близько з кордонами ЄС (довготривалий арабо-ізраїльський конфлікт, війна в Сирії, війна в Іраку, існування та активні бойові дії ІДІЛу, війна в Ємені, війна в Нігерії та діяльність «Боко-Харам» і т. д.). Наслідками конфліктів може бути не тільки дестабілізація регіону, де конфлікт має місце, але й велика міграція до більш стабільного регіону (наприклад, до Європи), що, як уже зазначалося, впливає на ситуацію в країнах Європи;

– інформаційна небезпека, яку можна віднести і до внутрішньо-європейських, і до зовнішніх, оскільки вплив соціальних мереж на людину є таким, що певна кількість сучасних конфліктів починалася саме із заклику в мережі, наприклад Євромайдан в Україні 2013 р., з якого почалася Революція Гідності, або події в Сирії 2013 р.

Відтак, на сьогодні існує велика кількість загроз та викликів європейській безпеці. Яка з них може вплинути на дестабілізацію в Європі, на розпад ЄС, на чергову економічну або політичну кризу, на початок широкомасштабних військових дій – спрогнозувати складно, але беззаперечним є той факт, що урядам і політикам держав доцільно вдосконалювати міжнародне право, посилювати дієвість інституту міжнародних організацій для забезпечення безпеки, механізмів вирішення конфліктів, як внутрішніх, так і зовнішніх, знаходити компроміси між інтересами різних сторін для запобігання кризам та конфліктам.

УДК 327 (569.4+477)

Чебан С. Ю.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПІДСУМКИ ВІЗИТУ ГОЛОВИ МЗС ІЗРАЇЛЮ А. ЛІБЕРМАНА В УКРАЇНУ 2015 р.

11–13 лютого поточного року відбувся візит Міністра закордонних справ Держави Ізраїль до Києва. Це не перший візит Авігдора Лібермана до нашої країни, що підтверджує добрі відносини між Києвом та Ізраїлем. 11 лютого було затверджено та підписано План консультацій міністерств зовнішніх справ обох країн на 2015–2016 рр.

Як зазначив Міністр зовнішніх справ України П. Клімкін, для України ключовим моментом переговорів було пожвавлення процесу підготовки до створення Угоди про зону вільної торгівлі. Міністр також подякував ізраїльській стороні за допомогу в лікуванні українських військових.

У свою чергу, А. Ліберман заявив, що для Ізраїлю дуже важливим є порядок денний засідань комісії із питань торгівлі, культури, приватного сектору та роботи єврейських організацій в Україні. Говорячи про двосторонню співпрацю, Міністр закордонних справ Держави Ізраїль висловив переконання, що в наших держав є значний потенціал

співпраці в економіці, АПК, медичній сфері та сфері забезпечення внутрішньої безпеки.

Співрозмовники також обговорили низку актуальних питань, які стосуються подальшого зміцнення відносин та взаємовигідного співробітництва між Україною та Ізраїлем. Зокрема, ішлося про перспективи розвитку торговельно-економічної співпраці між нашими країнами, організацію проведення в цьому році дев'ятого засідання Спільної українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва, прискорення роботи над проектом Угоди про вільну торгівлю.

Було обговорено внутрішньополітичну ситуацію в Україні, передусім події на Донбасі. Павло Клімкін закликав ізраїльську сторону приєднатися до кроків, спрямованих на остаточне припинення кровопролиття в Україні та посягання на її суверенітет і територіальну цілісність.

Міністри також обговорили широкий спектр питань міжнародного характеру, насамперед ситуацію в регіоні Близького Сходу, включно з перспективою ізраїльсько-палестинського врегулювання.

12 лютого 2015 р. відбулася зустріч Голови МЗС Ізраїлю з Головою Верховної Ради України. Протягом зустрічі Авігдор Ліberman та Володимир Гройсман високо оцінили теперішній рівень двостороннього співробітництва між Україною та Ізраїлем та зазначили, що обидві держави мають значний потенціал співробітництва в економічній, агропромисловій та медичних галузях. Також вони висловилися за активізацію міжпарламентської частини двостороннього співробітництва. Як зазначили обидві сторони, активізації співробітництва між Україною та Ізраїлем значно допомогло введення безвізового режиму.

Авігдор Ліberman зазначив, що в Ізраїлі мешкають 400 тис. вихідців з України, тому «величезний інтерес» до подій в Україні є зрозумілим. «Ваші проблеми нам знайомі та близькі», – сказав Голова МЗС Ізраїлю та завірив, що Ізраїль у подальшому також буде підтримувати Україну на міжнародній арені.

У свою чергу, Голова Верховної Ради України подякував Державі Ізраїль за допомогу в лікуванні та реабілітації українських громадян та відмітив, що Україна зацікавлена в обміні досвідом у галузі медицини на теоретичному та практичному рівнях.

Сторони також висловилися за необхідність проведення інвентаризації наявної законотворчої бази співробітництва та розробку нових законотворчих актів, які спрямовані на підтримку співробітництва.

12 лютого Віце-прем'єр-міністр – Міністр культури В'ячеслав Кириленко взяв участь у прийнятті з нагоди робочого візиту до України Міністра закордонних справ Держави Ізраїль Авігдора Ліberman.

У ході неформальної зустрічі Віце-прем'єр та голова МЗС Ізраїлю разом із послом Ізраїлю в Україні Еліавом Білоцерковські обмінялися думками про поточну внутрішньополітичну ситуацію в Україні, а також окремі теми українсько-ізраїльської співпраці. В'ячеслав Кириленко висловив вдячність ізраїльській стороні за допомогу в реабілітації та лікуванні українських військових, поранених у зоні АТО.

13 лютого відбулася робоча зустріч Голови МЗС Ізраїлю Авігдора Лібермана з Прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком, протягом якої особливу увагу було приділено перспективам переговорів зі створення зони вільної торгівлі між Ізраїлем та Україною та прагненню провести чергове засідання спільної економічної комісії після виборів в Ізраїлі.

Так, сторони обговорили питання активізації співробітництва в економічній та технічній сферах. Авігдор Ліберман та Арсеній Яценюк позитивно оцінили економічний ефект введення безвізового режиму між двома країнами та домовились сприяти подальшому розвитку контактів між діловими колами України та Ізраїлю.

Отже, можна зазначити, що двосторонні відносини не втрачають свого темпу, незважаючи на конфлікт в Україні, а робота щодо створення зони вільної торгівлі все ще триває.

УДК 327.5 (569.1/4)

Чернишов І. В.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПАЛЕСТИНСЬКА ПРОБЛЕМА ЯК ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ ФАКТОР У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Набуття незалежності будь-якою країною починається з процесу міжнародного визнання. Сприйняття територіального утворення світовою спільнотою є запорукою розвитку державності. На сьогодні існує велика кількість політико-територіальних утворень, які виборюють право на суверенітет та незалежність. Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, так звана країна Басків і т. д. До цього переліку можна додати й Палестину. Сьогодні Палестина має статус національної автономії та знаходиться в процесі державотворення. Формування палестинської держави передбачається на території Західного берега ріки Йордан або його частини, у тому числі на території Східного Єрусалима і сектора Газа. Проголошення Держави Палестина відбулося

15 листопада 1988 року в Алжирі на сесії Палестинської національної ради – вищого дорадчого органу Організації визволення Палестини. З 1994 р. відповідно до угод в м. Осло між Ізраїлем і Організацією визволення Палестини (ОВП) від 13 вересня 1993 р. було створено Палестинську національну адміністрацію (ПНА), керівництво ОВП дотримується мораторію на проголошення незалежності Палестини без остаточного визначення з Ізраїлем і офіційно іменує себе Палестинською національною адміністрацією. Водночас дипломатичні представництва ОВП діють під вивіскою посольств Держави Палестина.

Однак де-факто Держава Палестина на сьогодні не створена та не володіє реальним державним суверенітетом. Державні структури сформовані частково. Так, наприклад, немає армії, хоча діють всілякі напіввійськові та військові організації. Значна частина території Західного берега річки Йордан контролюється ізраїльською армією, а Східний Єрусалим анексований Ізраїлем. Сектор Газа і Західний берег річки Йордан являють собою два анклавів, розділені територією Ізраїлю, перший контролюється прихильниками ХАМАС, визнаного в деяких країнах терористичною організацією, а другий – ФАТХ. Організації знаходяться в стані перманентного конфлікту між собою з середини 2000-х рр. У кожному анклаві утворено свій уряд. Навіть офіційна валюта Палестини – ізраїльський шекель.

На початку 90-х рр. XX ст. світова спільнота майже одразу поділилась на два табори – країни, що визнають Палестину як державне утворення, та країни, які не сприймають її як повноправного політичного гравця. При цьому 13 вересня 1993 р. в результаті угод в Осло між Ізраїлем – Організацією звільнення Палестини (ОВП) було підписано Декларацію про створення Тимчасової Палестинської самокерованої адміністрації (ПНА).

Процес здобуття незалежності та державності для будь-якого етносу є процесом складним та суперечливим. Особливо це дається взнаки коли існують певні антагоністичні сили або конфлікти інтересів. Процес інтеграції Палестини у світове співтовариство налічує понад півстоліття. Значних здобутків на цьому шляху вдалося досягнути лише наприкінці XX ст. та на початку XXI ст. Активна та різнобічна участь Палестинської національної автономії в різноманітних загальносвітових політичних економічних і культурних установах та організаціях на-близила це територіальне утворення до остаточного визнання як повноцінного суб'єкта міждержавних відносин. Зіткнення інтересів Ізраїлю та Сполучених Штатів Америки надзвичайно уповільнює динаміку інтеграційних процесів ПНА. Пряме чи опосередковане втручання цих країн, їхній значний вплив та вагомість у

світовому політикумі почасти зводить нанівець палестинську активність. Деструктивним є і те, що на території Палестини триває перманентний збройний конфлікт який то вщухає, то розгоряється з новою силою. Постійні ескалації насильства, обопільні провокації та подвійна гра конфліктуючих сторін затягують процес визнання Палестини як повноцінної держави. Значні економічні труднощі та брак фінансових ресурсів також є від'ємним фактором на шляху подолання кризи та конфлікту. Той факт, що Палестина знаходиться в стані постійного балансування на краю гуманітарної катастрофи, не дає змоги повністю реалізувати потенціал цього утворення. Однак, незважаючи на значні труднощі та перешкоди, Палестина робить значні успіхи на шляху світового визнання та інтеграції. До позитивних рис можна віднести визнання Палестини 128 країнами світу, участь ПНА в різних статусах у понад 20 міжнародних організаціях та установах, нещодавнє прийняття Палестини до лав ЮНЕСКО, що позитивно вплинуло на імідж ПНА як утворення, яке прагне світового визнання. Треба зазначити, що це викликало непропорційну реакцію головних її політичних опонентів Ізраїлю та США, які погрожують припинити відрахування внесків до ЮНЕСКО. США щорічно перераховує близько 60 млн доларів, Ізраїль – близько 4 млн доларів. Палестина активно розвиває власну дипломатичну мережу, маючи на сьогодні значне дипломатичне представництво в країнах світу. Позитивну роль відіграє участь Палестини у світовому олімпійському русі та участь збірної ПНА під власним прапором на всіх літніх Олімпіадах, починаючи з 1996 р.

Однак, незважаючи на значні здобутки, є певний перелік проблем та суперечностей, які не дають змогу Палестині остаточно реалізувати свої прагнення.

По-перше, це невизначеність її територіального устрою та конфлікт через це з Ізраїлем.

По-друге, дія на території ПНА різного роду екстремістських угруповань, які здійснюють терористичні акти проти цивільного населення Ізраїлю.

По-третє, небажання з боку США та Ізраїлю бачити незалежну Державу Палестина, оскільки це призведе до погіршення становища Ізраїлю в регіоні та, як результат, до зміцнення фундаменталізму й екстремізму в регіоні.

По-четверте, несприйняття багатьма країнами концепцій державотворення ФАТХ та особливо ХАМАС. Однак діалог триває, і наявні здобутки дають підстави сподіватись, що палестинський народ усе ж отримає нагоду в повній мірі реалізувати своє прагнення до самовизначення та здобуття державності в межах єдиної суверенної країни.

Секція «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»

УДК 35.077–44.337 (477)

Свтушенко О. Н., Андріяш В. І.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

У межах своєї компетенції кожна влада має бути самостійною, рівною і незалежною від інших, обмеженою тільки законом. В Україні принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову вперше було проголошено Верховною Радою 16 червня 1990 року в Декларації про державний суверенітет, а потім закріплено в статті 6 Конституції України. Отже, публічна влада – це безпосередньо суспільна влада, яку здійснюють в інтересах підвладних органи чи організації, що уособлюють суспільну владу, уповноважені останніми на реалізацію соціального управління.

Публічна влада реалізується через публічне управління як на державному, регіональному, так і на місцевому рівні.

Публічне управління (англ. «public management») – це діяльність, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, регіонального врядування, органів місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики в найрізноманітніших сферах суспільного життя.

Термін «публічне управління» (англ. «public management»), який замінив термін «публічне адміністрування» (англ. «public administration»), уперше використовує англійський державний службовець Десмонд Кілінг у 1972 р. «Публічне управління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики».

Публічне управління є надзвичайно складною категорією за своїм змістом. Для публічного управління характерна численність об'єктів, які утворюють основні його види:

- партійне управління, де суб'єктом виступають політичні партії;
- законотворчість, де суб'єктом є законодавчий орган держави;
- муніципальне, де суб'єктом виступають територіальні громади;
- громадське управління, де суб'єктом є недержавний сектор;
- державне управління, де суб'єктом виступає система органів виконавчої влади.

На думку А. Мельника та О. Оболенського, поняття «публічне управління» в сучасних умовах зорієнтоване на реалізацію публічних (загальних) інтересів і включає такі складові, як державне управління (суб'єктом є органи державної влади) і громадське управління (суб'єктом є громадські інституції).

Як елементи публічного управління, державне і громадське управління взаємодіють, доповнюють одне одного, виходячи з єдності публічних інтересів та доцільності узгодження управлінського впливу з метою посилення його дієвості. У системі публічного управління визначальну роль відіграє державне управління, яке здійснює управлінський вплив на всі сфери суспільного життя. Водночас в умовах розгортання демократичних перетворень зростає активність і громадських структур в управлінні не тільки громадськими, а й державними справами, у розв'язанні суспільних проблем.

У Програмі розвитку ООН використовується визначення, запропоноване американським ученим Джем М. Шавріцом у Міжнародній енциклопедії державної політики та адміністрування: «Публічне управління – це галузь практики та теорії, яка є ключовою для публічного адміністрування та зосереджена на внутрішній діяльності державних установ, зокрема на вирішенні таких управлінських питань, як контроль, керівництво, планування, організаційне забезпечення, забезпечення інформаційними технологіями, управління персоналом, та оцінка ефективності».

Публічне управління здійснюється органами державної влади, а також іншими суб'єктами, зокрема органами місцевого самоврядування (установлюють місцеві податки і збори; приймають рішення про відчуження комунального майна тощо).

Публічне управління як специфічний вид діяльності розкриває сутнісні ознаки і характерні особливості управління в демократичній системі організації та реалізації влади на всіх рівнях соціальної структуризації суспільства (за таких умов суспільство – суб'єкт). Воно

передбачає широке залучення різних зацікавлених сторін до розробки та реалізації державної політики. Тому що воно і за формою, і по суті спрямоване на публіку (суспільство), та й здійснюється в її (суспільства) інтересах і при її (суспільства) активній участі.

У сучасних умовах в Україні відбуваються поступові зміни самої парадигми публічного управління, тобто перехід від ідеї «громадяни для держави» до завдання «державна для громадян». Усе це актуалізує проблему реформування таких форм публічної влади, як державна влада і місцеве самоврядування на шляху розвитку такого найважливішого соціального й політичного інституту, як місцеве самоврядування, тобто створення самодостатньої територіальної громади.

УДК 351

Адріаш В. І, Паровай К. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Місцеве самоврядування є однією з форм реалізації народом належної йому влади, яка повинна забезпечувати населенню самостійне вирішення питань місцевого значення, можливість управляти комунальною власністю, ґрунтуючись на інтересах усіх жителів конкретної території. Отже, місцеве самоврядування є децентралізованою формою управління, яка передбачає певну самостійність та автономність місцевих органів влади, які становлять органи місцевих самоврядних територіальних громад.

Відповідно до положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», прийнятого у 1997 р., місцеве самоврядування в країні здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і за допомогою сільських, селищних, міських рад та їхніх виконавчих органів, а також за допомогою районних та обласних рад, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Громадянами України право на участь у місцевому самоврядуванні реалізується на основі приналежності до відповідної територіальної громади, яка виступає первинним суб'єктом місцевого самоврядування та основним носієм його функцій та повноважень.

У Європейській Хартії під місцевим самоврядуванням (общин, громад, комун) розуміються право й реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ й управляти нею, діючи в рамках закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення.

У Законі України «Про місцеві Ради народних депутатів, місцеве і регіональне самоврядування» від 26 березня 1992 р. використовувалось поняття «територіальна самоорганізація громадян». У Конституційному Договорі між Верховною Радою України і Президентом України «Про основні засади організації і функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 8 червня 1995 р. вживався термін «територіальний колектив громадян» із визначенням його ролі як первинного суб'єкта місцевого самоврядування).

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. не тільки закріплюється, що територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1 Закону), а визначається її місце серед інших елементів системи місцевого самоврядування (ст. 5 Закону) як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, основного носія його функцій і повноважень (ст. 6 Закону).

Територіальні громади декількох сусідніх сіл мають право та можливість об'єднуватися в одну територіальну громаду, створюючи єдині органи місцевого самоврядування та обираючи єдиного сільського голову. Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається на основі рішення місцевого референдуму відповідних територіальних громад сіл. Прийняте рішення є передумовою для надання згоди щодо створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету та об'єднання комунального майна. Питання виходу зі складу сільської громади також повинно вирішуватися під час проведення референдуму у відповідній територіальній громаді.

Отже, місцеве самоврядування є законодавчо врегульованою формою вирішення жителями сільських, селищних і міських громад та їхніх органів місцевих справ, діючи в рамках закону, під свою відповідальність і в інтересах населення.

Палагнюк Ю. В., Каргузов К. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРЕЗ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ М. МИКОЛАЇВ

Розвиток інформаційного суспільства стимулює держави до прийняття концепції «електронного урядування», яка спрямована на забезпечення доступу громадян до соціально значущої інформації, надання електронних послуг в мережі Інтернет та здійснення управління з активним залученням громадськості до процесу прийняття державно-управлінських рішень і розробки державної політики в різних сферах.

Одним із соціальних інститутів суспільства, який може приєднатися до впровадження в Україні е-урядування, є публічні бібліотеки як загальнодоступні заклади. Бібліотеки Миколаєва, наприклад, уже забезпечені інформаційно-комунікаційним обладнанням і готові долучитись до надання послуг е-урядування. Вони пропонують громадянам безкоштовний доступ до мережі Інтернет, офіційної інформації онлайн, навчання інформаційній грамотності.

Наприклад, з 2012 р. бібліотеки ЦБС для дорослих активно включилися в процес розвитку електронного урядування на місцевому рівні, чому сприяло впровадження в Україні міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» та ініціативи «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». На виконання міської програми «Електронне урядування та електронна демократія в місті Миколаєві на 2010–2015 роки» у 18 бібліотеках поетапно протягом року було створено інтерактивні точки доступу до місцевого електронного документообігу, які отримали назву Центрів обслуговування громадян.

Так, з метою дослідження кращих практик надання послуг електронного урядування в бібліотеках України та зарубіжжя бібліотеками було узагальнено перспективний досвід колег із бібліотек держав Європейського Союзу. Для пошуку інформації зарубіжних практик було залучено перекладачів.

Особливу увагу привертає досвід діяльності публічних бібліотек держав, які є лідерами у впровадженні електронного урядування (США, Естонія, Латвія). Наприклад, документи з сайту Американської бібліо-

течної асоціації можна вважати найбільш інформативним джерелом щодо участі бібліотек США в е-урядуванні.

Заслужують вивчення приклади роботи бібліотек Білорусі, Казахстану, Росії, оскільки в силу історичних умов їхній рівень розвитку спів-падає з рівнем розвитку бібліотек України.

Узагальнені результати дослідження вийшли в друкованому посібнику. Електронну версію посібника розміщено на сайті Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького (http://www.niklib.com/obslug/obslug_20130805.pdf) та на порталі Національного центру електронного урядування.

Інформація про видання практичного посібника для бібліотек із надання послуг у системі електронного урядування «Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування» увійшла в щорічну «Доповідь про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2013 рік» Кабінету Міністрів України.

Миколаївський міський Голова В. Д. Чайка ще 2013 р. ставив перед органами місцевого самоврядування Миколаєва завдання вжити дієвих заходів для подальшої поетапної реалізації міської Програми розвитку електронного урядування та електронної демократії, налагодження прямих комунікацій по лінії «громадянин – місцеве самоврядування», упровадження міжнародних стандартів управління якістю в рамках вимог ISO 9001:2008, оптимізації роботи міської влади і системи управління містом. Міська влада Миколаєва виділяє значні фінансові ресурси на модернізацію бібліотек і послідовно підтримує місцеві ініціативи в цьому напрямі.

Посередництво між органами влади й громадянами є важливою функцією бібліотек, яка приносить користь усім сторонам і дозволяє бібліотекарям долучитися до розвитку своїх громад як через зближення місцевого населення й чиновників, так і через висування власних ініціатив. Зважаючи на те, що дедалі більше бібліотек отримують сучасне обладнання, вони здатні вивести співпрацю з органами державної влади на якісно новий рівень. Бібліотеки позиціонуються як публічні центри, які сприяють електронній демократії на місцевому рівні, а розподіл їхньої мережі в Миколаєві дозволяє максимально наблизити послуги до місця проживання городян.

Сорока С. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ В ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄС

Важлива роль у процесі співробітництва України з Європейським Союзом відводиться обміну студентами в освітній та культурній сферах. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС цим питанням присвячена 23-я глава. Зазначається, що «Сторони сприяють розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур». Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема з метою:

- поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
- активізації мобільності студентів та викладачів;
- увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти (ст. 431).

Однак слід зазначити, що визначені в Угоді заходи будуть реалізовані за умов створення реальних механізмів обміну студентів, закріплення у відповідній нормативно-правовій базі. Тут ми говоримо про активізацію співробітництва, тому що система студентських обмінів успішно функціонує і потребує лише поглиблення програм навчання та розширення інституційної бази.

Обмін студентами та міжнародне стажування є розвиненим та пріоритетним напрямом у ЧДУ імені Петра Могили. Діяльність міжнародного відділу університету спрямована на пошук, інформування та консультативну підтримку програм обміну, які фінансують міжнародні фонди. Усі програми, у яких перемагали наші студенти та викладачі, були абсолютно безкоштовними для переможців й університету.

Перелік програм академічних обмінів, у яких брали участь студенти ЧДУ імені Петра Могили впродовж 2009–2013 рр.

Програма		Кількість учасників
1	Visitor Program of the United States (програма візитів до США на запрошення Держдепартаменту США)	4
2	The Eurasian Undergraduate Exchange Program (стипендія для річного навчання на рівні бакалаврату в університетах США)	28
3	Fulbright Scholar Program (стипендії ім. Фулбрайта для проведення наукових досліджень або читання лекцій в університетах США)	3
4	Fulbright Student Exchange Program (стипендія ім. Фулбрайта для навчання на магістерському рівні в університетах США)	7
5	The Edmund S. Muskie Graduate Fellowship Program (стипендія для навчання на магістерському рівні в університетах США)	3
6	Junior Faculty Development Program (програма стажування в університетах США для молодих викладачів та дослідників)	6
7	Master's Program at Central European University (стипендія для навчання на магістерському рівні в Центральноевропейському університеті)	2
8	US Fulbright Scholar Program (програма ім. Фулбрайта для запрошення американських професорів)	8
9	Fulbright Senior Specialists Program (програма ім. Фулбрайта для запрошення американських фахівців)	6
10	Freedom Support Act Contemporary Issues Fellowship Program (програма дослідження в США сучасних проблем підтримки свободи)	2
11	Master's Program at Central European University (стипендія для навчання на магістерському рівні в Центральноевропейському університеті)	2
12	Фонд цивільних досліджень і розвитку США (CRDF)	2
13	Канадсько-українська парламентська програма (Canada-Ukraine Parliamentary Program), стажування в парламенті Канади	9
14	Літні школи польської мови в польських університетах за підтримки Посольства Республіки Польща	50
15	Програми стажування та навчання в Німеччині (DAAD)	67
16	Грант на навчання в Stord/Haugesund University College	4
17	Навчання в магістратурі Університету Ка Фоскарі, Італія	2

Закінчення табл.

18	Практика в Департаменті мовної та педагогічної освіти Технічного університету м. Габрово	27
19	Практика в Університеті Адама Міцкевича, Республіка Польща	43
20	Стипендіальна програма імені Лейна Кірккланда Польсько-американської комісії Фулбрайта	3

Перелік програм академічних обмінів, у яких брали участь студенти ЧДУ імені Петра Могили впродовж 2014 р.

Програма		Кількість учасників
1	Навчальний проект «Political Mechanisms Providing Green Economy in Germany», Німецька служба академічних обмінів (DAAD)	16
2	Master's Program at Central European University (стипендія для навчання на магістерському рівні в Центральноевропейському університеті)	2
3	Літні школи польської мови в польських університетах за підтримки Посольства Республіки Польща	26
4	Study Tours to Poland	12
5	Програми стажування та навчання в Німеччині (DAAD)	31
6	Академічний курс з ділового спілкування та публічних виступів, м. Прага, Чехія	2
7	Канадсько-українська парламентська програма (Canada-Ukraine Parliamentary Program), стажування в парламенті Канади	2
8	Стажування в Поморській Академії, м. Слупськ, Польща	5
9	Проект «Together For Europe», Фонд «Кшижова», Польща	2

Отже, за 2009–2014 рр. за міжнародними програмами обміну брали понад 400 студентів.

Серед проблем міжнародного обміну студентами слід відзначити такі:

- мовна проблема, що збільшує навчальне навантаження іноземних студентів;
- труднощі переходу на іншу систему освіти й нові підходи до навчання;
- «відплив умів» – переїзд в інші країни висококваліфікованих фахівців, які не знаходять можливості реалізації своїх професійних надбань за місцем проживання з незалежних від них причин (фінансових, соціальних, політичних та ін.).

Козлова Л. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЕКТІВ ІЗ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Дослідження зарубіжного досвіду з реалізації проектів із розвитку соціальної інфраструктури, до реалізації яких активно залучається громадський та приватний сектори, свідчить про їхню успішність та ефективність. Частина фінансових ресурсів для реалізації проектів на місцевому рівні надходить виключно з місцевого бюджету, решта залучається з різноманітних фондів та коштів ЄС.

Що стосується України, наявність розвиненого громадського сектору стає важливим завданням у контексті подальших реформ публічного управління та децентралізації. Одним з основних завдань є розвиток дієздатних громадських організацій на місцевому рівні, які б могли пропонувати та реалізовувати подібні проекти. Як зазначають фахівці, критерієм для багатьох донорських програм є готовність місцевих інституцій до продовження проектної роботи після закінчення періоду безпосереднього фінансування проекту. Результати проекту мають бути сталими, тобто такими, які не зникнуть разом із припиненням проектної діяльності – це основний критерій актуальності та соціальної значущості проекту.

Як свідчить досвід Польщі, результатом соціального проекту є досягнення певного соціального блага та вирішення певної проблеми, яка постає гостро для суспільства, соціуму. Отже, визначають, що корисний ефект – соціальне благо, яке є наслідком використання зацікавленими сторонами продукту проекту.

Доцільність реалізації та, як наслідок, його ефективність пов'язані з відповідністю проекту стратегії розвитку міста, меті та потребам зацікавлених сторін, ресурсами, які при цьому будуть витрачені. Суспільна корисність та доцільність проекту виявляється основним критерієм для фінансування з боку донорських організацій. Оскільки в рамках ЄС для Польщі спочатку кошти виділялися саме з різноманітних донорських організацій, а вже з часом, коли подібні проекти почали демонструвати свою ефективність, а громадські організації свою спроможність щодо розробки проектів та їх реалізації, кошти почали виділятися з місцевих бюджетів.

Отже, на етапі прийняття проектних пропозицій органами місцевого самоврядування та донорами важливим у проекті виявляється доведення доцільності фінансування та досягнення в подальшому стійкого ефекту. Основною умовою того, що певний проект переможе та буде обраний для реалізації, є обґрунтування їхньої доцільності – цінності, фінансових витрат, корисності, ефективності, прийнятності й можливості здійснення у визначений період часу.

Водночас аналіз чинних стандартів проектного менеджменту, який застосовується в приватному секторі, а також нормативно-правових джерел дозволяє стверджувати, що для реалізації соціальних проектів відсутні спеціальні технології бізнес-планування. Як показав досвід Республіки Польщі, стандартні технології адаптуються до конкретних умов ініціаторами соціальних проектів на основі власного досвіду, бачень, переконань, що є причиною певного суб'єктивізму членів громадських організацій.

Відповідно, актуальним питанням для подальшого розвитку взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями в реалізації проектів із розвитку соціальної інфраструктури має бути вироблення та запровадження якоїсь уніфікованої методології розробки подібних проектів, де основним складовим чинником є спрямованість на ефективність та доцільність реалізації проектів.

Показниками доцільності визначають:

- відповідність проектної пропозиції пріоритетним напрямам розвитку, що затверджені програмними та стратегічними документами розвитку держави; території реалізації проекту; стратегічно важливим інвестиційним проектам та цільовим програмам;
- тривалість досягнутого ефекту;
- соціальна резонансність: відчутність результатів проекту для поліпшення якості життя значного прошарку громадян;
- значущість (цінність) результатів реалізації проекту з позицій державного, суспільного та приватного сектору;
- ефективність соціального проекту.

Виходячи з наведеного, актуальним завданням для подальшої взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями і приватним сектором важливим завданням є прийняття технології розробки та методики оцінки соціальних проектів, де чільне місце належить визначенню ефективності та доцільності конкретного проекту.

Багмет М. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ В ІНСТИТУТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЧДУ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ

Після підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом активізувалась євроінтеграційна діяльність в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили. Особлива увага в цьому напрямі приділяється і в Інституті державного управління. Тут діє на громадських засадах кафедра Жана Моне (основоположник створення ЄС), Навчально-науковий центр з європейської та євроатлантичної інтеграції України, а в корпусі № 10, де розміщений Інститут державного управління, в аудиторії № 10 створено 2014 р. Інформаційний центр Європейського Союзу, який зареєстрований не тільки в Миколаєві, а й у Києві та Брюсселі.

Серед різних заходів, які здійснюють активісти центру, можна назвати проведення круглих столів, наукових конференцій та інших форумів, у тому числі й молодіжних, у яких брали участь як студенти, так і викладачі й науковці Інституту державного управління. Особливою ефективністю відрізняється молодіжна науково-практична конференція, присвячена Європейському тижню якості в Україні (14 листопада 2014 р.) та молодіжний круглий стіл на тему: «Євроінтеграційні доробки Чорноморського державного університету імені Петра Могили», який був присвячений Дням Європи в Україні (15 листопада 2015 р.).

Сьогодні викладачі державного управління разом із студентами виявляють активність у виконанні на замовлення Міністерства освіти і науки України наукової теми під назвою «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітянських стандартів (на прикладі Південного регіону)». За результатами виконання цього дослідження надруковано декілька монографій, наукових посібників, публікувались наукові збірники, у тому числі і студентські наукові студії, які присвячувались історії та сьогоденню країн, що входять до складу Європейського Союзу.

Хоча є певні інтеграційні напрацювання, але бажано, щоб студенти брали участь не тільки в написанні нових статей, а й у підготовці на євроінтеграційну проблематику рефератів, конкурсних і дипломних робіт, кандидатських та докторських дисертацій. Варто звернути увагу

й на ті заходи, які оголошує Представництво ЄС в Україні, очолюване послом Яном Томбінські. Мова ведеться про активність у школах Європейських студій, вікторин з питань європейської інтеграції та брейн-рингів. Усе це неминуче буде сприяти розширенню участі студентів і молодих науковців у зарубіжних стажуваннях, навчанні та перепідготовці кадрів у провідних навчальних та наукових закладах країн Європейського Союзу, щоб, повернувшись до України, розбудувати Європу у свої регіонах, у тому числі і на Миколаївщині.

УДК 351:316.36

Дерега В. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРІОРИТЕТИ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НАПРЯМУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Функціонування сім'ї в сучасних умовах та відповідна державна стратегія вимагають глибокого осмислення і наукового аналізу, одним з аспектів якого є визначення пріоритетів сімейної політики як складової соціальної політики держави. Цей аспект має значення для формування теоретико-методологічних і практичних засад державної сімейної політики, її наукової парадигми. Незважаючи на значні наукові доробки в цій сфері, ця тематика залишається актуальною і проблематичною.

Соціальна політика передбачає забезпечення соціальної безпеки, регулювання соціальних процесів, реалізацію інтересів споживачів, створення умов для сталого людського розвитку, і займає суттєве місце в механізмі забезпечення потреб людини. Соціальну політику можна визначити як систему заходів інститутів суспільно-політичного життя, спрямованих на забезпечення оптимального розвитку соціальної сфери, підвищення добробуту та задоволення потреб суспільства як загалом, так і окремого громадянина. Під суспільно-політичними інститутами мається на увазі сукупність суб'єктів, які беруть участь у здійсненні соціальної політики.

Соціальна політика, а в її складі і сімейна політика – це невід'ємна складова діяльності держави, відповідальної за добробут своїх громадян. Зважена соціальна політика зберігає стабільність у суспільстві, що дозволяє йому розвиватися без значних потрясінь, заколотів та революцій. Соціальна політика є своєрідним «амортизатором» ринкових

ризиків, тому її основним критерієм є рівень суспільної злагоди та солідарності. Метою соціальної політики в соціальній, демократичній державі є загальний добробут, у тому числі забезпечення мінімально необхідного рівня соціального захисту різних категорій населення.

У цілому державну сімейну політику можна визначити як заходи держави та інших суб'єктів політики, спрямовані на утвердження чи зміну сімейних відносин, сім'ї як соціального феномену і які обумовлені політичною ідеологією щодо сімейних цінностей. У свою чергу, сімейна політика соціальної держави – це політика, спрямована на створення необхідних умов для успішного функціонування сім'ї, добробут, укріплення і розвиток сім'ї як важливого соціального інституту суспільства та основи стабільності політичної системи.

Мета державної сімейної політики полягає в забезпеченні сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

Основними пріоритетами державної сімейної політики, закріпленими в законодавчих актах України, є:

- формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї в житті суспільства, вихованні нового покоління, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу;
- сприяння відродженню традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї на основі нових соціально-економічних відносин, національних традицій та впровадження кращого світового досвіду; пропагування і забезпечення наступності поколінь;
- створення умов для повної реалізації економічних, соціальних і демографічних функцій сім'ї; вжиття заходів для захисту інтересів сім'ї і дітей, їх соціальної підтримки в період соціально-економічної трансформації суспільства;
- формування в населення культури планування сім'ї, народження бажаної кількості дітей з урахуванням сучасного розвитку медицини, налагодження ефективної системи підготовки молоді до сімейного життя, пропагування авторитету шлюбу;
- усебічна соціально-економічна підтримка молодих сімей;
- сприяння поширенню сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, профілактика дитячої бездоглядності, жебракування, запобігання правопорушенням;
- створення в державі єдиної соціальної інфраструктури з метою обслуговування сім'ї та виконання завдань, пов'язаних з її життєзабезпеченням.

Отже, пріоритети державної сімейної політики, закріплені в законодавчих актах, програмах, концепціях, спрямовані на розбудову соціальної державності в Україні, захист прав і свобод людини і громадянина. Водночас наявні серйозні невирішені соціальні проблеми, які потребують вирішення. Багато що залежатиме на цьому шляху від злагодженості спільних дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування на державному і регіональному рівнях, ставлення до проблеми забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї як основи суспільства з боку держави та її громадян.

УДК 354

Попова Г. Л.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Технології public relations перетворили політичний процес на зразок віртуального політичного ринку, де «продаються» і «купуються» образи політиків, партій, програм та подій. Політичні іміджі, створювані рейтинг- та іміджмейкерами, поступово перетворюються з «передвиборчого» товару на постійний елемент владних відносин. З їхньою допомогою симулюються різні компоненти політичних практик. Усі основні інститути представницької демократії – парламентаризм, поділ влади, багатопартійність, конкурентний політичний процес – витісняються інтегрованим віртуальним середовищем, перенасиченим маркетинговими образами й різноманітними «ресурсами».

Політична глобалізація виявляється в поглибленні міжнародного співробітництва, створенні впливових міжнародних урядових і громадських організацій, формуванні єдиного правового простору, становленні інтегративної ідеології. Теорія політичної глобалізації розглядає загальносвітовий політичний процес як сукупність регіональних процесів, спрямованих на становлення всесвітньої системи політичного управління.

Ідея глобального мислення припускає можливість приєднання (через ілюзію особистої участі) до подій, що відбуваються за тисячі кілометрів, а також можливість виникнення почуття особистої відповідальності за ці події. Домінуючий у глобальному інформаційному суспільстві дискурс заохочує, стимулює ілюзії співучасті й засуджує зворотне – відстороненість від того, що відбувається в інших країнах,

небажання в це втручатися, пасивність, ізоляціонізм. «Відповідальність кожного за чужі долі» стає загальноприйнятою нормою соціальної поведінки, прагнення «змінити світ на краще» подається ЗМІ – і сприймається аудиторією – як благо для суспільства в цілому. Така «активна громадська позиція» означає неможливість триматися осторонь від важливих подій, що відбуваються в глобальному світі. «Синдром відповідальності за чужі долі» є важливим предметом «ідеологічного експорту», інструментом інформаційно-психологічного впливу. За допомогою глобальних медіа можна впровадити цей синдром в ролі «природного атрибута» навіть у ті культури, яким він не був властивий. Однак якщо громадяни демократичного суспільства мають можливість отримувати освіту й користуються широким доступом до інформації, то громадській думці властиві тверезість і здоровий глузд. Чим більше люди розбираються у власних перевагах, створюваних подіях і запропонованих їм проектах, тим швидше схильні вони погодитися з більш об'єктивними думками фахівців, що мислять реалістично.

Глобальний інформаційний простір надає необхідні можливості для здійснення політичного впливу в масштабі світу. Цей простір неоднорідний, характеризується складною структурою, великою кількістю факторів і низькою передбачуваністю процесів. Це накладає обмеження на ефективність довгострокового планування й здійснення в ньому цілеспрямованих дій.

Виокремлюють шість основних груп учасників (суб'єктів) сучасного глобального інформаційного простору. Насамперед це держави. Цілі держав – здійснення влади всередині та політичного впливу поза своїми межами, контроль і керування соціальними процесами, поширення ідеології і забезпечення підтримки різними соціальними групами офіційних рішень у сфері внутрішньої й зовнішньої політики.

Методи держав – пропаганда, «соціальна» (некомерційна) реклама, ініціювання публічного обговорення обраних тем, контроль за медіа внаслідок розміщення кадрів, ліцензування, розподілу теле- і радіочастот, цензури.

Інший важливий суб'єкт – великий бізнес. Мета бізнесу – отримання комерційного прибутку. Його методи – пряма і прихована реклама, лобіювання своїх інтересів у державних інститутах, інвестиційна, організаційна й управлінська участь у діяльності медіа.

Транснаціональні медіа-корпорації теж відіграють величезну роль в інформаційному просторі. Їхня основна функція – посередництво між джерелом інформації й аудиторією. Медіа являють собою професійні співтовариства зі стійкою корпоративною культурою, що мають свої комерційні й інші інтереси, – усе це знаходить висвітлення в змісті

медіа-повідомлень і способі їх подання. Оскільки за винятком деяких державних засобів інформації медіа є комерційними організаціями, їхньою головною метою також є одержання прибутку.

До важливих суб'єктів інформаційної сфери відносяться громадські інститути, некомерційні та неурядові організації. «Лікарі без кордонів», «Репортери без кордонів», «Фонд захисту дикої природи», «Солдатські матері», «Хельсинська група» і багато інших організацій, які відстоюють інтереси різних соціальних груп, займаються правозахисною, благодійною або природоохоронною діяльністю, не ведуть комерційних операцій, декларують свою незалежність від політичної влади й бізнесу. Основною перевагою цих організацій є серйозний кредит довіри суспільства.

Суб'єктом інформаційного простору є й транснаціональні соціальні мережі (у тому числі антиглобалісти, пацифісти, захисники природи, учені, терористи, наркоторговці, работоргівці, аудіо- і відеопірати). Це наймолодші колективні учасники глобального інформаційного простору. Мережі діють паралельно з офіційними системами соціальних взаємозв'язків, часто на межі законодавства або навіть порушуючи його, практично суспільство може довідатися про їхню діяльність тільки завдяки здійснюваній ними комунікації.

Також сучасний розвиток соціально-політичної культури й засобів комунікації дозволяє розглядати в ролі повноцінних учасників інформаційного суспільства навіть індивідуумів. Підключення до інтернету – це все, що необхідно сьогодні для здійснення медіа-трансляції, безпосередня аудиторія якої потенційно буде містити в собі всіх користувачів всесвітньої павутини, тобто майже чверть сучасного населення Землі. Статус суб'єкта глобального інформаційного простору та інтерес аудиторії до нього визначається в першу чергу його компетентністю й цінністю наявних у нього відомостей.

Інформація є головним знаряддям «м'якої влади». Цей термін можна умовно визначити як спроможність робити політику, спосіб життя, цінності й цілі привабливими для своєї аудиторії, контрагентів, об'єктів впливу. Арсенал «м'якої влади» містить у собі засоби й методи впливу, в основі яких лежить комунікація. На рівні держав ці методи об'єднані в інформаційну політику, характер якої повною мірою свідчить про ціннісні орієнтири, засоби досягнення поставлених цілей, властивих певному політичному режиму й суспільству в цілому.

У світі існують дві основні інформаційні державні стратегії, що відрізняються за спрямованістю зусиль. Експансивна (екстравертна) стратегія, характерна для розвинутих країн і спрямована на використання зовнішніх ресурсів для вирішення своїх завдань. Також застосо-

ується і герметична (інтровертна) стратегія, в основі якої є ідея розвитку за рахунок консолідації внутрішніх ресурсів, у тому числі ціною самоізоляції й самовідмежування від зовнішнього світу. Ця модель використовується такими країнами, як Китай, Куба, Північна Корея.

Зазвичай інформаційні стратегії держав є комбінацію цих моделей. Баланс між внутрішньою й зовнішньою спрямованістю може змінюватися залежно від конкретних обставин і тактичних завдань. Проте перевага в державній політиці однієї або іншої тенденції є досить стійкою, оскільки зумовлюється сталою політичною культурою та іншими макрфакторами (релігійними, національними, геополітичними особливостями). Жодне значне рішення сьогодні не виключає медіа-підготовку.

Крім того, в умовах інформаційного суспільства (само)виключення держав і соціальних груп зі світових інформаційних процесів перешкоджає залученню ними додаткових ресурсів і тому окреслює межі їхнього зростання. За всіх можливих мінусів активна інформаційна політика в глобальному просторі в перспективі є найбільш виграшною стратегією. Від ефективного управління інформацією в остаточному підсумку прямо залежить політична, економічна, військова й соціальна безпека держави.

УДК 332.2 – 053.6 (477)

Ткач А. О.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК АКТОРИ СВІТОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Однією з характерних особливостей сучасного етапу розвитку міжнародних відносин є зростання ролі міжнародних неурядових акторів. Сьогодні міжнародні неурядові організації (МНУО) та інститути дедалі активніше втручаються в такі внутрішньополітичні питання, як урегулювання конфліктів, дотримання прав людини, визначення фінансової політики держав і т. д.

Окрім терміна «МНУО», для позначення неурядових структур часто використовуються також найменування: «приватний сектор», «організації громадянського суспільства», «недержавні актори», «третій сектор» тощо.

Міжнародні неурядові організації розрізняються за своїми розмірами, структурою, цілями і завданнями діяльності. Тим не менш, вони мають спільні риси, які відрізняють їх від міжнародних урядових організацій.

Зокрема, серед основних ознак, що характеризують МНУО, виокремлюються такі: незалежність від влади, добровільні засади і некомерційна діяльність, представницький характер, демократична внутрішня структура, визначений порядок утворення і функціонування, закріплений у статуті або в інших установчих документах, відповідність діяльності основним принципам міжнародного права, спеціалізація на певних питаннях у конкретній сфері суспільного життя, міжнародний характер діяльності.

Варто відмітити значущість діяльності МНУО в таких сферах: охорона здоров'я, захист прав біженців, охорона навколишнього середовища, вирішення гуманітарних проблем, звільнення від надмірної заборгованості бідних країн тощо.

В історії розвитку МНУО виокремлюються п'ять етапів: перший – становлення МНУО (середина XIX – початок XX ст.); другий етап – період між світовими війнами, поступовий розвиток діяльності МНУО (20–30-ті рр. XX ст.); третій етап – післявоєнний період, спад, кількісне скорочення МНУО (40–60-ті рр.); четвертий етап – розквіт МНУО, збільшення їх кількості і зростання ролі в міжнародному житті (70–90-ті рр. XX ст.); сучасний період (початок XXI ст.), кількісне зростання, посилення взаємодії МНУО з міжурядовими організаціями, визнання їхньої значущості в розвитку міжнародних відносин. Важливим кроком у визнанні правового статусу МНУО на регіональному рівні стало прийняття в 1986 р. Радою Європи Конвенції № 124 про визнання юридичними особами міжна-родних неурядових організацій.

Основним механізмом діяльності міжнародних неурядових організацій на сучасному етапі є мобілізація міжнародної громадської думки. З точки зору впливу на світову політику, МНУО суттєво впливають на міжнародну суспільну думку. Основним методом досягнення цілей, у свою чергу, є здійснення тиску на міжурядові організації, безпосередньо на ті або інші держави.

Поступово МНУО впевнено стають повноцінним актором сучасного світового політичного процесу. Це зумовлено тим, що вони мають певні переваги у світовій політиці порівняно з традиційними акторами – державами та міжурядовими організаціями, а саме:

- виступають альтернативою урядам у вирішенні складних проблем, оскільки вони більш рухливі, швидше, ніж офіційна політика, здатні реагувати на кон'юнктуру, їхня діяльність незалежна від тимчасових політичних коливань;
- ближчі за інші інститути до реальних індивідуальних інтересів, що підтримується і розвивається через безпосереднє особисте спілкування;

- вони відкриті, гнучкі; уміють легко домовлятися та ефективно співпрацювати; діють гласно, прозоро;
- конструктивно налаштовані на реалізацію конкретних завдань у сфері своєї компетенції;
- на міждержавній арені сміливо висловлюють свої погляди, оскільки є відносно незалежними у своїх рішеннях, порівняно з дипломатами, зайнятими у сфері двосторонніх відносин;
- володіють додатковою професійно значущою інформацією, якої часто не мають урядові структури, об'єднують висококваліфікованих спеціалістів у своїй сфері;
- беручись за принципи питання, зосереджуються на цілях, які держави часто підпорядковують іншим зовнішньополітичним інтересам або повністю ігнорують;
- використовують активність місцевих членів на рівні держави з метою включення внутрішньої громадської думки.

Отже, завдяки активному функціонуванню міжнародних неурядових організацій суспільство стає більш відкритим, а діяльність урядових структур – більш прозорою. Неурядові організації сприяють формуванню громадської позиції стосовно ключових сфер функціонування держав у глобалізованому світі, виступають ефективною рушійною силою інтеграційного процесу, формують суспільно-політичні засади сталого розвитку.

УДК 352

Ібрагімова А. А.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СПРОМОЖНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА» В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Визначення поняття спроможної територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування в Україні стало важливим кроком на шляху утвердження демократичної правової держави.

У досліджуваних нормативно-правових актах у сфері реформування місцевого самоврядування поняття «спроможна територіальна громада» неодноразово використовується, але саме його визначення відсутнє. У наукових працях зустрічаються синонімічні до цього терміна поняття «самодостатня територіальна громада», «дієва територіальна громада», однозначне тлумачення яких практично не дається. Відповідно, для

того, щоб визначити поняття «спроможна територіальна громада», необхідно, на наш погляд, розібратись спочатку з тим, що собою являють терміни «самодостатність», «спроможність» і «дієвість».

У тлумачному словнику російської мови поняття «самодостатній» ототожнюється зі словом «самодовлеющий» і визначається як достатньо значний сам по собі, той, що має цілком самостійне значення. Таке тлумачення має загальний характер, оскільки не визначає мінімальних меж самостійної значущості. При цьому межі можна визначити як достатність чогось не-будь, коли саме існування можливе без серйозної сторонньої допомоги. Трохи інше трактування цього терміна міститься у тлумачному словнику української мови: «самодостатній – який має цінність сам по собі; який має цілком самостійне значення». Деякі науковці, досліджуючи феномен самодостатності в соціально-економічній сфері, акцентують увагу на другій складовій цього поняття – «достатність». Під самодостатністю розуміється такий стан соціального та економічного середовища, за якого забезпечується нормативний рівень споживання населенням продуктів, користування житлом, одягом, послугами охорони здоров'я, транспорту, іншими видами послуг за рахунок ефективного використання внутрішніх ресурсів країни та регіонів. Ми вважаємо, що таке розуміння цього поняття не відображає об'єктивні зміни в стані економіки протягом різного періоду часу, оскільки не враховується скорочення чисельності населення, якісні зміни в соціально-економічному житті суспільства тощо.

Варто зазначити, що самодостатність не є синонімічним поняттям «незалежність» і визначається як здатність самостійно задовольняти не менше ніж 2/3 потреб, що виникають на основі принципів самоорганізації, самоуправління, самофінансування, самоокупності, саморозвитку. Адже справді, самодостатність не є проявом незалежності, а є саме здатністю забезпечувати себе самостійно, без стороннього втручання або допомоги.

Поняття «дієвість» найчастіше застосовується під час характеристики різноманітних механізмів або органів публічного управління, характеризуючи їхню активність, результативність, ефективність, спроможність досягти поставленої мети. Інакше кажучи, дієвість – це здатність активно діяти; це особлива форма результативності. Цей термін у співвідношенні з поняттям «самодостатність» відображає динамічний аспект розвитку, певну реалізацію або активізацію існуючого потенціалу.

Поняття «спроможність» за своєю суттю схоже з поняттям «самодостатність» і означає здатність до здійснення, виконання чого-небудь. Водночас це поняття можна визначити і як можливість, і як наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь.

Поняття «спроможна територіальна громада» можна визначити через критерії їхньої самодостатності: статус первинного суб'єкта місцевого самоврядування; самоокупність економічної системи; наявність території та населення для розширеного відтворення; населення громади репрезентує себе як частина громадянського суспільства. Проте в цих критеріях відсутні самі ознаки спроможності і самодостатності, зокрема здатність самостійно себе забезпечувати, можливість самостійно діяти і приймати рішення та ін.

Отже, поняття «спроможна територіальна громада» в умовах децентралізації визначається як спільнота мешканців, жителів населених пунктів, об'єднаних загальними інтересами власного життязабезпечення, які здатні діяти самостійно (безпосередньо або через органи місцевого самоврядування) і володіють матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсягах, достатніх для ефективного виконання завдань та реалізації управлінських функцій місцевого самоврядування в межах чинного законодавства.

УДК 32:316.621

Тимофєєв С. П.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

На сьогодні простежується постійне збільшення ролі інформаційного простору і вільного обміну інформацією як усередині держави, так і за її межами. За таких умов більшої актуальності набуває питання відкритості публічної інформації та ефективної державної інформаційної політики. Багато в чому саме від цього залежить стабільність у державі, стійкість розвитку та задоволення громадськості. Подібна постановка проблеми є однією з основ існування сучасної розвиненої демократичної держави. Прозорість влади і відкритість публічної інформації займають чільне місце у функціонуванні всіх розвинених країн.

Теоретики і практики однастайні в думці про те, що будь-яка сфера діяльності органів влади – вимагає контролю. Доступ до інформації про діяльність органів влади не виняток. У світовій практиці одним із базових механізмів контролю є періодична звітність перед органами вищого рівня й опосередковано перед громадськістю. Щорічний звіт про реалізацію норм законодавства про доступ до інформації показує

цілісну картину. Завдяки цьому можна визначитися з позитивним і негативним досвідом, установити перспективні напрями для розвитку управлінських технологій. Такими звітами розкриваються недоліки та привертається увага як органів влади, так і звичайних громадян чи їхніх об'єднань. Актуалізація важливості інформаційної політики допомагає побачити недоліки в діяльності управлінських органів і в разі необхідності внести корективи в нормативну базу. Поряд із державним контролем, важливу роль відіграє громадський контроль, який полягає в моніторингу діяльності органів влади щодо забезпечення доступу до інформації. На основі цього надалі проводиться ґрунтовне дослідження ситуації і розробка рекомендацій із перспектив розвитку.

Крім контрольних функцій, світовий досвід передбачає постійну роботу з розвитку механізмів комунікації між органами публічної влади та громадськості. Метою є налагодження контактів і постійних каналів зв'язку для поширення незаангажованої та неполітизованої інформації в чистому вигляді. Поряд із цим повсюдно створюються структурні підрозділи або визначається посадова особа, основною функцією яких є налагодження зв'язків із громадськістю. Через цей канал забезпечується загальний доступ громадян до інформації. Далі для уточнення представники громадськості та засобів масової інформації можуть звернутися для уточнення детальної інформації. Крім зв'язків з громадськістю та ЗМІ, подібні підрозділи можуть займатися поширенням інформації серед інших владних структур. Тим самим спрощується схема взаємодії між органами влади та звільняє інші підрозділи від другорядної функції. У рамках своєї роботи підрозділу зі зв'язків із громадськістю поширюють щомісячні/щотижневі вибірки з новинами про діяльність органу влади, прийняті рішення та майбутні заходи. Така практика забезпечує можливість усім охочим ознайомитися з важливою інформацією.

У сучасному світі інформація має значну цінність. Володіння нею рухає більшістю процесів у всіх сферах суспільного життя. Найбільшою цінністю можна назвати управлінську інформацію – дані про діяльність органів влади, прийняття ними відповідальних рішень і приведення їх до виконання, а також реалізації державної політики. Важливість зумовлена тим, що в процесі управління, будь то державні органи чи органи місцевого самоврядування, накопичується колосальний обсяг інформації. Ця інформація носить нормативно-правовий, адміністративний, контрольний та інший характер, а її знаходження у вільному доступі відкриває широкі перспективи не лише громадськості, а й самим публічним органам. Громадськість, бачачи відкритість керівництва, починає більше довіряти та йти назустріч, а влада має можливість отримати

конструктивні рекомендації і схвалення мас. У результаті – оптимальні умови для політичної стабільності на всіх рівнях і перспективи розвитку.

Соціальну значущість права на доступ до управлінської інформації складно переоцінити, оскільки відкрита діяльність органів влади усуває можливості зловживання посадовим становищем. Унаслідок цього підвищується рівень захищеності громадян, забезпечуються інтереси платників податків. У цілому з'являється можливість у рамках діалогу влада – громадськість приймати рішення, з якими буде згодна більшість, а їх реалізація буде мати менше перешкод. Інформація про діяльність органів влади має свою специфіку:

- органи влади акумулюють фактично всі дані за сферами життєдіяльності, статистику та аналітику;
- у суспільстві є потреба в доступі до управлінської інформації, оскільки це дає можливість вільно функціонувати й реалізувати себе;
- інформаційне право – досить молода галузь, а інтенсивність інформатизації вимагає пильної уваги і формування норм, що реально діють, здатні задовольнити як державу, так і громадян.

Для демократичної держави дуже важливо приділяти увагу взаєминам влади і суспільства за допомогою засобів масової інформації. Це пов'язано з тим, що громадськість найчастіше саме за допомогою ЗМІ отримує більшу частину даних про діяльність органів влади, а потім будує свої судження. Відповідно, використання цього інструмента вимагає постійного моніторингу, адже саме так звичайний громадянин отримує не тільки необхідні повідомлення, а й певні орієнтири. Цінності, що формуються, можуть бути досить різноманітними. Тому державі слід брати активну участь у роботі цього каналу, щоб суспільство отримувало більше корисної та потрібної інформації та могло правильно орієнтуватися в політичному житті. Природно, що найважливішими для демократичної держави є свобода думки і право на доступ до інформації. Цензура та прямий тиск у цьому плані не допустимі, проте журналісти повинні саморегулюватися за допомогою норм журналістської етики та громадянського обов'язку. Необхідно розуміти, що на ЗМІ лежить велика відповідальність. Часто саме від них залежить стабільність і благополуччя багатьох людей, збереження партнерських взаємовідносин органів влади із суспільством.

Виділяють такі аспекти участі засобів масової інформації в забезпеченні доступу до управлінської інформації:

- 1) інформація, яка транслюється, має значний вплив на повсякденне життя;
- 2) інформація подається не в сухому вигляді, а з певним аналізом ситуації;

3) явно чи таємно можуть підтримувати деяких політиків або політичні партії в цілому.

Звідси випливає, що потрібно прищеплювати як суспільству в цілому, так і представникам засобів масової інформації, прихильність до об'єктивних суджень, збору максимально можливої кількості інформації. Тільки так можна буде говорити про правильність сформованих суджень та правильність розуміння дій органів влади.

З огляду на вищевикладене, можна визначити, що перед органами влади стоїть певний перелік завдань:

1. Розширення каналів доступу до інформації про діяльність державних та самоврядних органів усіх рівнів. Убачається необхідність залучення досвіду бізнес-структур, зокрема маркетингу, адже абстрагуючись, можна сказати, що суспільство є замовником певних послуг, а держава – організацією-виконавцем.

2. Облік усіх вхідних запитів із подальшою класифікацією, веденням статистики та аналізом. Це дозволить, по-перше, готувати аналітичні довідки для керівників про суспільні настрої та існуючі проблеми, по-друге, сприятиме плануванню, виробленню стратегії, а також допоможе корегувати статті бюджету.

3. За допомогою мережі Інтернет забезпечити можливість людині простежувати стан відповіді на подану заяву. До певної міри це проблематично, але можливо реалізувати. Якщо буде видно, на якій стадії перебуває розгляд питання, то вдасться уникнути зайвих проблем зі скаргами на органи влади. Якщо процес обробки запиту займе значний час, можна буде ознайомитися з ситуацією. Це забезпечить упевненість громадянина в тому, що про нього не забули, а управлінці позбудуться зайвої кількості однотипних запитів.

4. Сприяти розвитку механізмів формування громадянського суспільства та відповідального ставлення з обох сторін. Держава повинна підвищувати політичну культуру населення, оскільки тільки люди, які знають свої права та обов'язки, зможуть підтримати конструктивний діалог з органами влади, критикувати за наявності вагомих аргументів і давати дієві пропозиції. Громадський контроль є однією зі складових формування вираженої державної політики і забезпечення стабільності в суспільстві.

Габро І. В., Плеханов Д. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ КОНТРОЛІНГУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Органи державного управління і місцевого самоврядування різного рівня мають різну потребу в організаційному оформленні контролінгової функції. Починаючи з районного рівня, доцільно створювати спеціалізовану службу контролінгу. Аналізуючи органи державного управління, в яких функціонує служба контролінгу, простежуємо певний ступінь їхньої самостійності щодо вибору організаційної структури.

Дивізіональна організаційна структура управління базується на поглибленні поділу управлінської праці. За її застосування відбуваються процеси децентралізації оперативних функцій управління, здійснюваних виробничими структурними ланками, і централізації загальнокорпоративних (стратегічні рішення, маркетингові дослідження тощо) функцій, які зосереджуються у вищих ланках адміністрації.

Отже, за дивізіональної структури кожний виробничий підрозділ корпорації має власну достатньо розгалужену структуру управління, яка забезпечує автономне його функціонування. За дивізіональної структури управління групування видів діяльності здійснюється із застосуванням принципу поділу праці за цілями. При цьому можливі три способи групування виробничих підрозділів:

- 1) продуктової (виготовлення певного продукту);
- 2) за групами споживачів (задоволення потреб певної групи споживачів);
- 3) за місцем знаходження (розміщення в певному районі).

Перевагами цієї структури є: гнучке регулювання на зміни в зовнішньому середовищі, швидке прийняття управлінських рішень на поліпшення їхньої якості. Але водночас вона потребує збільшення чисельності апарату управління і витрат на його утримання.

Аналіз сучасних організаційних структур дає змогу говорити про переважну їхню орієнтацію на дивізіональну структуру організації, її основні типи: місцеві, регіональні та центральні управлінські структури. За такої конфігурації центр управління діяльністю служб контролінгу дивізіонів і структур сконцентрований у головному виконавчому органі. Розділені на дивізіони сфери діяльності центральних органів управління (департаменти) і регіональних підвідомчих органів також мають свої контролінгові служби (відділи).

Під час побудови структури управління службою контролінгу як базові можливі такі варіанти (альтернативи).

Варіант 1. Контролер за напрямом, наприклад контролер у тендерному комітеті, дисциплінарно підпорядкований лінійному керівникові відповідного напрямку – голові тендерного комітету, а функціонально – вищому контролеру.

Варіант 2. Контролер напрямку перебуває в іншій залежності: дисциплінарно підкоряється контролеру вищого рівня управління, а функціонально – напряму керівникові відповідного рівня.

Варіант 3. Передбачає наявність штабної структури управління службою контролінгу, контролер перебуває при керівництві відповідного рівня управління і виконує свої функції та завдання за його дорученням.

Ухвалюючи рішення про те, на якій структурі управління службою контролінгу зупинитися, керівникові слід пам'ятати, що ефективність роботи служби контролінгу залежить не тільки від конфігурації організаційної структури. Наприклад, штабна структура управління може дати добрий результат, якщо:

- контролер і лінійний керівник напрямку розуміють необхідність і взаємну вигоду співпраці;

- контролер зумів завоювати авторитет серед керівників підрозділів.

У варіанті 2 контролер має більшу самостійність, порівняно з іншими розглянутими альтернативами. Наприклад, контролер 1-го рівня ієрархії управління може впливати на лінійного керівника 2-го рівня, щоб реалізувати свої ідеї та плани. Проте це зовсім не означає, що його наміри будуть реалізовані з великою ефективною. Іноді силова дія може викликати опір, і результат не буде досягнутий.

У цілому організація контролінгової служби має формуватися так, аби забезпечити оперативний рух інформаційних потоків від найнижчих ланок (відділів) до головного контролінгового відділу. У цьому випадку виділення контролінгу як економічної служби й елемента управління буде закономірним і виправданим.

Лінійна організація припускає поділ контролінгу на два рівні управління. При цьому відбувається об'єднання з фінансовою сферою. Недолік цієї форми полягає в тому, що фінансова сфера домінуватиме. Для запобігання подібному явищу контролінг часто включають у сферу керівництва. Однак критичний аналіз цієї організаційної структури контролінгової служби свідчить про недостатню обґрунтованість і неприйнятність її для вітчизняної системи державного управління, оскільки простежується залежність служби контролінгу від інших економічних служб, що суперечить вимогам до контролінгу стосовно його нейтральності. З огляду на цю негативну особливість лінійної організації управління, у Німеччині контролінг функціонує як штабна функція.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Не викликає сумнівів факт, що корупція становить серйозну перешкоду на шляху розвитку Української держави, адже вона є одним з основних компонентів, які створюють фактичну загрозу національній безпеці та демократизації в Україні. Корупція досить негативно позначається на всіх напрямках суспільного життя: політиці, економіці, управлінні, правовій і соціальній сферах, міжнародних відносинах, громадській свідомості. Проблема боротьби з корупцією нині досліджується вітчизняними науковцями й достатньо докладно висвітлюється в ЗМІ.

Якщо проаналізувати вживання терміна «корупція» в науковій літературі, можна встановити, що науковцями висловлюється достатньо широке розмаїття поглядів щодо розуміння суті цього явища. Так, наводиться категоричне судження щодо коренів виникнення корупції у сфері державного управління формулювання: держава встановлює невисокі посадові оклади й «закриває очі» на те, що службовець у подібному випадку розраховує на завуальовані можливості посади. Це є першопричиною корупції та використання службового становища у власних цілях. Подібна категоричність є достатньо суперечливою. Кожен держслужбовець повинен бути захищеним як соціально, так і матеріально. Держава, у свою чергу, повинна відзначати відповідальну діяльність та важкі умови праці чиновників відповідною заробітною платою. Така постановка питання є нормою для всіх розвинутих демократичних держав. Виникненню та розквіту корупції сприяють:

- прогалини законодавчих та багатоманітних нормативно-правових актів, що створюють приховані можливості посад, вад чинного контролю за виконанням цих нормативно-правових актів, коли наголоси в контрольному провадженні зміщені в бік дотримання строків опрацювання вказівок, а не в бік якості цього опрацювання;

- брак гнучкої та ефективної системи контролю в державній службі, що охоплювала б не тільки терміни, а й рух звітності з опрацьованої документації між виконавцем та різними державними інституціями;

- питання трудової дисципліни, вад аналізу корупціогенних прихованих можливостей посад та недостатні розробки дієвих методів боротьби з цим явищем.

Серед коренів розповсюдження корупції в Україні доволі часто значається радянська спадщина. Розростання чималого апарату контролю за сферою підприємницької діяльності, розповсюдження тіньової економіки, що розпочалося ще за часів процвітання планової системи, створили зручні умови для перерозподілу державної власності і перетворення посадового становища на джерело збагачення. Управлінський апарат нової Української держави залишив за собою право на контроль за доступом до участі в приватизації, державних замовленнях та тендерах.

Однак причиною розповсюдження корупції в Україні є не лише історична спадщина. Останнім часом в Україні чимало говориться про необхідність прозорості, відкритості та відповідальності влади, а також про те, що відсутність відповідальності державних службовців та політиків стала визначальним фактором недовіри громадськості до влади. Але для забезпечення прозорості влади необхідна як політична воля еліти, так і побажання громадськості знизити. Перше достатньо часто декларується на найвищому рівні, друге ж ще перебуває на початковому етапі формування та стимулюється здебільшого іноземними фондами, які є фінансованими донорами.

Процвітання корупції в Україні має кілька причин, що є достатньо відомими. Серед них переоцінка цінностей усередині суспільства та недостатньо ефективна робота керівників, що стає негативним прикладом для їхніх підлеглих, матеріальні проблеми, слабкий контроль, а також лояльність до дій, які можуть спровокувати корупційні дії.

Стосовно типової ситуації, що створює умови для корупційних дій, є черга, що виникає в результаті великого попиту на адміністративні послуги, який значно перевищує пропозиції на них. У подібній ситуації управління чергою може здійснюватися законним чи незаконним шляхом.

Наступний чинник, що сприяє розповсюдженню корупції, – це ставлення в суспільстві до цього явища. Сьогодні більшість людей просто не уявляє життєдіяльність без підкупу в певних ситуаціях та не чинить опору проявам здириництва. Велика частина підприємців згодна сплачувати додаткові кошти, якщо постане така потреба.

Загальновизнаним фактом є те, що в корупції беруть участь, з одного боку, державний службовець, з іншого – будь-яка юридична чи фізична особа. Також небезпечним є зрошування органів державної влади та місцевого самоврядування з приватними структурами, формування ділових відносин, що виходять за межі правового поля. Як свідчить багато спеціалістів, сьогодні майже не існує приватної організації, яка б для пом'якшення тиску з боку державних структур систематично не платила значні грошові суми.

Як свідчить аналіз причин виникнення корупції та її наслідків, науковці часто стверджують, що це явище є характерним для культури більшості країн – як тих, що розвиваються, так і розвинених. Фактом, що часто люди лояльно ставляться до сплати малих доволі сум за надання адміністративних послуг, різних ліцензій та дозволів, і виправдовується хабарництво. Однак таке схвалення можуть пов'язувати з різним сприйняттям у ролі хабара або подарунка, залежно від ситуації та самого «подарунка». Але у випадку, коли презент виходить за межі звичної доброзичливості та гостинності, це змінює градацію людських цінностей і призводить до занепокоєння та дискомфорту.

Отже, серед передумов корупційних ризиків можна виділити:

- не розроблено правовий механізм запобігання та вирішення конфлікту інтересів, який виникає в ході діяльності службовців, які потрапляють на виборні посади;

- не регулюється порядок та механізм просування інтересів громадян та їхніх об'єднань у розробку та провадження політики виборними органами;

- хоча існують стандарти етичної поведінки для державних службовців загалом та окремих органів і служб, їх упровадження в професійну діяльність виборних посадових осіб залишається на початковому етапі.

Фундаментом сприятливої для корупційних діянь громадської думки є існування українців за девізом пошуку приватного вирішення власних проблем, що є результатом історично зумовленої недовіри до владних органів загалом, а також до державних службовців. Подібна характеристика українців підштовхує відшукувати корупційні варіанти подолання власних проблем. Непрозорість дозвільної системи та складність контрольних процедур у взаємозв'язках владних структур та громадян підштовхують до процвітання корупції в країні.

Підсумовуючи, можна сказати, що корупція – доволі складне та багатогранне явище, яке до того ж є аморфним та може пристосовуватись до суспільно-політичної ситуації. Корупційні діяння зазвичай припускають розгалужену систему зв'язків. Це залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, пов'язується як із загальною економічною й політичною ситуацією в країні, так і з рівнем моралі звичайних громадян та представників влади. Отже, низка перелічених факторів на сьогодні має місце в Україні. Це й визначає об'єктивну характеристику України як дуже корумпованої держави. На сьогодні активізувався інтерес як влади, так і суспільства до проблеми корупції, робляться певні кроки, але залишається ще великий пласт робіт, який варто присвятити розробці не декларативних документів, а дієвих механізмів протидії проявам корупції.

СТВОРЕННЯ І ПІДТРИМКА ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ШЛЯХОМ ЕФЕКТИВНОГО ДІАЛОГУ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Ефективна взаємодія держави і громадянського суспільства є однією з важливих передумов розвитку демократії. Успішність цієї взаємодії зумовлюється постійним діалогом, удосконаленням практики взаємовідносин, активною участю громадян у державних справах.

Діяльність органів державного управління повинна бути зорієнтована передусім на задоволення суспільних потреб з урахуванням громадської думки. Без сумніву, якщо органи влади мають громадську підтримку, це безпосередньо впливає на рівень їхньої легітимності.

Якісне вирішення завдань щодо створення системи зв'язку і залучення до активного діалогу з органами влади громадськості можливе лише за умови, що органи влади мають розглядатися як надавачі послуг, а громадяни – не як прохачі, відвідувачі, зацікавлені особи, а як клієнти – споживачі цих послуг.

Тільки за умови професіоналізму та прозорості влада зможе налагодити дійсно конструктивний діалог із громадськістю, а відтак стане відкритою й ефективною. Тому для створення і підтримки позитивного іміджу державної служби шляхом ефективного діалогу з громадськістю необхідні:

- залучення громадян до участі у формуванні та реалізації державної політики (проведення консультацій із громадськістю з найбільш важливих для суспільства питань);
- створення ресурсних центрів громадських ініціатив;
- упровадження та підтримка цільових програми сприяння розвитку громадянського суспільства та співпраці органів влади з громадськістю;
- проведення громадських слухань;
- створення умов для участі громадян у розробленні проектів рішень влади з питань, що є важливими для суспільства;
- навчання державних службовців та представників громадськості використанню інструментів громадської участі в прийнятті рішень, проведення форумів соціальних інвестицій тощо;
- налагодження співпраці влади та громадськості, фінансова підтримка ініціатив громадськості для спільного вирішення завдань загальнодержавної та регіональної політики.

Отже, потенціал результативної взаємодії громадськості з органами влади зростає завдяки створенню інституційних і процедурних можливостей для їх повноцінної діяльності. Підвищення ефективності взаємовідносин між органами влади і громадськості на державному та місцевому рівнях слід очікувати за умови розв'язання таких актуальних проблем:

- забезпечення належної імплементації вимог законодавства щодо консультацій із громадськістю та формування громадських рад;
- подолання вибіркового підходу, формального та епізодичного залучення до співпраці громадськості з органами державної влади;
- недопущення дискредитації процедур, використання громадських рад як лобістського інструмента для просування вузькогрупових інтересів, проведення заангажованих громадських обговорень, експертиз, слухань;
- включення процедур залучення громадських рад до ухвалення рішень і консультацій із громадськістю до регламентів органів виконавчої влади;
- забезпечення повноцінного висвітлення результатів взаємодії з громадськістю на веб-сайтах органів державної влади;
- посилення механізмів відповідальності органів державної влади та їхніх посадових осіб за перешкоджання участі громадськості, передусім у питаннях доступу до інформації, забезпечення своєчасного й повного оприлюднення інформації;
- покращення ресурсного забезпечення (фінансового, матеріального, кадрового, інформаційного) структурних підрозділів органів державної влади, відповідальних за взаємодію з громадськістю;
- підвищення кваліфікації як посадових осіб таких підрозділів, так і громадськості щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики;
- підвищення рівня компетентності та відповідальності як громадськості, так і органів державної влади, а також у цілому правової, політичної, громадянської культури населення;
- дотримання вимог законодавства щодо врахування конструктивних пропозицій громадськості за результатами консультацій або надання обґрунтувань неврахування таких пропозицій.

Розроблення шляхів ефективного проведення діалогу органів влади з громадськістю на принципах партнерства, довіри, прозорості, відкритості та взаємоповаги є важливим кроком на шляху розвитку громадянського суспільства.

ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі реформування місцевого самоврядування в Україні зростає актуальність формування потенціалу спроможних та компетентних кадрів, спроможних розробляти, аналізувати і реалізовувати кадрову політику з урахуванням економічного потенціалу та трудових ресурсів регіонів.

Головною перешкодою в цій сфері був тривалий політичний застій в Україні. Надмірна політизованість обраних за системою пропорційних виборів депутатів місцевих рад, інших кадрових призначень в органах місцевого самоврядування, квотні принципи та традиційний принцип лояльності, покладені в основу регіональної кадрової політики, ведуть до відвертого обслуговування посадовцями конкретних корпоративних інтересів, корупційних проявів, погіршення якісного складу місцевих рад і суттєвого ослаблення кадрового потенціалу їхніх виконавчих органів. Відсутність у діяльності регіональної та місцевої влад професійності, публічності, прозорості для суспільства збільшують кризові явища в кадровому забезпеченні місцевого самоврядування.

Сучасні процеси перепевтілення українського суспільства в напрямі зміцнення демократичних цінностей, децентралізація влади та реформування системи місцевого самоврядування висувають на порядок денний одну з найважливіших умов ефективного втілення реформ, а саме кадрового забезпечення місцевого та регіонального розвитку, зміцнення кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування.

Кадровий потенціал розуміють як сукупність усіх наявних цвільних, моральних і професійних рис, здібностей, навичок, умінь і можливостей кадрів муніципальної служби, що реалізуються і розвиваються в ході їхньої професійної діяльності, а також їхніх прихованих особистісних резервів, що можуть бути реалізовані в разі виникнення потреби в них для досягнення поточних і перспективних цілей в інтересах місцевого співтовариства.

Загальним пріоритетним напрямом удосконалення кадрової політики в системі органів місцевого самоврядування є оптимізація ефективної та оптимальної структури цих органів, адекватної завданням і функціям громади.

Наслідками невиваженої та недосконалої кадрової політики на регіональному та місцевому рівнях стали:

- руйнування кадрового потенціалу служби в органах місцевого самоврядування, де статус, умови праці, умови матеріального забезпечення та соціального захисту посадових осіб місцевого самоврядування не відповідають рівню покладеної на них відповідальності;
- низький рівень організаційно-кадрової роботи в місцевих органах державної влади та органах місцевого самоврядування;
- загострення протистояння з органами місцевого самоврядування та територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади (нечіткий розподіл повноважень між місцевими державними адміністраціями, місцевими радами і їхніми виконками, міськими головами тощо);
- прояви конфліктності по лінії «влада – громадськість», зростання скарг громадян, порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування та боротьбу з корупцією, недбале ставлення до інтересів громади.

У теперішньому гострому стані реформування органів місцевого самоврядування першочерговим завданням є вдосконалення системи професійного розвитку посадових осіб місцевого самоврядування шляхом навчання за інноваційними програмами та новітніми технологіями, а тим самим підвищення престижу муніципальної служби та авторитету посадових осіб. Компетентність управлінських кадрів на місцевому та регіональному рівнях є основою успішного здійснення будь-яких реформ. Тому питання подальшого розвитку кадрового потенціалу місцевого самоврядування покладено як на органи державної влади й органи місцевого самоврядування, так і на Національну академію державного управління при Президентові України та магістратури з підготовки державно-управлінських кадрів.

Розвиток кадрового потенціалу регіонів необхідно втілювати з урахуванням кращих прикладів та життєвих утілень реформ країн, де ці реформи вже втілені та працюють на благо громад. У контексті активізації формування громадянського суспільства в Україні найактуальнішими питаннями сьогодення є налагодження ефективної взаємодії між владою та суспільством, створення дієвих механізмів цього процесу. Особливо це стосується органів місцевого самоврядування, тому що вони є найбільш наближеними до населення. Розвиток та зміцнення місцевого самоврядування як форми народовладдя служитиме запорукою подальшого розвитку держави в цілому.

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Особливою рисою сучасності є усвідомлення суспільством і державою специфічної ролі і статусу молоді в політичній, економічній, соціокультурній дійсності. Ефективна державна політика у сфері вирішення молодіжних проблем є сьогодні не лише чинником соціальної стабільності, але й гарантом безпеки держави в цілому.

Необхідність наукового дослідження механізму формування і технологій реалізації державної молодіжної політики в Україні зумовлена такими причинами:

— посилення молодіжного чинника в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства відбувається на тлі негативних соціальних процесів – інтенсивного скорочення чисельності населення, зниження репродуктивних установок, кризи ідентичності молоді, її соціального розшарування, переважання асоціальних установок за деструктивного впливу цінностей злочинної і наркотичної субкультури на молодіжні об'єднання, поширення настроїв екстремізму і ксенофобії, зниження соціального контролю, відсутності чіткої громадянської позиції в молоді і т. д.;

— молодіжна політика в Україні є відносно молодим галузевим напрямом соціальної політики держави. Вимагає невідкладного наукового розгляду низка прикладних проблем, пов'язаних з її реалізацією:

а) недостатня розробленість нормативно-правової бази у сфері державної молодіжної політики;

б) відсутність чіткої координації державної молодіжної політики з іншими сферами державної активності, що призводить до деякої замкнутості молодіжної проблематики щодо інших напрямів діяльності держави;

в) обмеженість інфраструктури установ і органів у справах молоді, напрямів їхньої діяльності, адекватно потребам, інтересам і проблемам молодіжної сфери;

г) недостатній рівень кадрового і фінансового забезпечення державної молодіжної політики;

- д) відсутність універсальної системи діагностики і комплексного соціального моніторингу стану молодіжного середовища та ін.;
- досвід реалізації державної молодіжної політики в Україні вимагає загальнотеоретичного і філософського осмислення проблеми в контексті актуальних питань сучасного державного будівництва;
 - проблеми підвищення ефективності, пошуку і впровадження сучасних форм, методів і технологій реалізації державної молодіжної політики в умовах обмежених матеріальних ресурсів у цілому вимагають підвищення якості теоретичного наукового аналізу молодіжної проблематики з метою відбору найбільш продуктивних соціальних технологій і методів для їх масового застосування;
 - вимагає критичного аналізу зарубіжний досвід побудови системи державного управління молодіжною політикою;
 - в умовах становлення громадянського суспільства в Україні актуальною є проблема розробки дієвих механізмів участі інститутів громадянського суспільства в процесі формування державної молодіжної політики.

Отже, на сьогодні актуальність і гострота проблем, пов'язаних зі здійсненням державної молодіжної політики в Україні, не підлягають сумніву. Проблемно-орієнтований підхід нашого дослідження дозволив виявити і розглянути наявність негативних тенденцій і чинників, що перешкоджають процесам позитивної соціалізації молодих громадян і становлять серйозну загрозу соціальній стабільності.

Молодь в Україні є соціально незахищеним шаром суспільства і вимагає додаткової уваги та допомоги з боку держави. Залежно від того, як вишикуватиметься лінія стосунків молоді і держави, залежить, чи буде і далі українська молодь сприйматися виключно як група ризику, або явить потужний потенціал розвитку і стабільності держави в майбутньому.

Отже, сучасні проблеми молоді настійно вимагають розробки принципово нових концепцій, пов'язаних із формуванням і реалізацією ефективної молодіжної політики в Україні, та вироблення інструментів і механізмів державного впливу на молодіжну сферу, що будуть оформленні надійною правовою базою молодіжної політики.

**ФОРМУВАННЯ ДІЄВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ
ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ
ЯК ЗАПОРУКА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
КРИЗОВИХ ЯВИЩ**

У сучасних умовах розвиток туристичної індустрії Причорноморського регіону України є актуальним не тільки з точки зору загального соціально-економічного розвитку зазначеної території, а й відіграє суттєву роль у загальних перспективах подолання економічної кризи в країні, враховуючи динамічний розвиток сфери туризму та курортів. У свою чергу, особливо важливими для розвитку туристичної індустрії є умови політичної стабільності, наявності позитивного іміджу держави чи регіону, сприятливості митного та візового режимів, безпеки туристів. Виходячи з цього, на сучасному етапі державна політика України у сфері туризму та курортів, зокрема в Причорноморському регіоні, повинна бути побудована на таких ключових принципах: визначення та розробка оптимальних вихідних положень державної політики у сфері туризму та курортів, програм їх реалізації, ефективних механізмів контролю та дослідження результатів відповідної діяльності; створення сприятливих умов для організації туристичної діяльності, координація дій окремих елементів міжгалузевого туристичного комплексу з метою формування розвиненої інфраструктури туристичної індустрії; підтримка туризму та маркетингу держави, орієнтованого на формування сприятливого іміджу країни та її регіонів завдяки стимулюванню нововведень та кооперації з розвиненими країнами. При цьому слід взяти до уваги, що сформовані принципи політики у сфері туризму та курортів Причорноморського регіону України можуть бути реалізовані за умови наявності наступних елементів: ефективного механізму державного управління в туристичній індустрії Причорноморського регіону України; чітко окреслених органів державної влади, які створюють та практично використовують правові інструменти стосовно державного регулювання туристичної індустрії Причорноморського регіону України; сталої та дієвої нормативно-правової бази державного регулювання туристичної індустрії Причорноморського регіону України.

Зокрема, дієвий механізм державного управління в туристичній індустрії Причорноморського регіону України дозволить максимально використати наявний потенціал вказаної території. Цей механізм доцільно формувати у вигляді замкнутої системи зі зворотними зв'язками, які передбачають, що подальше коригування політики у сфері туризму та курортів Причорноморського регіону України залежить від досягнених обсягів прибутковості туристичної індустрії, соціально-економічного стану та рівня конкурентоспособності регіону на національному та світовому рівні.

У цілому розробка та реалізація ефективного механізму державного управління в туристичній індустрії Причорноморського регіону України сприятиме: загальному суттєвому підвищенню якості комплексної політики у сфері туризму та курортів; удосконаленню існуючих і введенню в дію нових ефективних механізмів взаємодії органів виконавчої влади центрального, місцевого рівня, громадських об'єднань, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів у туристичній сфері; розробленню програм розвитку туристичної сфери Причорноморського регіону України, а також створенню економічно обґрунтованих планів реалізації зазначених програм; забезпеченню здійснення процесів ліцензування та сертифікації туристичних послуг; підвищенню частки сфери туризму і курортів у структурі валового внутрішнього продукту як у Причорноморському регіоні України, так і в державі в цілому; залученню інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, зокрема її інженерно-транспортної та комунальної складових; створенню сучасних об'єктів, що належать до інфраструктури туризму та курортів; ефективному використанню матеріальних та фінансових ресурсів; бюджетному наповненню та надходженню валютних коштів на всіх рівнях; збереженню існуючих та генеруванню нових робочих місць, створенню рівних умов для розвитку малого та середнього бізнесу в туристичній сфері, активізації зайнятості сільського населення; розвитку та ефективному функціонуванню прозорого ринку туристичних послуг; формуванню сприятливих умов для екологічного розвитку Причорноморського регіону України, а також забезпечення збереження й охорони навколишнього природного середовища цієї території; відродженню історико-культурної спадщини та природно-рекреаційних ресурсів; підвищенню рівня безпеки туристів.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКИ ТА ІНОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Найважливішою умовою посилення політичної та економічної ролі України у світовій спільноті є забезпечення неухильного зростання її конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети, побудови сучасної економіки, заснованої на знаннях, держава створює необхідні умови і стимули для швидкої реалізації науково-технічних досягнень у реальному секторі економіки.

Потребує збереження і розвитку накопиченого вищими навчальними закладами (далі – ВНЗ), науково-технічного потенціалу в поєднанні з його структурною перебудовою, переорієнтацією наукових колективів на ті напрями і форми діяльності, де можливе досягнення найбільш значних результатів. Проте сучасний стан української науки не повною мірою відповідає умовам підвищення конкурентоспроможності і стійкого економічного зростання, які зумовлені темпами впровадження новітніх науково-технічних рішень і розвитку наукомістких галузей економіки. Модернізація системи вищої освіти і підвищення ефективності інтеграційних процесів у науково-освітньому комплексі України потребують особливої уваги до проблем науки ВНЗ. Державне регулювання сектору науки ВНЗ необхідно побудувати так, щоб воно могло забезпечувати взаємозв'язок фундаментальної освіти з можливостями гнучкого реагування на потреби в кадрах з актуальних для країни наукових напрямів, наукомістких технологій і виробництва; розвиток інтелектуальних здібностей майбутніх фахівців і вчених; відтворення наукових шкіл.

З позицій забезпечення цілісності та єдності вітчизняної наукової системи і нерозривності процесів її модифікації будуть доцільними заходи з модернізації державного сектору досліджень і розробок, що повинні здійснюватися в тісному зв'язку із заходами розвитку науки ВНЗ. Сектор науки ВНЗ є плідним середовищем для створення і становлення інфраструктури науково-технічної та інноваційної діяльності. Позиції сектору науки ВНЗ за останні роки значно зміцніли, чому сприяла цілеспрямована політика держави. Проте, незважаючи на активні зусилля з відродження цього сектору, залишаються невирішеними багато проблем.

Завжди, коли мова заходить про науку ВНЗ, так або інакше виникає її протиставлення або порівняння з академічною. Що цілком з'ясовно.

На відміну від більшості зарубіжних країн, наука ВНЗ в Україні розвивалася в тіні академічної і галузевої. Тому зараз і виникають дискусії з приводу її ролі і значення. Наука ВНЗ в Україні має багатогранне значення. Тут відмітимо тільки найбільш важливі аспекти, з яких складається цінність науки ВНЗ.

Економічний аспект науки ВНЗ проявляється в тому, що вона: по-перше, є необхідною умовою науково-технічного прогресу, передумовою розвитку сучасних наукомістких виробництв і передових технологій; по-друге, виступає основою підготовки кваліфікованих кадрів для всіх галузей народного господарства; по-третє, є одним із перспективних напрямів підприємницької діяльності (торгівля патентами, ліцензіями і так далі).

Соціальний аспект проявляється в тому, що наука ВНЗ сприяє підвищенню соціальної активності і затребуваності населення (передусім інтелігенції, що перебуває зараз у найуразливішому становищі). Крім того, вона чинить безпосередній вплив на стан загального рівня культури і освіти в суспільстві.

Політичний аспект може бути інтерпретований так: підвищення рівня вченості і культури в суспільстві є важливою гарантією демократичного ладу й основою для подальших прогресивних політичних перетворень у країні.

Усе вищевикладене (політичний, соціальний і економічний аспекти), а також військовий аспект наукових досліджень і розробок, що проводяться в системі освіти, дозволяють визначити науку ВНЗ як важливий чинник забезпечення державної безпеки.

Отже, дослідження сучасного стану державного регулювання організації науки ВНЗ дозволяє виявити найбільш «вразливі місця», існування яких призводить до неефективного використання сучасних наукових кадрів, зайнятих у науково-дослідній діяльності в системі освіти України.

УДК 351:004

Болюбаш Н. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства призводить до істотних змін у суспільних відносинах та зумовлює зміну ролі, місця,

функцій і завдань органів державної влади та місцевого самоврядування, що веде до виникнення нових форм організації державного управління, до яких належить електронне урядування. Електронне урядування передбачає організацію діяльності органів влади, їхню взаємодію з фізичними та юридичними особами шляхом максимального використання сучасного програмного забезпечення та інформаційних-комунікаційних технологій.

Науковці приділяють увагу різноманітним аспектам розбудови електронного урядування, але виявлення можливостей сучасного програмного забезпечення з підвищення ефективності, прозорості та відкритості органів публічної влади й основних проблем, що заважають його впровадженню в нашої країні, досліджено недостатньо.

Проведений аналіз світового та вітчизняного досвіду становлення електронного урядування дозволив з'ясувати, що інформаційно-комунікаційні технології в органах влади представлені численним спектром програмних продуктів. Аналіз сучасного стану розвитку цих програмних продуктів дозволяє зробити висновок, що широкі можливості для об'єднання інформаційних ресурсів, роботи з електронними документами, прийняття управлінських рішень, міжвідомчої взаємодії органів влади між собою та з громадянами і суб'єктами господарювання надають:

- системи електронного документообігу (СЕД) із використанням електронного цифрового підпису: програмно-технічні комплекси, які забезпечують та підтримують здійснення електронного обміну документами в організаційних структурах та міжвідомчу взаємодію органів влади;

- автоматизовані інформаційні системи (AIC) та технології підтримки прийняття управлінських рішень, які передбачають створення сховищ існуючих розрізнених інформаційних ресурсів, їх об'єднання та використання через функціональні автоматизовані системи в повсякденній господарсько-управлінській діяльності;

- геоінформаційні системи, призначені для збору, збереження, аналізу та географічної візуалізації просторових даних і пов'язаної з ними інформації про представлені в системі об'єкти;

- веб-сайти центральних і місцевих органів державної влади й місцевого самоврядування та призначений для їх інтеграції Єдиний веб-портал Кабінету Міністрів України, метою яких є надання послуг в електронному вигляді громадянам та суб'єктам господарювання.

Використання сучасного програмного забезпечення сприяє зміні організаційно-інформаційної моделі функціонування органів публічної влади за рахунок: інтеграції управлінських ресурсів органів державної влади різних рівнів; забезпечення доступу до нормативної, правової,

наукової, методичної і довідкової інформації з питань державного управління та місцевого самоврядування; персоналізованого доступу до службової, навчальної та освітньої інформації; забезпечення узгодженої колективної праці співробітників органів влади.

У країні завершено підготовчий етап зі впровадження в органах виконавчої влади електронного документообігу на базі електронного цифрового підпису: розроблено комплекс єдиних форматів та протоколів електронного документообігу та електронного цифрового підпису; офіційно визначено порядок електронного обміну службовими документами. Здійснюється впровадження СЕД, яке дозволяє: суттєво скоротити витрати на організацію внутрішнього документообігу та взаємодію з іншими організаціями; заощаджувати час та значно підвищити ефективність діяльності кожного підрозділу; створити єдиний інформаційний і управлінський простір в органах влади. Однак проблема сумісності форматів даних різних СЕД не є вирішеною до кінця, не в усіх упроваджених СЕД використовується цифровий підпис, не завжди працівники володіють технологіями електронного документообігу та цифрового підпису на достатньому рівні. Це зумовлює недостатню інтеграцію СЕД у діяльність органів влади та використання їх в основному тільки для обліку та зберігання документів.

Значно сприяють підвищенню ефективності органів державної влади та місцевого самоврядування впровадження в їхню діяльність АІС та технологій підтримки прийняття управлінських рішень, в основу яких покладено ідею створення сховища існуючих розрізнених інформаційних ресурсів, їх об'єднання та використання через функціональні автоматизовані системи в повсякденній господарсько-управлінській діяльності. Використання цих комплексів в органах публічної влади відкриває практично необмежені можливості для об'єднання інформаційних ресурсів та роботи з електронними документами. Однак упроваджені АІС на сьогодні мають різну архітектуру, зумовлену виділеною сферою державного управління, реалізовані на різних програмних платформах і потребують подальшої інтеграції з метою забезпечення міжвідомчої взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування.

За допомогою геоінформаційних систем на державній службі та в органах місцевого самоврядування можна організувати ефективний доступ до великого обсягу інформації про об'єкти, що мають просторову прив'язку, поліпшити інтеграцію всередині організації. Однак, на жаль, можливості таких систем у роботі органів державного управління та місцевого самоврядування в Україні використовуються недостатньо, що зумовлює необхідність подальшої їх розробки та впровадження.

Веб-сайти органів державної влади та місцевого самоврядування надають широкі можливості для підвищення відкритості, прозорості й ефективності їхньої діяльності за рахунок розміщення і періодичного оновлення міністерствами, іншими центральними і місцевими органами влади інформації щодо своєї діяльності та можливості інтерактивного двостороннього електронного спілкування із суспільством. На сьогодні в Україні всі органи державної влади мають власні веб-сайти, наповнення яких здійснюється згідно з затвердженим законом порядком. Проте здебільшого вони є презентаційними, дані сайтів оновлюються нерегулярно, досить повільною є тенденція збільшення кількості та якості надання електронних адміністративних послуг із використанням веб-ресурсів, недостатньо уваги приділяється чіткій організації інформаційних ресурсів, орієнтації на потреби пересічного користувача.

Отже, сучасне програмне забезпечення дозволяє забезпечити нову якість державного управління в органах публічної влади, створює реальну основу для підвищення оперативності надання державних і муніципальних послуг, забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку процесів прийняття управлінських рішень, надає прозорість діяльності органів публічної влади та сприяє їх ефективній взаємодії. Проте забезпечення більшої ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні потребує розв'язання низки проблем, пов'язаних із застосування інформаційно-комунікаційних технологій у сфері державного управління.

УДК 35.071.2

Ільчагінова Н. І.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НОВАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В НОВІЙ РЕДАКЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»

Упровадження модернізації державного управління та системних змін, які зроблять владу в Україні ефективною та прозорою закладено в проєкті нової редакції Закону України «Про державну службу». Цей закон є ключовим у контексті вдосконалення системи державної служби в Україні, оскільки чинне законодавство України про державну службу не повною мірою відповідає сучасним вимогам державного управління та європейським принципам публічного адміністрування.

Тому вже давно актуальним є прийняття нового Закону України «Про державну службу». Проект Закону України «Про державну службу» № 2490 від 30.03.2015 по-новому визначає інститут державної служби. Проте в п. 7 ч. 1 ст. 1 цього законопроекту знову закладено, що державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність щодо практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо реалізації інших повноважень державного органу. Таке формулювання інституту державної служби створює умови для розширення її структури.

Ключовими моментами цього проекту Закону України є те, що він поновлює інститут державних секретарів міністерств, який існував в Україні на початку 2000-х рр. та виводить за межі посад державної служби працівників патронатних служб, помічників депутатів тощо. За чинним Законом України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-ХІІ працівники патронатних служб та помічники депутатів можуть отримувати досить високий ранг державного службовця та відповідну категорію. Тому одним із ключових моментів у законопроекті є розмежування політичних (посади Міністра Кабінету Міністрів України та його першого заступника) та адміністративних (посада державного секретаря міністерства) посад, хоча чинним законодавством України не визначено поняття політичної посади.

Також зазначений проект Закону встановлює більш конкурсні умови призначення на відповідні посади державної служби (глава 2 розділу 4), порівняно із Законом України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-ХІІ, детально регламентує порядок призначення на посаду державної служби, по-новому визначає добір кадрів та просування по службі на основі професійних рис державного службовця.

Чіткою є вимога щодо права на рівний доступ до державної служби, таке право мають громадяни України, яким виповнилось 18 років, які вільно володіють державною мовою та яким присвоєно ступінь вищої освіти не нижче: магістра – для посад категорій «А» і «Б»; бакалавра, молодшого бакалавра – для посад категорії «В». Ст. 6 зазначеного законопроекту визначає вже більш детально ці категорії: категорія «А» – вищий корпус державної служби, категорія «Б» – керівники структурних підрозділів, категорія «В» – виконавці. Проте ця стаття законопроекту все ж дає нечітке визначення посад категорії «В» – інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» та «Б».

Тобто, як бачимо, законопроектом встановлено три категорії посад. Отже, згідно із законопроектом, передбачено спрощену посадову класифікацію, порівняно з чинним Законом України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-ХІІ, відповідно до якого є сім категорій

посад. Також новацією законопроекту (ст. 38) є введення 9 рангів замість наявних 15.

Розділ 2 законопроекту по-новому визначає правовий статус державного службовця, більш детально регламентує його права та обов'язки. Більш детально у ст. 9 законопроекту визначаються особливості підпорядкування державного службовця та виконання наказу (розпорядження, доручення).

Заслугує на увагу ст. 10 законопроекту щодо політичної неупередженості. Зокрема, державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази (розпорядження, доручення) керівників незалежно від їхньої партійної належності та своїх політичних переконань. Державний службовець не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що в будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до певних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та захисту прав і свобод інших людей.

Проте варто зазначити, що відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації. Ця сама норма Конституції України дає змогу встановлювати законом певні обмеження зазначених свобод, але лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Заборона на членство в політичних партіях та участь у передвиборчій агітації не має прямого зв'язку із захистом національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я населення або захистом прав і свобод інших людей. Крім того, принцип політичної неупередженості державних службовців не слід ототожнювати з повною заборонаю на їхню участь у політичній діяльності. Вирішувати це питання слід так, що кожен державний службовець має власні політичні погляди, свобода вираження яких гарантується Конституцією України.

У розділі 3 «Управління державною службою» законопроекту встановлюється нова система управління державною службою, яку очолює Кабінет Міністрів України. Новацією в системі управління державною службою є Комісія з питань вищого корпусу державної служби. Це постійно діючий колегіальний орган із низкою владних повноважень відповідно до ст. 15 законопроекту, який працюватиме на громадських засадах. Крім того, варто задатися питанням, чи не призведе створення такої Комісії до зарегульованості державної служби і до прийняття та/чи дублювання певних владних повноважень центрального органу

виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби.

Багато уваги приділено службовій кар'єрі державного службовця. Так, зокрема, ст. 39 законопроекту визначає особливості просування державного службовця по службі, ст. 40 визначає механізм переведення державних службовців, ст. 42 визначає зміну істотних умов служби.

Позитивним моментом у законопроекті є введення інституту наставництва державного службовця (ст. 48).

Крім того, законопроектом установлюється зрозуміла модель оплати праці державних службовців, підвищення мотивації, їхнього рівня соціального та матеріального захисту.

Є сподівання, що за умови доопрацювання зазначеного законопроекту буде враховано всі позитивні напрацювання та практику Європейського Союзу.

Штир'ов О. М., Гіржев А. О.,
 Чорноморський державний університет
 ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДОСВІД БІЛОРУСІ У ЗДІЙСНЕННІ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Переважає більшість країн Європи, у тому числі Україна та Республіка Білорусь, сьогодні переживають своєрідний політико-адміністративний бум, пов'язаний із проблемами управління на місцевому та регіональному рівнях. З питань традиційно другорядних в межах політико-управлінської системи в цілому, у порівнянні із проблемами організації публічної влади на центральному рівні, організації місцевої влади переходить у розряд ключових й найбільш перспективних для розвитку врядування.

Управління місцевими справами може здійснюватися як через призначених центральною владою урядовців на місцях, які виступають в якості периферійної ланки державного апарату, так й через представницькі та виконавчі органи, що обираються безпосередньо населенням відповідних територіальних одиниць. Таким чином, виходячи із попередньо визначеного поняття муніципального управління як систему владарювання на рівні поселень можна стверджувати, що муніципальне управління охоплює як пряме державне управління на рівні поселень так і місцеве самоврядування. При цьому в різних країнах може бути фактично представлений як один з видів муніципального управління, так й два одночасно.

Причому новітньою тенденцією муніципального управління є відмова від відокремлення двох систем управління на рівні поселень та перехід до інтегрованої моделі формування муніципальної влади. В останньому випадку єдина система публічного управління на муніципальному рівні, що включає органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також й громадські інституції, отримала назву "goveptance", що в українському варіанті зазвичай перекладається як «врядування».

На тлі цих процесів досить цікаво виглядає конституційна практика Республіки Білорусь. Регулюючи питання організації місцевої влади, ст. 117 Конституції Республіки Білорусь закріплює, що місцеве управління та самоврядування здійснюється громадянами через місцеві Ради депутатів, виконавчі та розпорядчі органи, органи територіального громадського самоврядування, місцеві референдуми, зібрання та інші

форми прямої участі у державних та громадських справах. Розвиваючи зазначені норми ст. 120 Конституції Республіки Білорусь зазначає, що місцеві Ради депутатів, виконавчі та розпорядчі органи в межах компетенції вирішують питання місцевого значення виходячи з загальнодержавних інтересів та інтересів населення, що проживає на відповідній території, виконують рішення вищестоящих державних органів. Нарешті, ст. 119 Конституції Республіки Білорусь закріплює, що керівники місцевих виконавчих та розпорядчих органів призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом Республіки Білорусь та затверджуються на посаді відповідними місцевими Радами депутатів.

Конкретизуючи зазначені норми Закон Республіки Білорусь «Про місцеве управління та самоврядування в Республіці Білорусь» виходить з наступного:

- система місцевого державного управління та самоврядування є цілісною (ст. 3);
 - місцеві Ради депутатів за своїм статусом є представницькими державними органами та основною ланкою самоврядування (ст. 9);
 - існує ієрархія місцевих Рад, за якою вищестоящі ради здійснюють координацію діяльності нижестоящих (ст. 11);
 - виконавчі органи місцевих Рад є державними органами, вони підзвітні та підконтрольні Президенту Республіки Білорусь, вищестоящим виконкомом та відповідним Радам, їх структура створюється за погодженням з вищестоящими органами (ст. 38);
 - вищестоящі виконкоми можуть скасовувати рішення вищестоящих виконкомів, розпорядження їх керівників (ст. 42);
 - вищестоящі виконкоми застосовують метод заохочення та покарання щодо керівників нижестоящих виконкомів (ст. 49);
 - вищестоящі Ради скасовують рішення нижестоящих Рад (ст. 59).
- Отже, аналіз зазначених конституційних та законодавчих норм свідчить про наступне:

По-перше, у системі права Республіки Білорусь не визнається окремий соціальний суб'єкт на територіальному рівні, аналогічний, територіальній громаді в Україні. Носієм влади в Республіці Білорусь є неподільний народ Республіки Білорусь, який здійснює владу як на центральному рівні, так й на територіальному.

По-друге, органи влади, що формуються на територіальному рівні не відокремлені у системі публічної влади від державної влади, а є частиною державного механізму. У зв'язі із цим використання категорії «органи самоврядування» є не констатацією наявності окремого виду влади, а невдалим проявом виборного характеру органів державної влади.

По-третє, відсутність самостійності місцевих органів влади у вирішенні будь-яких питань. У зв'язку із цим суть категорії «питання місцевого значення» означатиме «у конституційному просторі Республіки Білорусь є «державні питання на місцевому рівні»».

По-четверте, система владарювання на місцевому рівні характеризується відсутністю організаційного різноманіття.

Додатковий вплив на функціонування місцевої влади в Республіці Білорусь здійснює характер білоруського суспільства та існуючого політичного режиму. Зокрема, білоруське суспільство здебільше орієнтоване патерналістськи, для нього є характерною євразійська орієнтація та неусталеність самої ідентифікації. Для Білорусі є характерною нечітка межа між нормативною та фактичною сторонами політичної системи – як у першій, так і в останній домінують авторитарні начала, при тому, що в своїй конституційній основі політична система несе значний пласт демократичних ознак. Головною рисою білоруського політичного режиму є специфіка президентури, що полягає у місці президента в системі влади та у особистій харизмі О. Лукашенка. Йому і фактично, і юридично належить частина повноважень виконавчої, законодавчої та місцевої влади при непослідовному їх поділі, а вся система державно-владних інституцій побудована навколо президентської влади. Білоруський політичний режим адекватний політичній культурі населення, менталітету і соціальній структурі суспільства, структурі економіки.

Зазначене дозволяє дійти до висновку, що система політичної та державної влади в Республіці Білорусь не належить до публічного типу. Наслідком зазначеного є відсутність інституту муніципальної влади, як самостійної форми здійснення публічної влади, а муніципальне управління є лише територіалізацією єдиного державного управління.

УДК 321.01:811.161.2'27

Соловйова А. С.,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОЛІТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ МОВИ

Сучасна українська політична мова виступає ефективним інструментом, який не лише забезпечує вироблення та передачу політичної інформації, але й виступає творцем політичних ідей. Такі мовні особливості, як неологізми та метафори, являють собою джерело пізнання

світу політичного. Метафори спрощують розуміння політичних дій та процесів, тоді як неологізми дають назву новим явищам та про-цесам, що відбуваються в суспільно-політичному житті суспільства.

Неологізми виникають у процесі актуалізації в суспільній свідомості певних подій, процесів у зв'язку з певними змінами в політичній, економічній та інших сферах. Сучасна українська лексика відображає динамічні процеси, які відбуваються в суспільно-політичній сфері. Наслідок українського варіанту діалогу між владою та суспільством проявляється в тому, що в політичній лексикі сформувалися нові слова та словосполучення, які називаються неологізмами. Цей термін застосовується в історії мови, щоб охарактеризувати збагачення словникового складу в окремі історичні періоди – так, можна говорити про неологізми періоду Вітчизняної війни, періоду перебудови, періоду т. зв. Помаранчевої революції і т. д.

Політичні неологізми, що відображають проблеми, актуальні в певний відрізок часу як для представників політичної еліти, так і простих громадян, можна класифікувати за сферою їх функціонування та вживання; за способом їх створення; за технологією поширення, за оцінками, що в них містяться. Політичний неологізм неодмінно повинен бути концептуально обумовлений і нести певну ідею, закладену в насичену символами форму.

Очевидно, що деякі неологізми виконують певну символічну функцію і діють на колективну підсвідомість, тобто безпосередньо впливають на наші вчинки, що може мати наслідком як прояви групового героїзму, так і загального психозу (параної). Враховуючи розглянуті вище характерні риси та специфічні особливості неологізмів, можна запропонувати наступну типологію неологізмів за походженням:

1. Власне новотвори:

- утворені складанням основ слів для більш короткого або виразного позначення: лєнінопад, Євромайдан, кнопкодави; Автомайдан;
- утворені від власних назв та імен: титишки, азівка, кисельовщина;
- власні імена для новостворюваних предметів або явищ та понять, що не існували раніше і з'явилися разом із відповідними реаліями: Небесна Сотня, диванна сотня, ДНР, ЛНР, Революція гідності, «зелені чоловічки».

2. Слова, що набули нового символічного значення (для досягнення художнього ефекту та посилення емоційного впливу): укроп, колорад, ватник, блок-пост.

3. Словосполучення, що набули нового символічного значення: Будинки Профспілок, візитівка Яроша, АТО, гуманітарний конвой.

ЗМІСТ

Секція «ПОЛІТИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖЖІ»3

Ніколаєнко Н. О. Становлення партійної системи: розвиток миколаївських осередків політичних партій України	3
Чупрін Р. В. Сучасна світова практика застосування відкритих регіональних партійних списків під час проведення парламентських виборів	6
Букорос Т. О. Невизначеність як фактор політичних змін	8
Соловійова А. С. Політичні неологізми як важлива складова сучасної політичної мови	10
Колесніченко Н. М. Теоретичні засади політичного насильства: суть, причини, типологія, наслідки	13
Чаплінська Т. М. До питання формування української нації та національної ідеї	16
Касьяненко М. К. Маніпулятивні можливості каналів трансляції політичної реклами	18
Орленко М. В. До визначення категорії політичної участі молодіжних організацій України	21
Ярошенко В. М. Соціальне призначення громадянськості в Україні	23

Секція «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ».....30

Богданова Т. Є. Куба – США: курс на відновлення дипломатичних відносин	30
Вовчук Л. А. Діяльність австрійського генерального консула в Херсоні	32
Габро І. В. Взаємовідносини між ЗМІ та державою в побудові громадської думки та зовнішньої політики Німеччини	34
Звездова О. О. Проблема виникнення невизнаних держав у XX–XXI століттях	36
Іовчева А. М. Концепція інформаційного протиборства в період глобалізаційних трансформацій	38

Кульчицька О. В. Один із напрямів зовнішньої політики України в період становлення її незалежності.....	40
Погромський В. О. Значення радянських чорноморських портів у здійсненні гуманітарної місії АРА 1921–1923 рр.	42
Тихоненко І. В. Регіональна безпека крізь призму теорії	
Б. Бузана	44
Тригуб О. П. Радянсько-фінська та російсько-українська війни: історичні паралелі через 75 років.....	47
Хмель А. О. Сучасні виклики та загрози європейській безпеці.....	49
Чебан С. Ю. Підсумки візиту голови МЗС Ізраїлю	
А. Лібермана в Україну 2015 р.	52
Чернишов І. В. Палестинська проблема як дестабілізаційний фактор у міжнародних відносинах.....	54

Секція «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ».....

Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Публічне управління: поняття та зміст.....	57
Адріяш В. І., Паровай К. О. Міське самоврядування як форма реалізації влади	59
Палагнюк Ю. В., Картузов К. М. Підвищення ефективності роботи бібліотечної галузі через надання послуг електронного урядування на прикладі м. Миколаїв.....	61
Сорока С. В. Роль та значення зарубіжної студентської практики в імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС.....	63
Козлова Л. В. Ефективність проектів із розвитку соціальної інфраструктури на рівні місцевого самоврядування	66
Багмет М. О. Євроінтеграційний напрям – важливий напрям у підготовці фахівців в Інституті державного управління ЧДУ ім. Петра Могили	68
Дерега В. В. Пріоритети сімейної політики як напряму соціальної політики держави	69
Попова Г. Л. Рольова участь паблік рилейшнз у процесах політичної глобалізації.....	71
Ткач А. О. Міжнародні неурядові організації як актори світового політичного процесу.....	74
Ібрагімова А. А. Сутність поняття «спроможна територіальна громада» в умовах децентралізації	76

Тимофєєв С. П. Стандарти забезпечення доступу до управлінської інформації	78
Габро І. В., Плеханов Д. О. Організація служби контролінгу в органах державного управління та місцевого самоврядування.....	82
Беглиця В. П. Основны чинники розповсюдження Корупції в Україні	84
Малікіна О. А. Створення і підтримка позитивного іміджу шляхом ефективного діалогу з громадськістю	87
Верба С. М. Практична проблема кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні.....	89
Баглик В. С. Механізми реалізації державної молодіжної політики України.....	91
Білотіл О. М. Формування дієвого механізму державного управління в туристичній індустрії Причорноморського регіону України як запорука подолання соціально-економічних кризових явищ.....	93
Луценко Т. О. Державне регулювання науки та інноваційної діяльності України.....	95
Болюбаш Н. М. Програмне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування	96
Ільчанінова Н. І. Перспективи та новації державного управління в новій редакції закону України «Про державну службу».....	99

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *С. Сидоренко*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Андрєєва*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 27.05.2015 р.
Формат 60х84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 5,81. Обл.-вид. арк. 5,45.
Тираж 48 пр. Зам. № 4659.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел. : 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: vrector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

Міжнародна науково-практична конференція

**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2015:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ»**

Чорноморський державний університет імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33

(+380512) 50-03-32

(+380512) 76-55-99

Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: of@chdu.edu.ua, avi@chdu.edu.ua

WEB: <http://www.chdu.edu.ua>

